

RECUEIL

OE^{xv}
540

RÉSERVE

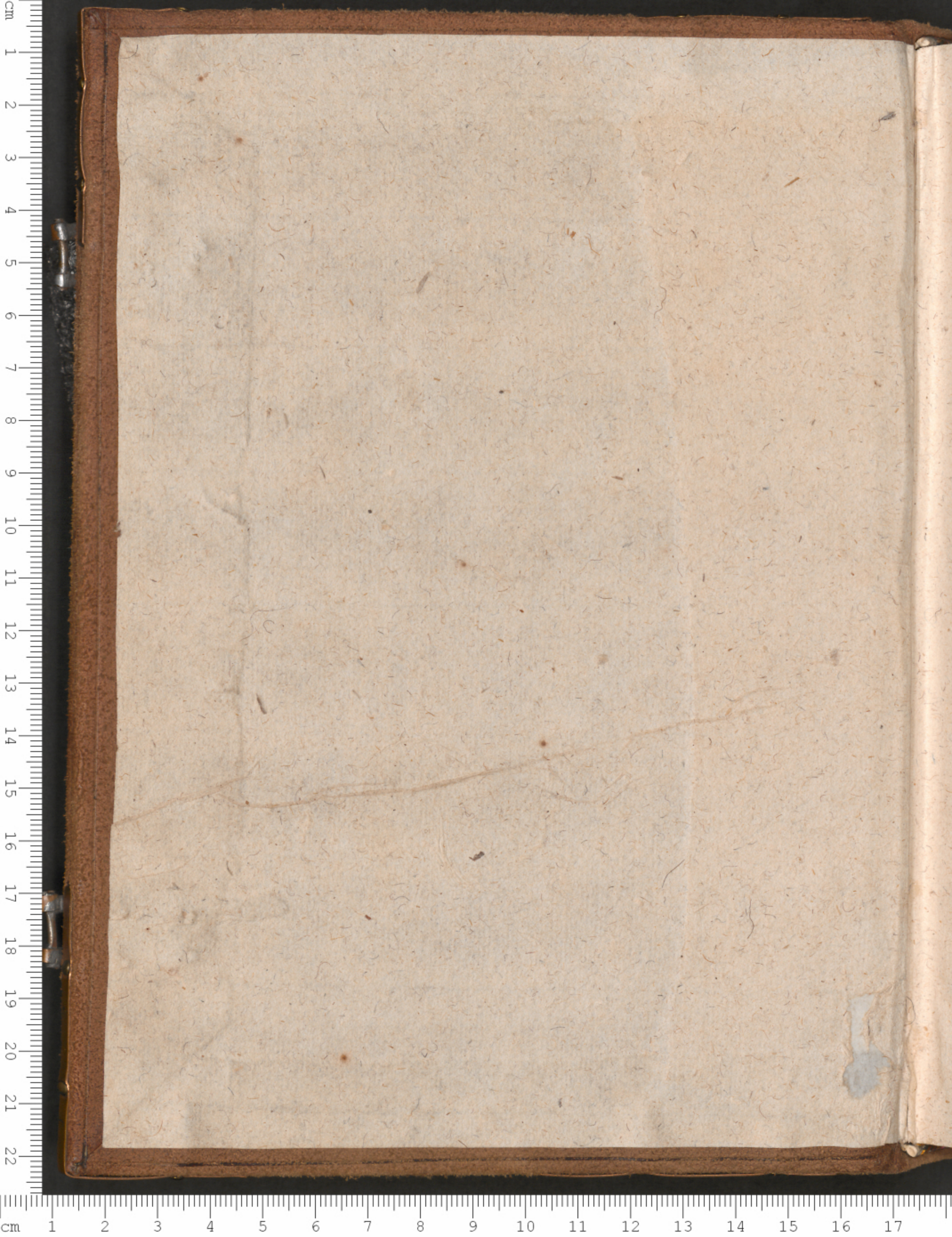
RECUEIL

OE^{xv}
540

SERVE

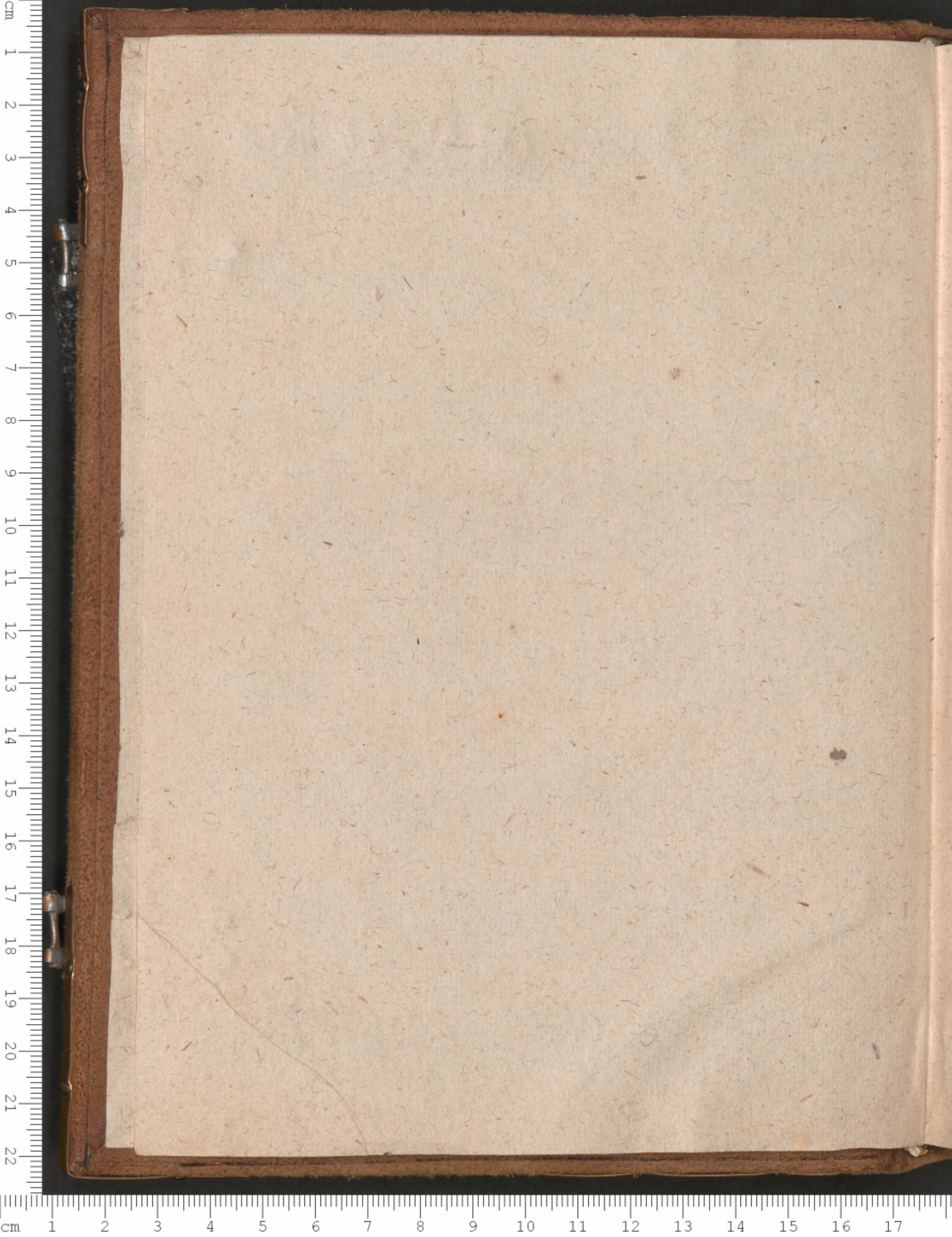

OE xv 540 ReA

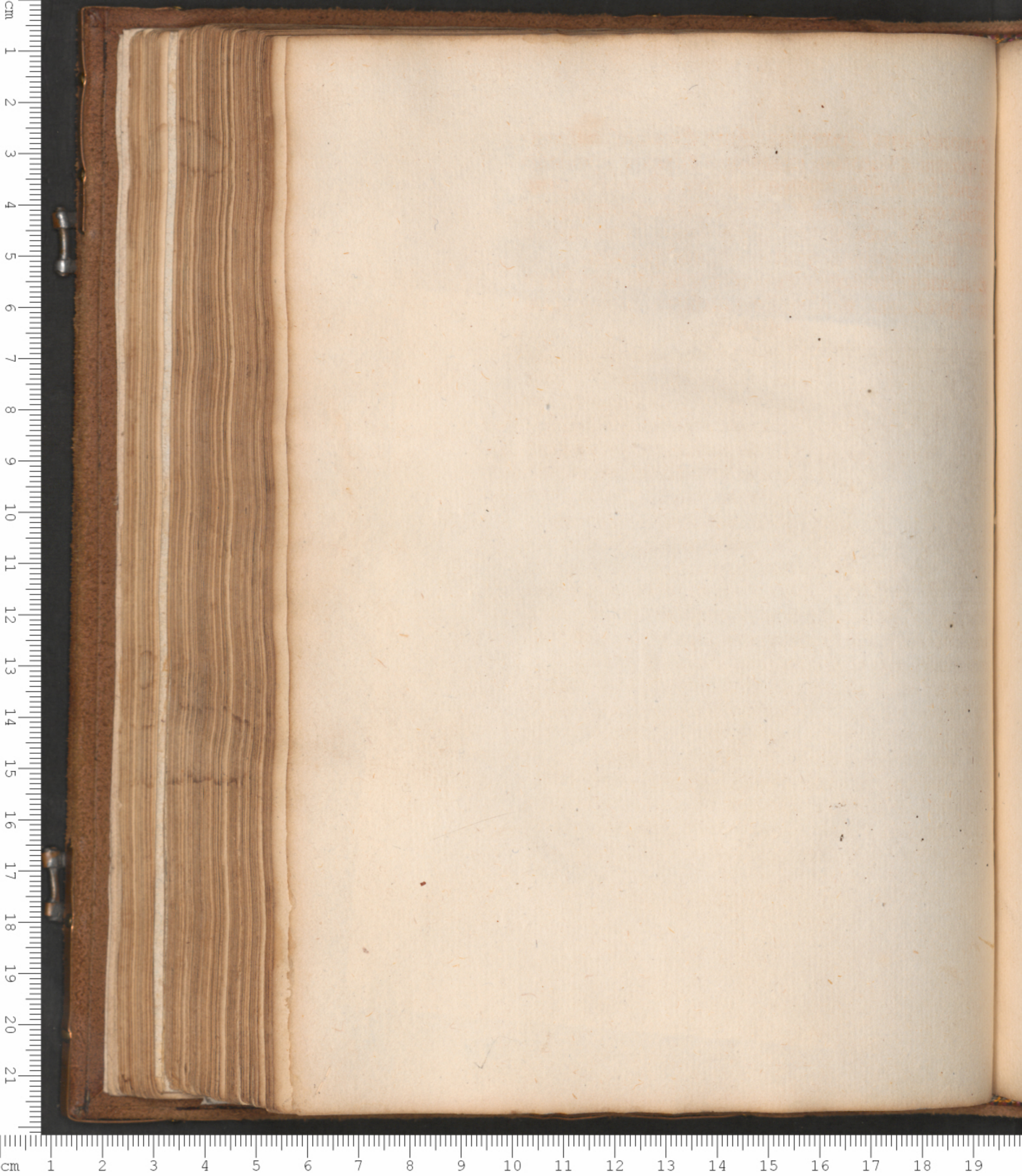

21

(4)

*Oratoriae artis Epitomata: Siue Quae ad consumma-
ti spectant Oratorem: ex antiquo Rhetorū gymnasio
dicendi: scribendiq; breues rationes: Nec nō 7 aptus
optimo cuiq; viro titulus: Insuper 7 p̄q̄z facilis memorie
artis mod⁹ Jacobi Publicij Florentini lucubratione
in lucem editus: Foelici numine Inchoat.*

*Oratoriae institutiones: ex veterū instituto: per Jaco-
bum Publicium: ad Cyrillum caesarem sanctissimum
delectae.*

Diquis: id operis diligens examinā-
tor inspiciat: hoc mente secū facile
cogitabit: q̄ (vt Marcus tullij Lice-
ronis oratorū princeps v̄bis orna-
tissimis vti videamur) non parū in
se habet fructus: copia dicendi 7 co-
moditas orationis: Si recta intelli-
gentia ac determinata animi mode-
ratione gubernetur. Quas ob res
illa quē ceteri inanis arrogantie cā-
sibi assumpsere relinquimus. Nam

illī ne parū multa scisse viderentur: ea conquestierūt: quē nihil attri-
nebant: vt ars difficilior cognita putaret. Nos vero ea quē ad rati-
onem dicendi pertinere videbant sumpsimus: Non enim spe quē/
stus aut gloria moti: ad scribendū venimus. Sed vt industria no-
stra studiosorū voluntatibus morā geram⁹. Nūc ne nimium lon-
ga sūmatur oratio: de re dicere incipiemus. Si id vnum et te Cyril-
lum: 7 studiosos ceteros monuerim⁹: artem sine assiduitate. dicen-
di: nō multū iuuare: vt intelligat hanc rationē preceptionis ad ex-
ercitationem comodari oportere. Itaq; breui hac oratione multa
v̄ necessaria: quē a Marco Licerone: quē precipue in hoc opere
imitamur: necnō a Fabio maximo Quintiliano exerpsumus: com-

plexi sumus. Que si tu cyrille et quilibet illis eruditus exercitatio/
ni accommodauerit: plurimum in arte dicendi se profecisse intelliget.
Preterea ne rethorices dignitate et excellentia silerio preteream?
M. Iarci ciceronis testimonium afferamus: in primo de oratore ita
inquentis. Quid est enim tam admirabile quam ex infinita multitu/
dine hominum unum existere: qui id quod omnibus natura da/
tum sit vel solus vel cum perpauca facere possit: Aut tam iocun/
dum cognitu atque auditu quam ex sapientibus sententiis: gravibusque
verbis: exornata oratio atque polita. Aut quid esse potest in ocio io/
condius: quam sermo facetus et nulla in re rudis. hoc enim prestamus
vel maxime feris quam colloquimur inter nos: et quam exprimere inter
nos sensata possumus. Ob quam rem quis hoc iure miretur sum/
meque in eo laborandum esse arbitretur: ut quo uno homines maxime
bestiis prestent: in hoc hominibus ipsis antecellat: arte et usu qui o/
mnium magistrorum precepta superat. ac ne plura que pene sunt in/
numerabilia consecremur breui comprehendamus. Sic enim statui/
mus perfecti oratoris moderatione et sapientia non solum ipsius di/
gnitatem sed et privatorum et plurimorum et universae reipublice salutem
maxime contineri. Sed nunc instituti nostri sumamus initium.

Oratoricum Enratē bene appositęque
dicere Rhetoricā: pontificij vero ci/
vilisq; iuris interpretes Oratricę dia/
lecticā dixisse: locuples: papiri? au/
ctor est. Est enī civilis scientię pars
qua cum assensione auditorum scōm
mores et instituta patrię bene p viri/
bus dicemus. Inficiali nāq; cōcio/
nali: sanctionaliq; statu forenses: pu/
bliceq; causę bene in civilibus que/
stionibus dicendo comprobantur.

Civilis vero questio dicitur: cum scdm mores: & instituta patris
dicere poterimus.

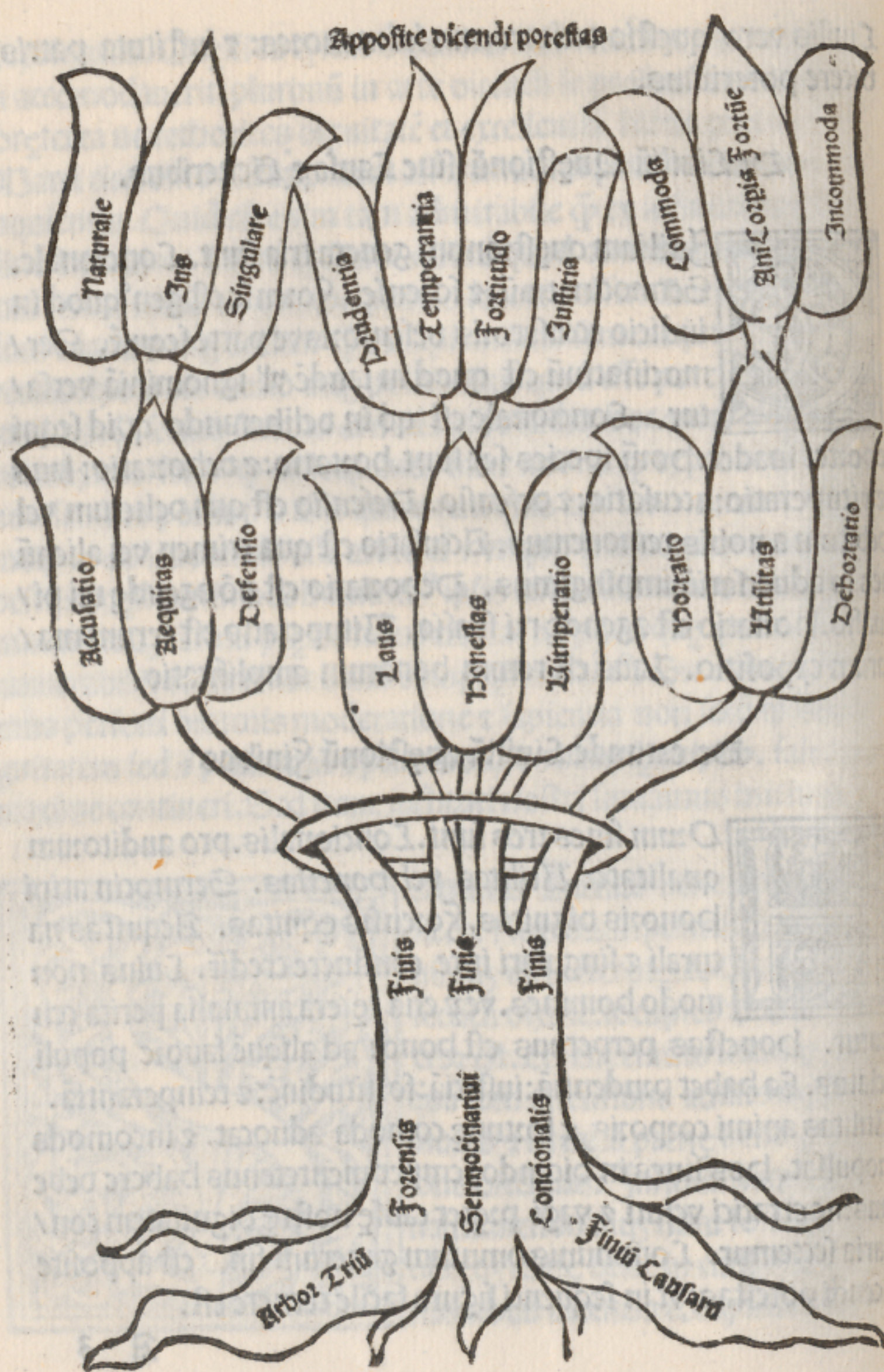
De Civilium Questionum: siue Lausarum Generibus.

Civilium questionum genera tria sunt. Concionalis. Sermocinativum: & forense. Forense est gen⁹ quod in iudicio accusatoris defensorisve parte sequit^r. Sermocinativum est quod in laudem vel ignominiam versatur. Concionalis est qd in deliberando quid sequi oportet suadet. horum species sex sunt. hortatio: & debortatio: laus & vituperatio: accusatio: & defensio. Defensio est qua delictum vel debitum a nobis remouemus. Accusatio est qua crimen vel alienum in aduersarium impingimus. Debortatio est non agende rei dissuasio. hortatio est agende rei suasio. Vituperatio est rerum malorum expositio. Laus est rerum bonarum amplificatio.

De earundem Civilium questionum Finibus:

Horum fines tres sunt. Concionalis. pro auditorum qualitate: Utilitas vel honestas. Sermocinativum honoris dignitas. Forensis equitas. Aequitas naturalis & singulari iure confluere credit^r. Cuius non modo homines. verum etiam cetera animalia perita censentur. honestas perpetuus est honor ad aliquem favore populi delatus. Ea habet prudentiam: iustitiam: fortitudinem: & temperantiam. Utilitas animi corporis & fortune comoda aduocat. & incomoda propulsat. hos fines in dicendo semper mentetenus habere debemus: ne erratici veluti & vagi preter cause nostre dignitatem contraria sectemur. Communis omnium generum finis est apposite dicendi potestas: ut in sequenti figura facile cernere est.

De Cuiuslibet questionum elementis et partibus.

In Cuiuslibet questionum elementa et partes: sine quibus orator nullus merito dici debet: tres sunt. Inuentio scilicet: Dispositio: et Elocutio. Duæ reliquarum facultatū communes et a natura partim contributæ. Memoria videlicet: et Pronunciatio. Inuentio autem dispositio et Elocutio sola arte percipiuntur. Inuentio est verborum: et rerum apta negocijs excogitatio. Dispositio est horum condecens collocatio. Elocutio eorundem est venusta exornatio.

Hec Natura: Preceptis imitatione: et Exercitatione facile consequemur. Natura est ingenita vis: et una cum anima cuiusque donata dispositio. Preceptio est recta agendi ratio. Imitatio est emulatio quedam ad bene appositæque dicendum. Exercitatio est iugis dicendi consuetudo.

Inventionis in suas partes divisio
cuiuslibet questionum parte prima.

Inventio: in quatuor potissimas Orationis partes resolvitur: in Exordium. Narrationem. Confirmationem et Conclusionem. Partitio enim: que prope narrationem per expositionem: vel enumerationem ponitur: et Confirmatio confirmationis membra sunt: Sine his enim confirmationem nullam vim habere certum est: Exordium est quo auditoris animus priusquam rem noverit ad causam preparatur. Narratio est idonea rerum expositio. Confirmatio est distincta locorum comprobatio. Conclusio est principalium locorum complexio.

De Cuiuslibet questionum Qualitatibus.

In Cuiuslibet questionum qualitas quadripartita est. Anceps enim: admirabilis: honesta: humilisque esse potest. Anceps (in quo principium a benivolentia ducimus) et turpi honestoque commixtum est: ut fortiter facienti uxorem vicini tradere.

Admirabile: insinuatione gaudens: est quod sine infamia defendi nequit: ut Sextū aduersum lucretiā defendi. honestum (satis per se apud bonos viros valens) dicitur: cū laude res agitur. humile (attentum auditorē requirens) est cū perparui res agitur. Lete- rum: quoniā in cōcione nōnunq̃z et omnigenū hominū corona di- cendū est: Si quando exordiri volumus: honestatē rei vel breui- bus quid dicturi sumus exponemus: Sin apud bonos viros dice- mus: valida locorum comprobatione: testium: scripture et legis as- sertione vtemur.

De Principio et insinuatione: partibus exordioꝝ.

Exordium: in principium: et in insinuationē diuiditur. In Principio clara beniuolentię captatio: In Insinua- tione surrepens: et occulta indaganda est. Cū causę turpitudine inest: aut cum auditor est infestus: psua- sus vlt̃ defessus: rem pro re: et hominē qui diligit: pro eo qui ledit ponemus. Cū enī inuidiose: res: causę et persone erūt: ad alias confugere oratorium est.

De Beniuolentię captatione.

Cum sola Beniuolentię captatione: principium: et insi- nuatio discrepent: qua ratione eam elicere possimus docendū est. Quinq̃z autē e locis deducitur a per- sona scilicet: litigatoris: actoris: iudicis: aduersarij: et ab ipsa re. A q̃ beniuolentiā trahemus: Si partib⁹ iuris: rem nostrā equam: aduersarioꝝ iniquā ostendem⁹. Ab ad- uersarioꝝ persona beniuolum efficiemus auditorē: Si eos in odiū in inuidiam: in contemtionē adducemus. In odium rapiemus Si turpes. ac nocentes exponemus. In inuidiā trahemus: Si po- tentes factiosos: nobilesq̃z dicemus: et his rebus magis q̃ verita- te eos confisos aperiem⁹. In contemtionē si humiles: abiectos: desides: ignauos: incertes: secordesq̃z demonstrabimus. Auditorē

conciliabimus nobis: Si laudē eius ad vtilitatē causę nostrę scōm
mores ipsius: vt lenis: asper: iocundus: tristisve sit conuertemus.

Ab actoris persona: Si pauca pro meritis de se ipso dicet: Nec
aduocati officiū: sed testis studiū z rei publicę causam se agere si/
gnificabit. Al persona litigatoris beniuolentiā trahemus: Si qua/
lis in alios fuerit demonstrabimus: incomoda proferemus: Sexū
etatem: conditionemq; aperiemus.

De Docilitate z attentione captanda.

Es Vñagne: admirabiles: inaudite: nouę: de quib⁹
nos verba facturos dicemus: vel ad religionē: rem
publicā priuatamq; spectantes: docilem: attentūq;
auditorē: Si etiam: vt animaduertat: orabimus:
facient.

De exordioꝝ vitijs: z quando exordio supersedendū sit.

Exordium: quo pluribus in causis nulla vel leni com
mutatione vti possumus: vel quod nimium longū
separatum: ac nimis ornatum: vitiosum est. Eo su/
persedendum ducimus: cum causa turpis: auditor:
suasus vel defessus erit: Insinuatione tamen vti po
terimus: aliter atq; parati fuerimus firmissimis aduersariorum ar
gumentis primum nos responsuros dicemus: ac irrisione fessum
auditorē recreabim⁹. Natura vero: occasio: locus: tempusq; sen/
tentia: persona: continentia cachinni: ridiculum ridiculo: ac men/
daciū mendacio notare: risum liberalem excitat.

De Elementis z legibus exordiorum.

Exordium non ē personis z causis: sed earū adiunctis
in expositionem: rationem: comprobationē: ac illa/
tionem deduci solet. Personis vero adiuncta dicūt
affinitates: amicitie: regiones: ciuitates: pꝛcepto/
res: discipline: z artes. Adiuncta causę dicunt: tem/

pus: habitus: opinio: fama: rerum: expectatio: vulgi. Ad poten-
tissimas vero questiones auditorem in exordijs cause prepara-
bimus.

De Narratione inuentionis parte Secunda.

Narrationum genera tria sunt. Unum quod in iudi-
cio Scdm re gesta. Tertiū exercitio cōprobat.

Narratio exercitativa

Exercitativa negotiorum: et personarū est. Negotia
vero argumenta: historie: vel fabule dicuntur. Sa-
bula nil veritati consonū habet. Argumentū verita-
ti consonū esse debet. Historia rerū verarū ē. Nar-
ratio psonis attributa: Diuersos: etatū: cōditionū:
sexuūq; affectus: referre debet. Historica narratō

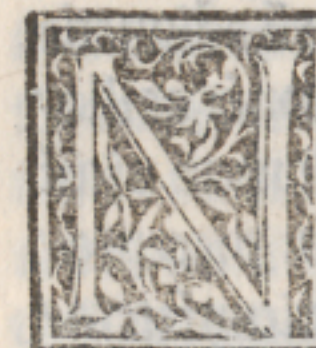

Remis erit narratio: nō que minus: scz que nō plus
q̄ ad suadendum expediat dicit: Que factum esse
non quemadmodū factum sit generaliter exponens
quod etiam non dictus est per ea que exposita sunt
intelligi possit. Apertam vero rerum gestarum: ordo: et expositio
reddat.

Narratio que ad veritatem pertinet: quid quoq; loco
prosit ostendere debet. Maxime probabilis esse po-
terit: Si que veritati inesse: et fidē facere solent: com-
plectetur. Si personarū dignitates: et cause factorum
extabunt: Si ad eorum qui egerint naturā: ad vulgi et eorum qui
audiet opinionē referent. Si occasione: ordine et probationū semi-
nib⁹ corroborant.

De elementis narrationis

Narratio a persona: causa: loco: et tempore initiū du-
cet. Ea vel tota pro nobis: aut cōtra nos: aut ex his
composita erit. Pro nobis cū ratione. contra nos
sine ratione exponetur: et ante rem vel post rem: vel
a re ipsa pro nostre cause cōmodo incipere poterit.

mus. finem forensi eius initium questionis ostendet:

De Confirmatione Forensi. inuentionis parte Tertia

Abunde satis hactenus dixisse video: que ratio enar-
randi: et exordienti in causis civilibus sectanda sit.
Nunc iam ad confirmationem forensium causarum
omnis preceptio conuertatur. Narratione igitur ex-
posita que nobis cum aduersarijs conueniant: quid
in controuersia relinquatur: quibusque locis quod intendimus pro-
bare velimus: sic ostendemus. Rem ab invito domino subtractam
esse: conuenit cum aduersarijs: Surtum ne: an peculatum commissum
dicamus: id est in controuersia: Peculatus autem crimine reum te-
neri: tribus rebus hac luce clarius ostendam. Ad eam autem rem
comprobendam: cum nil eque ac status cognitio profit: de eo prin-
cipio dicendum est.

De Statu sine Constitutione.

St autem Causa Status: qui ex prima collisione na-
scitur: ut Legisti rem sacram: non legi. Utraque iam
pars hic consistit ac stat: unde et status dictus est.
Sunt autem status generales tres. Inficialis: cum sta-
tim quod obicitur negatur. Qualitatis cum factum
constat: sed facti qualitas ignoratur. Legalis cum e scripto con-
trouersia nascitur.

De Statu Inficiali: siue coniecturali.

Inficialis status: Argumenta rerum et personarum sunt.
Rerum comprobatio: Causa: Temporis: loci: Spa-
cij: Instrumenti: Occasionisque dicitur: Persona-
rum: Genus: Natio: Patria: Sexus: Vita: etas: No-
men: Educatio: habitus: Fortuna: Conditio: Na-
tura: Victus: Studium: Affectio: ac consilium est.

De Statu qualitatis:

Qualitatis status duobus modis comprobatur: cum partibus vel sine partibus iuris: factum asserimus. Iuris partes sunt due: Nature scilicet: et consuetudinis: Nature ius est quod natura omnia animalia docuit. huius partes sunt observantia: vindicta: veritas: religio: et pietas. Pietas est per quam sanguine coniunctis: patrie: et benivolis: officium et diligens tribuitur cultus. Religio est que superioris cuiusdam nature (quam divinam vocant) ceremoniam affert. Veritas est per quam immutata ea: que sunt aut fuerunt aut futura sunt: dicuntur. Vindicta est qua omne quod obfuturum est defendendo propulsatur. Observantia est per quam homines aliqua dignitate antecedentes: cultu quodam et honore dignantur. Consuetudinis ius est quod in morem: usus vulgiq; vetustas approbatione produxit. Eius partes sunt par: factum: iudicatum: et lex. Par est quod in omnes equale est. Pactum est quod inter aliquos convenit. Iudicatum est de quo sententia lata est. Lex ius est quod in eo scripto: quod populo expositum est ut observet: continetur.

Sine partibus iuris qualitas: per concessionem: translationem: comparisonem: remotionemq; criminis comprobatur. Concessio est qua per deprecationem vel purgationem nobis ignosci postulamus. Purgatio necessitate: fortuna vel imprudentia: haud consulto: factum esse arguit. Deprecatio licet consulto factum constet: pro pristinis tamen beneficiis: comparatione: translatione: aut criminis remotione ignosci postulat: Deprecatione utemur: cum et si consulto factum esse dicimus: tamen pro pristinis beneficiis ignosci nobis postulamus: Ea officiorum ratione: et rebus iudicatis ignoscendi causam querat: ut si plura aut maiora officia: quam maleficia videbuntur constare: Si nobilitate: officio: virtute se tuebitur: Si ea virtute: qua in se utendum dicit: in alios usus fuerit: Si alijs quoque sibi in causa ignotum demonstrabimus: Si nulla ignominia iudex: si eum absoluerit: notabitur: Si

non notum aut iniquum exemplū exteris aut posteris statuem⁹.
Fortuna: necessitate: et imprudentia querat: an culpa in eam ven-
tū sit: Quomodo vis illa vitari et leniri potuerit: Coniecturis que-
rem⁹: an quid contra facere potuerit expertus sit: nec fortuna aut
necessario: sed consulto factum demonstrabimus. Quod si fortuna
aut necessitate ad id ventus sit: an satis idonea cause excusationē
afferre videat inquiramus. Qui motu animi se fugisse rationē edi-
cet: animi vitio nō imprudentia: necessitate: aut fortuna deliquisse
dicetur. Et ostendetur non satis presidij in fortune: necessitatis: et
imprudentie excusationē debere esse: Hec probationū seminib⁹: lo-
co ratione: et tempore: in mediū adducto: volo etiā gesta esse com-
probabuntur. Comparatione queretur: vtrum satius fuerit agere
id quod reus fecisse dicet: vtrū venustius: facilius: conducibilius:
An sibi ei⁹ rei vindicandę potestas fuerit. Remotione querat: is ne
in quem causa conferat quantum ipse reus demonstrabit potuerit.
Quove modo honeste sine periculo resistere potuerit aperiemus:
an quod alieno inductu fecerit concedendū videat. Deinde conie-
cturis proprio cōsilio factum esse ostendemus. Tū que de fortuna
et necessitate dicta sunt ad comprobandū vel diluendū afferentur.
Translatione queratur: iure ne crimen in eū transferatur: an eque
magnum sit: atq; id quod reus fecisse dicatur: vtrum in ea re pec-
candum fuerit in qua alius ante peccarit. Oporteat ne de ea re iu-
diciū fieri: que in iudiciū non venerit. Accusator interrogabit
quid futurum sit: si ceteris idem concedatur: et rem: locum: tem-
pus: ad augendi minuendive criminis causa adducemus. Conces-
sione reus se et deliquisse dicet: et se purgationis partib⁹ levare ni-
tetur. Aliud enim imprudenter: aliud necessario: aliud forte factū
esse demonstrare occupatus esse debet. De Statu legali.

Egalis status ratio: in sex partes distributa est. Scriptum: et sententias: Obsistentes leges: ambiguum: translatione: ratiocinatione: et diffinitione Scripti et voluntatis controuersia est: cum scriptoris mens: cum scripto ipso dissidet: ut lex ait Liberi parietes alant: aut vinciantur: Cum non aluit infans: huiusmodi causa oritur: Verum qui se scripto tutabitur. Commoditatem breuitatemque scripti cum laude enodabit: quodque detestandum et periculosum sit a scripto recedere: Exemplis: rationibus: et auctoritate euoluet. Qui vero scriptoris voluntatem seruandam dicet: aduersarij scriptum: cum partibus iuris alienum sit: improbabit: Iniquumque esse dicet: scriptum et litteras sequi: scriptoris autem mentem negligere.

Obsistentibus legibus lis oritur: cum altera lex vetat: altera permittit quippiam fieri: ut lex. Mulierem accusare non posse. et lex: Quae ultionem et mortem filij prosequitur cum se matrem probauerit ad accusationem admitti certum est. Sed in his considerandum an altera melius: atque equius iubeat: vetet: vetiet: permittatve: quippiam fieri: Obsistentem legem deinde enodamus: etiamque ad nostrae causae commodum: iuris partibus trahemus. Ex ambiguis oritur: cum in duas aut plures sententias scriptum interpretari potest: ut Titius: heres meus: sempronie uxori meae annulos decemque elegerit dato. Quod in ambiguis: interpretabimur partibus iuris equum: aduersariorum iniquum ostendemus. Ex translatione causa constat: cum aut quod immutandum: quod indignum accusatore: iudicem: actionem: aut tempus asserimus: ut non debes apud pretorem: sed apud consulem fidei commissum petere: maior enim pretoria cognitione summa est. Ex ratiocinatione controuersia constat: cum propria lex non repperitur: et simili utemur: Cum enim de ea re nihil scriptum est ratione pronunciandum ducimus: Qua queritur an quod in uno: in pluribus: quod semel sepius: quod ante postea: quod in parte in toto pronunciandum. Ex diffinitione causa constat: cum queritur: quo nomi

ne factū appelletur: vt si rem priuatā e loco sacro sublegerit. Dis/
finitione querendū ē: furtū ne an sacrilegiū admissū dicamus: hec
omnia sepe decidunt: equis testibus: religioso iureiurando: signis
tabulis: fama: ac questionibus. De testimonijs.

T frequens et propterea necessarius testium usus: eo/
rum maxime attestationib⁹ comprobatur: quib⁹ pre/
clarum genus: spectata auctoritas: egregia dignitas
preclara fama: mores: probitas: fides: conditio: for/
tuna: et grauitas: omnib⁹ exemplo et ornamento es/
se consuevit. Testes autem: aut voluntarij: aut electici creduntur.
Voluntarij: vt timidus: incōstās: cupidus: milleq; passionib⁹ et af/
fectib⁹ prepedi⁹: refelletur. Multa igit de antea actis: insecutis: lo/
co: tempore et rei qualitate interrogabimus. Eosq; odio: gratia: pe/
cunia: precario illectas confirmabim⁹. Eius autem rei: numerus: et
testium qualitas: argumēto eē poterit. Si enim iureciuili compo/
batus numerus testiū decrit: paucitatē: nec vt spectatos testes ad/
mittemus: Sed vt inconstantes: et cupidos his argumētis refelle/
mus. Si enim testis superabundabit factionē et conspirationē di/
cemus. Si humiles producent et abiecti: aut gratia: aut metu: aut
pecunia corrupti dicentur. Si potentes gratiam oportet inceslere
Stultum crebris interrogationibus: vt aduersus fidem suę attesta/
tionis vacillat: decipiem⁹: Iracundū vt cupide dicat: irrisione pro/
na: vel conuicio concitabimus: Ambiciosum. maiorum proprijsq;
meritis: honore et gloria: inflammabim⁹. Prudens rationibus re/
futandus: vel aliquo urbano dicto refrigerandus est.

De iurisiurandi veritate.

Regulare iurisiurandi religionē excogitarunt maio/
res nostri: Maius enim ad decidendas lites reme/
dium habet et auctoritatē firmiorem: q̃ res iudicatę.
Quod vel litigantiū pactione. vel iudicis auctori/
te litem exercentib⁹ tradit. Id autē reiicimus. offerimus. exigimus

recipimusq3. Recepturū se dicere nulla aduersariorum interpel/
latione improbū z suspicione plenū est: Paratus enī de causa sua
pronunciare irreligiose dicitur: nisi vita: fama: z morib⁹ se tueatur
Qui reijciat a multis contemni iurisiurandi religionē dicet: Num
enim Epicurus negaret deum rerum humanarum curam habere
Nec vlla harum passione affici. Qui desert modeste agit: cum cau/
se sue aduersariū iudicem facit. Qui desertur si iurare nō vult: dicet
inuide ab aduersario queri: vt i qua causa vincere nō potest: quē/
ri possit: qui a causa cadere refugit iusiurandū nunquā deferat.

De Tabulis.

Abulas accusare z refellere ac scelus signatorum im/
probare consu etū ē. hic autem ignorantia allegabi/
mus: si aliquē signatorē defuisse dicemus. Aut prius
testatorē aut testem defunctū ostendemus.

De Signis

Ignis quāpluribus rem infectā factamq3 cōproba/
bimus: his plus q̄ testibus credendū dicemus. Te/
stes enī: gratia: p̄cario: precio: metu: Simultate se/
penumero corruptas ostendemus. Signa eo pacto
rem: vt gesta est: exponere comprobabim⁹. Aduer/
sarius econuerso nihil esse exemplo ostendet: q̄ malignus inter/
pres signis z cōiecturis deprauare nō possit. Si enī in loco admis/
si criminis deprehensus erubuerit: expaluerit: titubauerit: incon/
stanter locutus fuerit: conciderit: aliquid pollicitus fuerit: Conscia
maleficiorū hoc factum asserat: si nihil horum fecerit vsq3 adeo ad
maleficia p̄meditatū accessisse dicet: q̄ quortidiano vsu z cogi/
tatione confirmatus quid posset sibi accidere: nulla lese consien/
tie signa demonstrauerit: Quare sine testibus indignū esse signa
vini aliquā probationis habere.

De Rumore et fama.

Rumores primuli sermones in populo sine certo au-
ctore dispersi dicuntur. Samā increbescētes. & iam
adauctos: ac promulgatos rumores appellamus.

Qui rumoribus & fame fidem adhibendā dicit: pu-
blicum consensu ciuitatis: & cōmune omniū testi-
monium esse eam asserat: quē nunq̄ nī subsit aliquid exoriri exem-
plis demonstrabitur. Qd si virtute clarus reus iam habitus fue-
rit. accusator facta non iniquam hominū existimationē spectandā
asserat: Sermonē enim sine auctore dispersum: eam dicit: cui ma-
lignitas initiū: augmentū credulitas dederit: quod etiā innocen-
tissimo cuiq; fraude in imicorū accidere posse falsa vulgantiū ex-
emplo demonstrabimus. De Questionibus

Tormentis nullā fidem adhibendā dicemus: q̄ re-
tentiores alij alijs sunt in dolore: Quare considerā-
dum est: quomō: & quis tortus sit: an credibilia dixe-
rit: an constanter perseuerauerit. Accusator maiores
nostros tormentis: & cruciatu corporis dicit voluisse
homines cogi: vt q̄ infamie: & mortis metu cōticescerēt: dolore fa-
teri cogerent: vniūsq; noxij pena ceteris exemplū: & rationē bene-
beateq; viuēdi asserat: haud ab re igit sanctissimarū legū interpre-
tes questionī fidē nō semp nec tamē nunq̄ habendā statuere. Rē
enī fragilē & periculosa: quē sepe veritatē fallat rati: qua ratione or-
dinē: qualitātē: modū: temp⁹: & personā considerandā esse censue-
re. Si enī vnius criminis noxij plurimi audiendi sunt a timidiorē
in dolore: & etate recētiore incipiendū ē. Nec in omī tamē causa nī-
si cū capitalia & atrociora maleficia: quē nō aliter nisi tormētis ex-
plorari possunt. Prius enī verisimilibus argumētis: pbatōnūq;
seminib⁹ scdm psonarū conditionē ad questionē deueniendū pu-
tant. Primo qualis vox accusati: sermo: constātia: trepidatio & opi-
nio: finem questionī: cognitionis subtilitate afferre solet. Emeriti
& veterani milites eminentissimo:ūq; viroꝝ filij & pronepotes

questioni nō subiiciunt. Qui etiā sine accusatorib⁹ in custodiam recepti sunt: questionib⁹ cogendi non censeant. His igit⁹ similibusq; locis forenses causas cōprobare: et infirmare consuetum est. Sermocinatio: et cōcionalis plurimis varijsq; argumentationib⁹ spectande vel refellende sunt: de quibus hinc principio ducto plene perfecteq; dicere incipimus.

De genere. Concionali et Sermocinatio.

Quoniam hacten⁹ de primo genere civilium questionū cōfirmatione: narratione: et exordio dictū est. De cōcionali genere iam dicendū videt⁹. Cui tamen plurima cū sermocinatio cōia sūt: De his vna dicemus. Quib⁹ utrū potius: aut quid potissimū querit⁹. Primo enim an faciendū sit deliberare consuetum est. Quod si due res vna intercident quid potius sectandū: et ex plurimis in disquisitione concionis incidētibus: quid potissimū fugiendū sequendumve sit hortari: debortari ve: de honesti vtilis et tuti ratione consueuimus. Tutū in vim: et dolū diuidit⁹: que p cōmoda: et incōmoda animi corporis et fortune cōprobant⁹. Honesti sola animi bonis id ē virtute comprobant⁹. Virtus autē est animi habitus nature modo rationi consentane⁹. Habitus vero absoluta: et constans est animi perfectio: que per frequētes et volūtarias operationes fit. Hui⁹ partes quattuor sunt. Prudentia: Iustitia: Fortitudo: Temperantia. Est autē prudentia bonarū et malarū rerum: aut vtrarūq; scientia. Partes eius memoria qua que fuerunt anim⁹ repetit. Intelligentia que sūt percipit. Prouidentia que anteq̃ sit quod futurū est prouidetur: Iustitia est animi habitus pro dignitate cuiq; suū tribuens. Eius initium a natura profectum: legum metu: religione: et cōsuetudine aduictū est. Nature lex ē qd̃ quedam innata vis inseruit vt religionē: pietatem: gratiam: vindicationē: obseruantiam et veritatem. Religio ē que superioris cuiusdam nature: quam diuinam vocant: ceremoniā affert. Pietas est per quam sanguine con-

unctis: patrie: et beniuolis: officium: et diligens tribuitur cultus.
Gratia in qua amiciciarum: et officiorum alterius memoria: et alterius
remunerandi voluntas continetur. Vindicatio est per quam vis: aut
iniuria: et omne quod obfuturum est defendendo propulsatur. Obser-
uantia est per quam homines aliqua dignitate antecedentes cultu
quodam et honore dignantur. Veritas est per quam imutata ea que
sunt: aut fuerunt: aut futura sunt dicuntur. Consuetudine ius est quod
aut leniter a natura tractum: aluit et maius fecit usus: ut quod in mo-
rem vetustas vulgi produxit: quod genus est: Pactum: par: iudicatum
Pactum est quod inter aliquos conuenit. Par quod in omnes equa-
bile est. Iudicatum de quo sententia lata est. Lege ius est quod in eo
scripto quod populo expositum est ut obseruetur continetur. Fortitu-
do est considerata periculorum susceptio: et laborum perpessio. Eius par-
tes: Magnificencia: fidentia: patientia: et perseuerantia. Magnificen-
tia est rerum magnarum: et excelsarum ampla mentis administratio.
Fidentia est per quam magnis et honestis in rebus multum ipse ani-
mus in se fiducie certa cum spe collocant. Patientia est honesta-
tis aut utilitatis causa: rerum arduarum et difficilium voluntaria: et diu-
turna possessio. Perseuerantia est in ratione bene considerata sta-
bilis et perpetua permansio. Temperantia est rationis in libidine
atque alios non rectos impetus animi firma: et moderata domina-
tio. Eius partes Continentia: clementia: et modestia dicuntur. Con-
tinentia est per quam cupiditas consilij gubernatione regitur. Cle-
mentia est per quam animus temere in odium alicuius concitatus: co-
mitate retinetur: Modestia est per quam pudor: honestus: charam et
stabilem comparat auctoritatem. Nunc vnde digressi sumus ad utili-
tatem reuertamur. Utilitas in civili deliberatione bipartita est. Sed
multo maxima pars ad commodum corporis reuertitur. Quare uti-
litatis due partes videntur scilicet: Incolumitas: et Potentia.
Incolumitas est salutis tuta: atque integra conseruatio. Poten-
tia ad sua conseruanda: et alterius obtinenda rerum facultas.

his igitur partibus ad diluendum vel comprobandum locos sum/
mendos arbitramur. Laudes vero et vituperationes: ex his locis
quos personis attributos. i. animi corporis et fortunę dixim⁹. Et/
terum animi bona iam exposita rem confirmare et confutare pote
runt. Fortunę quoque comoda pro affectu mentis in laudem: vel i/
gnominia trahent. Corporis autem comoda non natura: sed dili
gentia nostra parta: velocitate: viribus: forma: dignitate: membro
rumque proceritate et dispositione: vobis auxilio erunt. Comparatio/
ne. item prestantium virorum laus preclara efficitur. Summe quoque
res: aut magnitudine prestantes: aut novitate prime: aut genere
ipso singulares: summam nobis laudem vendicabunt.

In Locionali demonstratioque genere exordiendi et enarrandi ratio:

In his, autem duobus generibus civilium questio/
num. Principium a natura rei: auditorisque persona
aut a re ipsa trahemus. Narrationem vero a rebus ex/
ternis: et animi tandem bonis exquirem⁹. Que locis
superioribus caute confirmari vel dilui poterit.

De Argumentatione.

Locos ex arte comparatos argumento corroborabimus
Est autem argumentum inuentum aliquod ex genere rem
probabiliter aut necessario demonstrans. Omnis
autem argumentatio: aut per appositionem: aut per in/
ductionem: aut per ratiocinationem tractanda est.
Hoc est per plenam argumentationem per imperfectam ratiocinatio
nem: per imperfectam inductionem. Est autem inductio oratio que
de rebus dubijs captat assensionem. Dicitur autem (ut Socraticis placet)
imperfectum epicerema sine medio orationem claudens: ut Socrates
apud Xenophontem: et Aspasia usus est. Appositionis enides probatio di
citur: ut furtum factum ab eo qui in domo fuit. Ratiocinatio est oratio ex
ipsa re aliquid probabile elicis. Ea quicquid partita est. scilicet Expositio/
ne: expositionis comprobatione: ratione comprobationis: Exornatione:

et illatione vel complexione. Expositio est qua summatim ostendimus quod
summati probare volumus. Coprobatio est causa que ostendit verum esse quod
intendimus. Ratio coprobationis est oratio ratione expositionis cor
roborans. Exornatio est qua utimur rei honestande vel collocuple
tande causa. Hec: Exemplo: simili: Reb⁹ indicatis: Amplificatio
nib⁹ et exornationib⁹ constat. Complexio est que brevit^r concludens
expedite partes argumentationis complectitur. Verum si expositio perspi
cua est coprobatione et ratione supersedem^r. Ut Si summope sapientia pe
tenda est: stulticia vitanda est: vehementer autem sapientia petenda est: ma
ximo igitur ope stulticia vitanda est. Quod si causa parum locuples
erit exornationem relinquemus. Vitia autem hec in expositione vi
tanda sunt: ne quod ab aliquo fit: ab omnib⁹ fieri dicamus: Neu quod
raro fit nunquam fieri ostendam^r: Neu aliquid rebus omittat: neu ad
dat. Rationes non convenientes expositioni vitiose dicuntur: que non
necessarie probabilesque: que idem dicunt quod in expositione dictum est
vel alteri cause conveniunt vitande sunt. Omnis autem argumē
tatio vel necessaria vel probabilis esse debet: Probabile id est quod
fere solet fieri: aut in opinione inpositum est: Aut quod habet in se
similitudinem quandam veri vel falsi: ut si mater est diligit filium. Si
similitudo contrariis et partibus maxime spectatur. In contrariis si
his qui prudenter leserunt non ignosci convenit. His qui necessario
prefuerunt habere gratiam non oportet. Ex paribus talis est: homo in
doctus ut equus indomitus. Nam ille nec habens: Nec hic rationi
obtemperare vult. Omne probabile aut signum est: aut credibile:
Signum dicimus cum sub aliquo sensu cadere potest: Credibile quod
sola opinione auditoris coprobat^r ut nemo est qui non liberos suos
incolumes cupiat. Vel iudicato asseritur id est re auctoritate: aut in
iudicio comprobata. Id tribus in generibus spectatur religioso. scilicet. comu
ni et approbato. Religiosum est quod iurati legibus iudicare. Comune
est quod omnes sequuntur et probet: ut maioribus natu assurgam^r. Appro
batum est quod cum dubium esse et quale haberi oportet: sua homines con

stituerunt auctoritate. Comparabile est quod i rebus diuersis si-
mitem aliquā rationē: imagine: collocatione: vel exemplo: cōtinet.
Imago est omnino demōstrans corporū aut naturarū similitudi-
nē. Collatio est oratio rē cum re similitudine cōferens. Exemplū
rem auctoritate: aut casu alicui⁹ hominis: vel negocij firmat aut in-
firmat: Necessaria argumentatio p cōplexionē: enumerationē: aut
simplicē conclusionē tractat. Cōplexio est in qua utrū cōcelleris re-
prehendit: vt si improb⁹ ē cur vteris: Si prob⁹ cur accusas. Enu-
meratio est in qua plurib⁹ expositis. z ceteris ifirmatis vna relin-
quit: qui necessario confirmat. Cōclusio simplex ex necessaria cō-
secutiōe conficit. vt Vos me hoc fecisse dicitis ego tunc trās mare
fui relinquit ergo vt nō mō nō fecerī: sed ne quidē facere potuerī
his igit similibusq; locis omnis necessaria z probabilis argumen-
tatio elicienda est.

De Amplificatione z prima sua parte Cōhortatione.

Amplificatio in Cōhortationē: z cōquestionē diuidi-
tur. Cōhortatio est oratio auditoris animum ad
indignationem concitans. Primus locus sumit ab
auctoritate cū ostendit quantē cure ea res fuerit dijs
ī mortalib⁹: qui locus sumit ex Sortib⁹: oraculis: va-
ticijs respōsis: ostētis: prodigijs: regibus. sapiētissimis homini-
bus: senatu: populo: legū scriptorib⁹. Secundus ad quos pertineat
queve bona attingat: cōmemorat. Tertius. quid si idē omnib⁹ cō-
cedat: multos eiusdē audacię futuros exēplo aperiet. Quarto mul-
tos expectare quid statuāt vt illius exemplo audaciores z impune
ad maleficia accedāt. Quinto ceteras res cōsilio etiā vbi acciderit
corrigi posse: hoc nisi prouideat ne accidat: frustra auxilia implo-
rabim⁹. Sexto volūtario facinori haud veniā cōtribuēdā: iprudē-
tię nōnunq; cōcedi cōuenire. Septio maleficiū: tetrū: nephariū:
crudele: tirānicū: vi z manu gestū: ab equali: iure alienū ostēdem⁹.
Octauo ab imanissimis barbaris z bestiis remotissimū: cū faciū di

setur in maiores natu: in hospites: i vicinos: in amicos: in eos q/
bus cū vitam egeris: in mortuos: claros: nobiles: honore vlos: in
eos qui neqz alienū ledere: neqz se defendere potuerūt. Nono cō/
paratione hoc atrocius demonstra. Decimo que ante rem in re z
post rem sunt colligim⁹. Undecimo ostendimus ab eo factū a quo
si alius fecisset prohibendū erat. Duodecimo indignemur qd no/
bis primū acciderit neqz ante alicui cōrigerit. Tertiodecimo iniu/
rie cōtumeliā iunctā demōstrabim⁹. Quartodecimo oram⁹ q au/
diūt: vt iniurias nostras ad res suas referāt. Quintodecimo dici/
mus inimicis etiā: z hostib⁹ nostris que nobis acciderint indigna
videri. De cōquestione amplificatiōis parte secunda.

Conquestio est oratio auditoris misericordiā captās
Prim⁹ loc⁹ est p que quib⁹ in bonis fuerint: z quib⁹
in malis sint ostēdit. Secundo in tēpora distribuit p
que quib⁹ in malis fuerint: z futuri sint cōsideratur.
Tercio carpit vñquodqz deplorat incōmodū vt i
morte filij: pueritig: delectatio: indoles: amor: solatium: educatio.
Quarto res turpes: humiles: z illiberales pferunt. Quinto preter
spem i miserijs demōstrat esse. Sexto preter merita in luctu posi/
tū aperiem⁹: Septimo oram⁹ vt de his q chari sunt cū vos viderit
recordent. Octavo modū quo crimē admissū ē declaram⁹. Nono
qd oportuerit: nō esse factū: vt nō extremū spiritū ei⁹ accepi: nō se
pulchrū cōdidi. Decimo ad mutas. z exptes animi res oīo referet
Undecimo inopia: infirmitas: solitudo: demonstratur. Duodeci/
mo liberoz: aut parentū: aut sepeliendī corporis sui cōmendatio
sit. Tertiodecimo disiunctio eius quo cū libētissime vixeris deplo/
ratur. Quartodecimo qd ab his quib⁹ minime cōueniat male tra/
ctemur. Quindecio humili z supplici orōne oram⁹: vt nostri mi/
sereant. Sextodecio nō nostra sz rei p. z eoz q nobis chari sūt in/
cōmoda deploram⁹. Decioseptimo animū nostrū i alios miseri/
cordem: amplū: excelsū: z patientē incōmodo: significamus.

De Conclusionē Inventionis: parte quarta et ultima.

Conclusio id est exitus: et determinatio totius orationis tripartita est. Nam constat enumeratione: indignatione: et conquestione. Enumeratio est per quam colligimus: et ordine comonemus quibus de rebus verba fecerimus: In qua a confirmatione summemus initium. Hec varie citabuntur ut artificij suspicionem: tedium et facietatem effugere: et memoriā reficere: quod artificiosius est: Et quid contra aduersarium dixeris: quidve contra afferatur ostendemus: ut confirmationis: et reprehensionis iteratione memoria reintegretur. Enumerare autem poterimus ex nostra persona: Tum vero personā: aut rem aliquā inducere: ut quid quoquo loco dixeris admoneas. Tum etiā personā: aut rem aliquā inducere cui totā enumerationē condones. Alias autem argumentationes sigillatim transire. Alias ad partitionis singula genera referre. Alias ab auditore que desideret querere. Alias hec facere per comparationē suarū et contrariarū argumentationū: In enumeratione autem id eligat quod erit gravissimū. In indignatione: et conquestione animū auditoris: imitem misericordemque: aut asperū et imitem ostendemus. quo facilius ad indignationem: conquestionē eorū animos exsuscitare possimus.

De Dispositione civilium questionū parte secunda.

Uperest ut de secunda parte rhetorice id est de dispositione dicam. Ea est que certo in loco inuenta dixerit. Dispositio quippe duplex est. Altera namque artis precepta: Altera casū temporis sequitur. Ut si a narratione: aut ab aliqua firma argumentatione. Vel si scōm principium a confirmatione incipiamus: Cui narrationē si ratio postulat subdamus. Si cā nostra magnā videbitur habere difficultatē: ut nemo equo animo principium audire possit: a narratione incipiemus: et ad principij sententiā: si comodū videbitur mox reuertemur. Si narratio parū probabilis erit ab aliqua firma argumentatione ex-

ordiemur: In cōfirmatiōe z cōfutatione firmas argumentationes
tū mediocres nuperrime firmissimas adducem⁹. Que autē ab in/
stitutione artis proficiscit⁹ partiū orationis z argumētatiōis ordi/
nē seruabit. Partes item exordij: z singula queq; mēbra huius ar/
tis ratione digeret.

De Elocutione civilium questionū parte tertia z vltima.

Verum nūc iā ad vltimā hui⁹ artis partē. i. elocutio/
nis pcepta hinc nos cōuertam⁹. Orationū caracte/
res dicēdi: figure ac forme tres sūt. Grauis. i. que
etiā: materia: psonarū qualitate: graui z magna con/
structione numeris modulis: amplificationib⁹: z ex/
ornationib⁹ cōstat. Mediocris que humiliora: nō tñ infima in/
serit. Attenuata que vsq; ad puz z quortidianū descendit sermo/
nem: Quib⁹ generib⁹ elocutionū: materia: sentēijs: psonis: z nu/
mers etiā vates libros suos distinxere. Leterū proxima vitia vi/
tanda sūt Suffulta enī turgida: z dissoluta: z fluitans exanguis ac
arida oratio detestanda credit⁹. Que his rebus fugere poterimus
que gravitatē: fidem: dignitatē orationi: Dignitate: Compositio/
ne: z Elegancia accomodare solent.

Elegancia: que facit vt vnūquodq; purē z latine dici
videat⁹: In Latuitatē z Explanatione distributa est.
Latinitas sermonē prolatione z scriptura purū: con/
grua structura cōseruat. Barbarismū enim z soleo/
cismū vitare docet. Soletō verba consequenti vel
superiori: aut vtriq; non accomodat. Barbarismū verbū vitiose
effert. Explanatio vsitatis verbis: z pprijs aptā z dilucidā reddit
orationem. Usitata dicuntur: que quortidiano sermone: z trita do/
ctorum consuetudine noscuntur. Propria dicuntur: que eius rei
verba sunt: aut esse possunt qua de loquimr.

Compositio: ē que hyatu et traiectione vitatis omnes partes elocutionis equales: et ppolitas facit. Que quēdā compositio: nisi diligenter sit ab oratore observata omnis pene splendor verborumque concinitas tota intereat necesse ē. Quid enim sine compositione elegantia: aut verborum

seriemque ordinationes valeant: non satis intelligo. Sed quoniam hec compositio pars in tris apud oratores reppiat: divisa partes: ordine: iunctura: et numero. In primis iunctura: quia circa litteras: consistit et syllabas: duxi expediendam.

In iunctura igitur: que apta quedam: atque concinna litterarum syllabarumque in contextu verborum est collocatio: ab omni offensione aurium procul remota: multa sunt vitia fugienda: que a Socrate et a Theopompo summo studio sunt vitata: a Licerone autem et Demosthene: non nisi cum nimis frequent in oratione incidunt. Sepe etiam si modeste intercurrent: orationem nunc molliorem: nunc graviores efficiunt. Nam ut in saporibus quedam interdum suavis amara sunt: sic in oratione aliqua asperitatis intersonantia magis grata est. Unde si vel sententiarum necessitas exigeret aut punctis quibusdam cursus distingueretur vocalium nec spiritu uno nec eodem proferretur: modo id raro et modesto fieret: non modo hoc non reprehendendum esset: sed quandoque etiam laudandum.

Primum igitur ex ordine preceptum est tale. Laudandum esse: ne creber vocalium concursus: qui hiantem inconsonam atque insuavem exprimentis sonoritate pareat: incidat in oratione: quod fit si precedens in vocali terminet dictio: et subsequens ab eadem aut alia incipiat vocali: quod maxime in A E et O vocalibus: quia maiorem habent sonum: erit evitandum. ut Amo amantem deum. Vestram laudo amicitiam. Egredere ex domo aliena. Egredere ex urbe elata. Vocales vero que magis exilem habent sonum: minorem faciunt hiatum. ut honora illustres viros. Excolite virtuosos homines. Non tamen magis inconcinne vocales sese recipiunt: quam si eadem concur-

rant. vt Sollicita ansoniam Mariam. Elige egregios bellatores.
Conueni irritantes ad discordiam ciues. Cornu vnicum in castris
extat. ¶ Secundū est præceptū: q̄ multarū similiter litterarū cō/
cursionem effugere debemus: quæ quandam vel legendi vel pro/
nunciando difficultatē afferre vident. vt Jacob bonus & Job bea/
tus: dei leges diligenter obseruarunt. David diuinos dedit psal/
mos. Joseph fuit pharaonis interpres a fratribus facinorose vē/
ditus. Animaduertat Titus tyrannus quæ perpetravit: & penitebit
tandem tantę tyrannitatis. Semivocaliū vero litterarū concursio/
nes præter .x. modicam videntur vel legendi vel pronunciandi dif/
ficultatem afferre. vt Christum dominum nostrum maximum nos
omnes homines summopere debemus excolere. X vero quia dua/
rum in se litterarum vim & sonum complectit: difficilem ac hiantē
in concursione videtur afferre pronunciationē. vt Chortaginenſiū
dux Xantippus trux: felix Xerxes: & virtutis lux Xenophon fuit.
Similiter .x. & .s. ineptam pronunciationē reddunt. vt Deceptus
Xerxes grecię bellum intulit. Unde non solum in verbis diuisis:
sed etiam in compositis .x. & .s. litterarū vitandus est concursus.
Quare si forte accadat: vt hæc prepositio ex cum dictione ab s inci/
piente componat. s. littera de medio est abiicienda: vt exurgo: ex/
ulto & similia. Nec solum in his duabus litteris magna est asperi/
tas: sed R etiam & I si crebre concurrant: iuncturā deformem cau/
sant. vt Nunc suauissime suadebat: nunc vero terribilis tutoribus
suis satis grauis erat. Omniū itaq; litterarū siue vocaliū siue con/
sonantium nimie concursiones vel assiduitates euitandę sunt: quæ
insuauem profecto sonoritatē reddere solent. ¶ Tertiū præceptū:
Quod sillabarū similiter earundē & consimiliū concursiones & ni/
mie assiduitates sunt euitandę: quoniā nō tā insuauē q̄ ineptā red/
dunt orationē. vt Cassius curās custodire cōmunē commoditatē
& ceteri etiam de re certa certantes Cæsarem ceperunt. Item meę
metis memorię modū ita iponā: vt meę meditationis me minime

peniteat. Itē Poetę potentiā ponentes in possibilibus et bone/
stis rebus laudantur. Itē Ciuitas que a regibus regitur: regio a/
more foelix est. Similiter Ne idem sit dictionū immediate se se/
quentiū exitus cauendum est. vt Illorum bellatorū ac imperatorū
fortuna laudatur: quorum probitas ciuium optimorū saluti inten/
ta est. Item Fortunatorū imperatorū optimorūq; rectorum vir/
tus magis q̃ fortuna laudatur. Similit̃ ne sequens dictio ab ea/
dem incipiat syllaba in qua precedens terminatur perspice. vt Ille
legit. Amor mortalis in te integer est. Quod quidem vitium non/
nulli Liceroni obiecerunt: sed hoc vitium non est attribuendum si
grauitatis causa fiat: nisi cum hoc dicendi genere crebro vtamur.
¶ Quartum preceptum: q̃ etiam dictionum nimia concursio et af/
finitas diligenter est euitanda. vt non est rationis ratio rationem
illi adhibere: qui in sententijs ferendis ratione non vtitur. Nemo
quidem ita eloquentie ignarus est: cuius animus non fastidio ali/
quo afficiatur si quod huiusmodi audierit: nisi ornatus causa: vt
repetitione: complexione: traductione: conduplicatione: continua/
tione et huiusmodi in orationem cadant. Dictionibus equidez ex
omnibus grāmaticę orationis partib⁹ sumptis vti debemus: lon/
gis: suauib⁹: dilucidis: sonantib⁹: electis: idoneis: cōmodis: p̃p̃rijs
aptis: cōcinnis: vsutatis: vt oratio ita splendēs: idonea: et resonans
ex ipsis efficiat: q̃ aliqua verborū obscuritas: aut oratiōis difficul/
tas in dicēdo nō cōmittat: que vel auditorū aures vel legentiū ani/
mos aliquādo offendere possit. ¶ Quintū preceptū: Quod nimia
verborū suspensio et p̃lixitas in oratiōe est vitiosa: que res tam et si
in p̃hemijs interdū concedat: in ceteris tamē oratiōis partib⁹ rep̃/
hēdi solet. ¶ Sextū preceptū: Qd̃ figura que thesaurus dicit̃ in sim/
plicib⁹ nō vtamur: nec i cōpositis nisi i q̃b⁹ apud auctores id p̃mi/
sū sit: vt postea vō q̃ p̃ postea q̃ vō. Inq; vicē: p̃ iuicēq; septēq;
triones: pro septentrionesq;. satis boni viri officio fecit: p̃ satis/
fecit. Et quedā ad hūc modū a nobis diuidūt propterea nō repre/

henduntur: q̄ a summis poetis z oratoribus sunt recepta.

¶ Septimum præceptū. Hoc inter cum z tum refert: z tum dupli-
catum. Vt multis locis admonet Cicero: Qd ea particula oratio-
nis: cui hæc coniunctio cum antefertur: vel causam: vel concomitan-
tiam: vel id quod apertius est certiusve significat: vel temporis p̄o-
ritatem: vel maiorum rerum dignitatē. Tum vero aut officium an-
tecedentis causę: aut alternationē: aut rem minus notam: aut tem-
pore posteriorem importat: aut minore dignitatē ac momentū af-
fert: nisi aliquid sequatur: quod huic rationi aduersetur. Vt potius
multo magis studiosius: z que sunt huiusmodi. Exemplum primi
Cum tuo in me amore summo: tum beneficio semper tui memoriā
p̄ me feram. Exemplū secundi. Cum mutuo inter nos amore: tū
reipub. causa p̄petua rerum omnium societate deuincti sumus. Ex-
emplum tertij. Cū tuis in omnes beneficijs: tum voluntate in po-
sterum prona ad omnia viri officia pater patrię iure optime dice-
ris. Exemplum quarti. Cum dicit temporis prioritatem. Cum olī
in parentem pietatē insignē animaduertimus: tum in patriā non
minore studio futuram speramus. Exemplū quinti. Cum vitam p̄
tua salute: tum opes omnes profundere nunq̄ dubitabo. Quod
si tum in eadem oratione geminetur aut in diuersis: concomitan-
tiam sine differentia signat. Vt Cicero tum natura: tum consuetudi-
ne ad omnes res honestas flammato studio rapiebat. Sepenum-
ro tamen nimia obeundi negocij oportuna celeritate oppressi: aut
occupationibus alijs distracti: aut parua adhibita diligentia: incō-
sulte in concursione z assiduitatem: vel litterarum: vel sillabarum
vel dictionū vel vtrarūq; incidimus. Quod etiam apud Liceronē
cum eloquentię principem: tum etiam harū compositionis ratio-
num z præceptorū optimum artificē aliquando comperiemus: sed
tamen est curandū diligenter: z quoad fieri possit: vt ipsa concursi-
onis z nimia assiduitatis vitia declinemus.

De Ordine.

Ordo est quedam verborum orationūq; inter se: vel naturalis vel artificialis dispositio. Circa quē obseruandū ē: et sit hoc octauū in ordine nostro preceptū. Quod semper oratio crescat et augeatur: vt quod sequitur magis eo sit quod antecedit: vt Nobilis et egregius. Magnificus et illustris. Crudelis et immanis. Fur et sacrilegus. Augeri quidem vult oratio et insurgere: non minui. hoc verū cū verba ad eandē sint rem relata. Quod si ad diuersas: nullū admittit vitium: qui ab hac ordinis ratione discedit: vt cum alium sacilegum prius dixeris: alium dehinc furē appellas. Exaugende autem ac multiplicande orationis ratio: triplex reperitur apud oratores. Vna que pertinet ad vnicā orationē multis verbis coadornatam. Altera que ad plures multis ex partibus grāmaticę oratiōis amplificandis. Tertia que est accomodata epistolis et orationib; atq; ceteris oratorū dicendi rationibus: non solum verborū copia exaggerandis: verum etiā negocijs rerū locupletādīs. Prima ergo coaugmentande orationis animaduersio est: vt in nostra oratiōe coacernemus: multa nomina substantiua v; propria vel appellatiua: aut etiam adiectiua: positiua: compatiua: et suplatiua: aut verba personalia aut impersonalia: aut participia in omnib; temporibus posita: aut gerundia vel supina: aut pnomina primitiua aut deriuatiua: aut aduerbia positiua compatiua et superlatiua: que dictiones huiusmodi ita gradatim collocent: vt alteram altera et aliam alia subsequat: que maiorem vim et efficaciorē vehementiā impo-teret orationis sententiā magis adauctā efficiet. Vt in hoc exemplo. Cum institiaz eam ipsam apertissime constare videamus: ex q; oppida: ciuitates: prouincię: nationes: regna: atq; imperia gubernantur: conseruant: amplificant: omnem igitur cogitationem: diligentiam: actiones: fortunasq; nostras: nos deniq; totos libet exponere debem: vt ea ipsa iuris equitas diligenter excolatur. De

secūda coaugmētandę oratiōis specie exemplū tolle. vt Ego pro/
pter magnū Liceronis in me amorē: ⁊ propter insignes eius vir/
tutes: atq; propter magna ⁊ multa sua benemerita cum plurimū
diligō. Item Ego enim cum propter magnū Liceronis in me a/
morem: quem semper optimū fuisse cognoui: tum etiam sua erga
me benemerita: quę ab ipso quidē multa ⁊ magna recepi: cū pro/
fecto mirifice diligō. Ecce quomodo oratio p̄cedens ex relatiuis
interpositis multiplicatur. Sic enim ex omnibus orationis parti/
bus oratio multiplicari potest: Sed de omnibus ponere exempla:
item et de tertiā augmētandę orationis specie: non tam prolixū
est q̄ laboriosum. De hoc autem relatiuorū exemplo ⁊ alijs oratio
num partibus: circa multiplicandas orationes: quomodo oportu/
ne concurrant in suis proprijs dicetur locis. Nonum p̄ceptū:
Quod dignitas rerum attendi debet ac nature: vt quę in eodem
genere dignitate nature p̄stant: ea minus dignis in oratione an
teferantur: vt viri feminis: ortus occasui: dies nocti: secunde res
aduersis: honestę turpibus. ⁊ multa ad hunc nature modum simi
lia: hoc verum cum aliqua verba sese immediate sequuntur:
Nihil enim impedit: si a se distantia fuerint: ⁊ in diuersa orationis
posita parte: aut ad diuersum tempus ordinēq; relata: quę mino
rem dignitatē habeant posse digniorib⁹ anteferri. vt in hoc exem
plo. Cum ingens agmen prius mulierū: de hinc viroꝝ in manus
hostium peruenisset: secuta est subito cunctis in rebus captiuitas.
Idem in separatis videri multo facilius est. Decimū p̄ceptū
Cauendum est ne verba in oratione ociosa sint: ne superuacua: ne
nihil agentia. quod viciū qui euitare volet: semp genus suę spe
ciei anteponet. vt Castor ⁊ pollux: fratres gemini cū finitimis bel
lum gerebāt. Supuacue igit⁹ ⁊ inepte diceret gemini fratres. Nā cū
omēs gemini fratres sint: nihil op⁹ erat: cū gemini dixisset fratres
adiicere. ¶ Xj. Qd verba reb⁹ de quib⁹ loquimur sint accomodata
ne plus minusve q̄ dignitas rei postulat significare videantur.

Nam qui agricolā illustrē: aut regem parvū inter laudandū appel-
lat: non mediocriter viciū incurrat: quoniam illic adiectivū amplio-
ri: hic angustiori q̄ rei natura poscat utatur. ¶ Duodecimū: Qd̄
non abutamur vnius verbi significatione pro altero: in quib⁹ nul-
la similitudo reluceat. ut si fundū eruditū appelles: aut milite sine
armis instructum incedere ad bellum dicas. Opus itaq; erit pro-
priam significationem verborum a grammaticis repetere: et rerum
naturas consulere: quis ornatus rebus de quib⁹ sit accommodan-
dus. ¶ Decimumtertium: Qd̄ inter adiectivū et substantivum ali-
que interponant dictiones: que profecto ex omnibus partib⁹ grā-
maticę orationis comodissime summi possunt. ut Amplissimam.
M. I. L. facultatem rationēq; dicendi ingenio studio atq; doctri-
na consecutus est. Item Summā equidē M. Maria leticiam suscepit
cum sibi ab angelo filium dei se pariturā nunciatū est. Item. Tam
multa legisti librorū volumina q̄ in virum tandem peritissimum
evasisti. Item. M. Magnū supra vires onus desumpsi: qui de reb⁹
divinis dicturus sum. Cavendū tamen ne nimium abinvicem se-
parentur: q̄ orationē obscuram faciant. ut in hoc exemplo. Nulla
satis probata apud cives suos virtus est. Non tamen semper cō-
cinnū esse videtur: q̄ adiectivū a substantivo intermedianus: si me-
liorem presertim sonoritatē habere videatur et continuo collocen-
tur. quod evenit potissimū: si adiectivū et substantivū in genitivo
positū: aliud adiectivū et substantivū cui subordinat⁹ fuerit inter-
locutum. Aut cum adiectivū comparativū vna cū substantivo fue-
rit in genitivo positū. Aut cum aliquā magnā alicuius rei vehe-
mentiam importet. Et etiam aliquando adiectivū positivū vel su-
perlativū in omnibus casibus positū decenter cōtigue tractari po-
test. Sed potissimū participia omnis temporis cum in concomitā-
tia vel subsequētia continentur: sine intermeditatione collocari so-
lent. Exemplū de adiectivo et substantivo in genitivo posito. ut
eximia pristini nostri amoris magnitudo me vehementer adhortat

ut par mutui beneficij retributio a me tibi referatur. Item. Exce/
lens tue familie dignitas: et preclarus spectate virtutis splendor:
et exardescens fruende virtutis desiderium ad studiū te plurimum
incitare debent. Exemplum vbi adiectiuū comparatiuū cum sub/
stantiuo in genitiuo ponitur. vt neminem video callidioris inge/
nij: perspicacioris intelligentie: accuratioris excogitationis: ingeni/
osioris scientie: studiosioris diligentie: amplioris doctrine: presta/
tioris eloquentie: q̄. M. T. L. extitisse. Exemplū vbi magnā ve/
bementiā importat: quod contingit in ablatiuo. vt. Qui egregias
bonarum artium disciplinas summa voluntate: accuratissima con/
templatione: et quotidiano studio complexi sunt: eas quas exinde
sperarunt emolumentorū rationes faciliter consecuti fuerunt. Ex/
emplum vbi adiectiuū positiuum ponitur cum substantiuo in o/
mnibus casib⁹ sine intermediatiōe. vt M. Marcus Aurelius vir of/
ficiosus et prudens: cuius virtus tante est intelligentie: tante inte/
gritatis: tante constantie: tanteq; modestie: vt ei tanq̄ fido socio
et homini sapienti plurimū debeam: Illum igitur ad te proficiscen/
tem vt hominem rectum et ingeniosum artificem: ita tibi commen/
do vt meum affinem et gratum hominē. Nam et ego ipso claro ge/
nere nato: et insignibus moribus expolito: atq; alijs magnis virtu/
tibus preedito in omnibus meis negocijs familiariter fretus sum
Exemplum de adiectiuo superlatiuo. vt Lucius Crassus vir peritis/
simus: cui⁹ vt hominis integerrimi fides mihi explorata est: a me
plurimū diligitur. nam et sibi tanq̄ homini amicissimo et procura/
tori vigilantissimo rationes meas agendas libenter cōmittere so/
leo: nec vnq̄ ipsum optimum amicū derelinquam: quemadmodū
ego ipso Lucio Crasso viro officiosissimo viro familiarissime: ita
etiam a te peto: vt cause sue tanq̄ si mea res ageretur: te maximo/
pere accomodare velis: quo gratus mihi nihil efficere poteris.
Exemplum vbi adiectiua participia omnis temporis sine interme/
diatione ponuntur. vt Cum in Senatu causam tuā agere cepisses:

¶

Salustio decernente: consulibus audientibus: prefectis legationi-
bus: ceteris magistratibus fautoribus: senat⁹ est dimissus: obmis-
sis etiam alijs creandis magistratibus: Itaq; res in aliam diē de-
lata est: de qua quicquid actū fuerit te certiorē reddam. ¶ De/
cimumquartū preceptum. Quod orationes ab adiectiuis sepius
q̃ a substantiuis incipere debeamus: et hoc a positiuis comparati-
uis et superlatiuis: simplicib⁹ et compositis. Item a relatiuis sub-
stantie et accidentis. Itē a participijs in ans vel in rus vel in dus
vel in tus desinentibus. Item a pronominibus primitiuis et deri-
uatiuis. de quibus omnibus exempla per ordinem sequuntur.
Exemplū de adiectiuis positiuis. Magnū ego a te beneficiū me re-
cepisse profiteor: pro quo vniuersam meam tibi operam deferō.
Item Immortalia enim in me benemerita liberalissime profecta
sunt: que nulla vnq̃ mea delebit obliuio. Exemplū de compara-
tiuis. Maius mihi officiū prestare non potuisses: q̃ illud quo tu
me hodierna die amicissime perornasti. Exemplū de superlati-
uis. Maximum profecto illud tuum erga me promeritū: quo ego
a te cumulatiſſime exornatus sum: reputo mihi summū summope-
re gratissimū. Exemplum de adiectiuis compositis: vt permul-
ta: permagna: perclara: permaiora: perclariora: q̃ maxima: q̃ iocun-
dissima: q̃ amplissima. Exemplū de relatiuis substantie. Qui ti-
bi ex me fructus debentur: cum idonea mihi facultas offeret: eos
profecto q̃ vberiores suscipies. Exemplū de relatiuis accidentis
Qualia enim ab alijs officia recepimus: talia plerunq; reddere so-
lemus. Exemplū de participio in ans. vt Inuigilantes virtutib⁹
homines et bonarū artium studijs iugiter insudantes: maxima sem-
per fui beniuolentia prosecutus. Exemplum de participio in rus.
vt Daturum operam virtutibus Albertum nostrum q̃ scribis: mi-
rum in modum gaudeo. Exemplū de participio in dus. vt Ex-
colendus ab omni hominum genere penitus est Christus: qui o/

minum hominum est conditor et bonorum elargitor. Exemplum
de participio in tus. ut Consecutum se opera mea commoditates
quod plurimas Licerone tibi rettulisse vehementer legor. Exemplum
de pronomine primitiuo. Ego semper tibi amicissimus esse volui:
quia tu me semper plurimum peramasti. Item. Vide quidem in a/
micitia si aliquando experiri volueris: amicum profecto tibi com/
peries optimum atque paratissimum. Exemplum de pronomine de/
ruiatino. Vide quidem diligentia tibi semper futura est paratissi/
ma: quia tua in me beniuolentia cognoui mihi semper quod promptissi/
ma. Decimum quintum preceptum. Quamquam ab adiectiuo appposito
vel supposito principium summere orationis commodissimum sit
quia tamen aliquando accidit ut dictiones alie multipharie non mi/
nus in orationis principio optime iacere et pulchre resonare viden/
tur: non incommodum visum est ab eis principium orationis con/
stitui posse: que profecto dictiones ex omni genere atque manerie
octo partium grammaticę orationis commodissime sumi potue/
runt: ubi adiectiuationes non tibi commode succedent: quod per
plura videre exempla pulchrum iudicabis. Exemplum de nomine
proprio in principio orationis posito. Brutus quem in his tibi lit/
teris commendo: cum mihi sit omnium amicissimus: tum etiam
maximis est virtutibus exornatus. Exemplum de nomine appel/
latiuo. Homines enim illos quos duplices esse cognoui: ut vnum
verbis dicant: alterum autem re sentiant: nisi ipsi aliqua probabili
fortasse ratione ad hanc fictionem compellantur: apud me sem/
per parum valere debere constitui. Exemplum de verbo actiuo. Ama/
bo te semper atque summope diligam: quoniam tu omnia pro me liberaliter
effecisti. Exemplum de passiuo. Videor enim te videre cum tuas lego
litteras: sed doleo cum appello: immerito a te negligens: cum scri/
bendi facultatem non habuerim. Exemplum de verbo inter est. ut

Interest plurimum virorum prudentium internoscere que ad con-
tempus recte gubernandam pertinere videantur: Exemplum de
verbo placet et similibus. Placuit semper ac libuit maximopere
principibus sapientibus accuratissime perscrutari: quid superiori-
bus alijs principibus acciderit: ut suppeditet eis quid eveniet aut
eos agere oporteat. Exemplum de gerundio. Agendum est assiduo
ut officiosum aliquid consequamur. Exemplum de supino. Rela-
tu multorum nobis significatum est maximū officiosum te virum
esse factum: quo plurimū certe gaudemus. De participio supra
in proximo dictū est precepto. Exemplum de prepositione. Ad.
x. cal. Maij ad urbem cum venissem ut de multis ac varijs rebus
tecum cōmentarer: te reperire non potui. quas igitur res te coram
agere volebam: per litteras absens breuiter significabo. Item ex-
tra iocum sunt ea profecto que tibi scribo: que certe sunt a te dili-
gentissime consideranda. Item. Post deum nostrum omnipoten-
tem et parentes qui me genuerunt neminē habeo: quem magis te
diligam: magis excolem: magis observem: neque maiori quā te beni-
volentia complectar. Item usquequo spiritū perducere potero non
cessabo me tibi gratissimum demonstrare. Item. Ab omnibus ho-
minibus hi merito deridentur: qui clarissimas bonarum artium di-
sciplinas vilipendunt. Item. Loram te cum affuero ea tibi decla-
rabo: que et gratissima fore et cōmodissima tibi videbuntur. Item. de
omnibus rebus que ad te pertinent: quasque mihi curandas prece-
pisti quid egerim ex his litteris cognosces: quas tibi Gasparinus
meo nomine consignavit. Exemplum de adverbio. Iheri litteras ad
te scripsi: hodie vero atque nunc de te cogito: cras etiam meis te lit-
teris visitabo: diligenterque res tuas pertractabo: ut aliquando in-
telligas me semper et iam olim de tuis ornamentis et cōmodis ma-
ximopere cogitare. Item. Verū enimvero nisi tandem meliorem
vivendi constitutionē desumpseris: conspicio te maxima subiturū
incōmoda. Item. Forsitan parua hec incōmoda quib⁹ impresentiar

efficeris: in maximuz tibi emolimentuz in posteruz redundabunt.
Itē Vix fere me contineo quin ad te aduolem: & ea tibi significē:
que si feceris tibi plurimū conducent. Exemplum de interiectione.
Deu mihi cur ego tuis omnibus incōmodis non affueri. nam
maximis te profecto curis atq; molestijs fortasse liberaſsem. Itē
hem bone Jesu ita exoro vt nobis perpetuo sis adiumento. Item
Pape ita ne se res habet vt narraſti M. Jarce Tulli. Itē Atat quas
huic noſtre reipx. futuras iminentes calamitates narrat Semprio-
nius. Itē. Vha ita ne ab his decipiendus ego ſemper ſum: quo-
rum rationibus plurimuz me accommodare ſoleo. Exempluz de cō-
iunctione. Et tecum libenter adeſsem: & me tibi libentiſſime acco-
modarem: ſi magne mee atq; aſſidue cogitationes ac occupationes
hoc mihi permitterent. Item. Si in hoc meo negotio adiumentuz
mihi tuuz preſtiteris: perficiā profecto qd te beneficiuz mihi pre-
ſtiſſe letaberis. Item. Igitur cum tu plurimuz mihi ſemper ob-
ſuiſti: noli expectare vt pro his tuis in me iniurijs debeaz magnis
te meis beneficijs exornare. Item. Nanq; vllum fuit tempus in
quo non maximaz atq; firmiſſimaz tuorum in me benemeritoruz
memoriam continue complexus fuerim: pro quibus equidem iam
tibi cumulate ſatiſfecifſem: ſi idoneam tibi ſatiſfaciendi facultatem
mihi comparare potuiſſem. Item. An tibi ego vnq; nulla in re cō-
tradicturus ſim: qui te mihi ſemper omnibus in rebus q̄faciliſimū
prebuiſti. Item. Saltem verbis te mihi cōmodare velis te obſe-
cro: ſi re ipſa adiumento mihi eſſe non poſſis aut non velis. Et q̄
plurima ad hunc modum de omnibus partibus orationis pote-
ris excogitare exempla. ¶ Decimūſextuz preceptū. Quod diſtri-
butiuis & partitiuis nominib⁹ cōmodiſſime vti poſſumus: cū aut
alicuius negocij partitionez quandaq; facere volumus: aut certaz a-
liquaz animi determinationez declarare nitimur. De qua ratione
hoc exempluz conſpicere poſes. Quod. Latho 2. 2. Elodius a me

plurimum diliguntur: neque enim imerito eos maxime facio: Nam
tum alter mihi doctrinam ministraverit: alter vero magnas mihi
rerum facultates prestiterit: non possum abduci quin cum alteri
virtute adhaerens sim: alterius autem copiis adiutus existam: alte
ri maxime debeam: alterum etiam admodum diligam: quorum utro
magis gaudeam aut magis uti velim non facile diiudico. Prete
rea saepe numero evenire videmus: ut in comparatione rerum mul
tarum: aut aliud alio laudabilius vel turpius demonstrare: aut com
modius: aut deterius persuadere: aut iustius vel iniquius significa
re volumus: tunc comparativa videntur omnino necessaria. De
quo hoc tibi exemplum trado. Si ex omnibus hominibus qui ma
ximam tibi benivolentiae coniunctionem profitentur. unus tibi po
tissimum adoptasti: qui dignitatem tuam maximopere tueretur: ne
minem profecto commodiorem diligere potuisses: quam Pomponium:
cuius studium pro auctoritate tua collustranda tam maximum exti
tisse constat: ut neque maiorem operam: neque studiosiorem curam:
nec ardentioris benivolentiam: nec promptiorem quidem dilige
tiam quisquam prestare tibi potuisset. Insuper id quidem concin
num est: si in omni pene modo dicendi frequentemus superlativa
nominalia vel participalia aut adverbialia. quod multis ex causis
a nobis fieri idoneum esse videtur. Nam cum in primis ipsa super
lativa propter magnam rerum resonantiam magis splendida red
dant orationem: tum etiam efficiunt: ut dicentis sententia longe ve
rior et efficacior esse videatur. Preterea ipsa superlativa dicendi sti
lum reddunt magis amplum: magis longum: magis optimum. Quod
cum ita sit: apte satis superlativa quae usus tui se accommodabunt ar
bitratu tuo pertractare potes. De quibus hoc exemplum tibi pa
tefacio. Quod Antonio tam familiarissime semper fretus sum: tam
sumopere eum diligam: ut ego summa cum ipso sim familiaritate con
iunctus: non est profecto mihi Lentule: quod ulla moveri debeas admi

ratione. nam cū is et summo mihi semper amore prestiterit: et vigi-
lantissimā pro rebus meis diligentiam declarauerit: et amplissimā
mihi libertatis beneficentiā patefecerit vt nullum summū homi-
nis amantissimi liberalissimiq; officiū pretermiserit: neq; vllum
maximū pro salute mea periculū subterfugere voluerit: iniquum
esse duxi nisi ego etiam virum me sibi q̄gratissimum: et omnibus
suis cōmodis et ornamentis q̄promptissimū demonstrarē. ¶ De
cimumseptimū preceptū est: Qd oratio frequenter obliqua sit: id
est a posterioribus in recta constructione incipiat: siue id quod ver-
bo supponit: verbum ipsū antecedit siue postponatur. Exemplū
prīmū. vt Neminem posse ad eloquentiam accedere Crassus inquit
nisi qui multarū rerum prius scientia instructus sit. Exemplū se-
cundū. hanc vnam esse ad bene beateq; viuendum compendiorū
viam inquit. Socrates: vt tales finis quales iudicari apud alios
volumus. ¶ Decimumoctauū preceptum. Quoniā genitiuus in
oratione rhetorica sepe numero occurrit necessario tractand⁹: eius
igit pertractandi ratio erit diligēter cōsiderāda. Genitiu⁹ ergo pre-
postere collocet⁹: vt illis dictionib⁹ quib⁹ subordinatus ē preponat⁹
cōcinnā pfecto sonoritatē iporat: et magno oratiōis clari⁹ intelligē-
di adiunēto esse videat⁹. De quo hoc tibi exemplū describo. Cū Li-
ceronis scripta quorū innumerabiles constāt cōmoditatis oportuni-
tates: eos semp plurimū oblectarūt: quorū anim⁹ officiosis rebus
semp fuit exposit⁹. nō igit mirū ē: si ei⁹. M. T. Cicer. L. volumia a me/
ipso accuratissimo quidē studio fuerit ptractata. Itē. Christi pcepta
q̄ diligēter obseruat⁹: eternā gloriā optime psequunt⁹. Itē Oratoris
pini pcepta a multis maximoq; celebrant⁹. Ita datiu⁹ casus in cō-
positiōe omāde oratiōis ppostere posit⁹ bonā reddit sonoritatē.
vt Christo qui se tradunt: optimam viuendi rationem eligunt.
Item. M. Maiori quidem cure dignitas tua mihi esse non potuisset:
cum aliud nihil dies noctesq; q̄ de rationibus tuis excogitem.

¶ Decimum nonum præceptum. Quod casus temporales qui a ple/
risq; in ablatiuo casu collocari solebant: ab oratoribus in accusati/
uo consueuerunt tractari: vt & melior fieret resonantia: & efficacior
constaret oratio. Et q; hoc sit celeberrimū sequens videre potes
exemplum. Ego enim multos annos excogitavi qua ratione hoc
fieri posset: q; omnes christianorum principes atq; potestates: in/
iurijs: odijs: ac similitudinibus obmissis: tanta essent amoris chari/
tate coniuncti: vt ex omnibus ipsis tam validissimus fieret exer/
citus: q; ipsi maxima potentia freti: infidas gentes atq; barbaras
oppugnare possent: Que huiusmodi cogitatio mea: quia tam bo/
nesta & optabilis esse constat: non cessabo dies noctesq; meū ani/
mo peruoluere: si quid fortasse conducibile ex hac re posset elici.
Quod si aliquando factum: aut constitutum esse videres: tunc vite
cōmutatio (vt mihi videor) molesta mihi accidere non posset:
Poterit similiter accusatiuus non temporalis: in cōpositione ora/
tionis prepostere poni. Vt. Christus qui vere diligunt: eorum ani/
mas eterne beatitudini consecrant. Ite. Studiosos equidez bo/
mines nitor imitari: vt virum me doctum reddere possim.
¶ Vigessimū præceptum. Ablatiuus in concomitantia positus:
tum orationes plurimum dilucidare videtur: Tum etiam narra/
tionum breuitati potissimū est accommodatus: qui ablatiuus hu/
iusmodi: sepe numero deducitur: aut a nominib; proprijs homi/
num locorum & prouinciarū: aut ab appellatiuis nominibus & ver/
balibus & participijs: aut ab adiectiuis distributiuis: & ceteris eti/
am positiuis comparatiuis & superlatiuis: atq; pronomini bus pri/
mitiuis & deriuatiuis coniunctis cum nominibus appellatiuis co/
gnominibus & verbalibus atq; participijs. De quibus hec pau/
ca exempla conspice. vt Superioribus iam priscis temporibus flo/
rente Roma Numā Pompilio rege: respublica tunc recte guber/
nabatur: Verum fluentibus annis. Lucio Silla & Lucio Vsu/

rena consiliis: intercumbante Laio M. Mario nouo consule desi/
gnato: ciuili discordia crudeliter insanire cepit: qua in longum ni/
mis deducta communis salus ciuitatis acerbissimum est passa de/
trimentum. deinde paucis post annis potentioribus rerum poti/
tis: dominante luxuria: nimia exorta iam ambitione: imperandi
cupidas conualescere cepit: sed auctore Licerone: sapientia in cō
ueniendis magistratibus: et consilijs administrandis suffragante:
respublica a direptionibus liberata est: expulso presertim. L. Ca/
thelina: et socijs oppressis. Item. Imperante Octauiano augusto:
auctore deo patre: duce Jesu christo: adiuvante spiritu sancto: in/
tercedente virgine M. Maria: fauentibus celorum constellationibus:
omnibus etiam diuinis fatis consentientibus: salutifera claritatis
lux diuinitus nobis exorta est: qua duce animas nostras rationi/
bus mundane vite recte constitutis: eterne felicitati consecrare va/
leamus. Item. Christo omnium bonorum amplissimo largitore qui
gratiarum adiumenta petunt: ut recte id egerunt aliquando conse/
qui poterunt. Item. Studiosis equidem uirtus sedulo studio liben/
ter usus sum: ut illustratus eorum uirtutibus exaggerari valeam.

Uigesimalimum primum preceptum quod est generale circa nomen et
omnes orationum partes: uidelicet. Si substantiua nobis tractan
da contigerint siue propria siue appellatiua tam hominum quam mu/
lierum omnium animalium atque locorum: rerumque ceterarum tam ce/
lestium quam terrestrium: diligenter inspicere et accurate considerare de/
bemus: quae sit illorum natura substantiuorum: quae vis: quae digni/
tas: quae prestantia: quae nobis cum recte perspecta et prudenter co/
gnita fuerint: ea nos faciliter admonebunt: ut substantiuis illis
idoneas conuenientes proprias commodas et condignas nominum
vel participiorum adiectiuationes positivas compatiuas siue su/
perlatiuas adiungere debeamus: quae recte et concinne et rei contra
cte esse videantur: et etiam substantiuis in genitiuo positis: quae alijs

etiam substantiuus in regimine subordinantur: addamus alia sub/
stantia que sibi cōmode et congrue addere valeamus. Addo etiā
q̄ alię ceterę dictiones aliarū partium orationis eadez ratione vt
nomina vel participia debent esse rei de qua agitur convenientes.
Que omnia vt clari⁹ percipi possint in sequenti patent exemplo
Quoniā in .DIII. T. Licerone summo et celeberrimo quidē oratore:
tanta erat dicendi vis: eloquentię facultas: agendi ratio: tanteq; ei
us cōstabāt oratiōis diuitię. vt sibi esset insitū a natura: q̄ in ipso
esset acutū ingenium: graues sententię: intenta memoria atq; ge/
stus oratorius: omnia poterat animo percipere: memoria custodi/
re: rempub. administrare: et alia cetera gubernare. Erat etiā eius Li/
ceronis: sapienter suū in rebus agendis consiliū explicare: mente
prouidere: oratione persuadere: auctoritate probare: qui etiam ami/
corum saluti consulebat: multorum insolentię resistebat: homini/
bus virtute p̄ditiis familiariter vtebatur: bonos mirifice dilige/
bat: vitijs deditos odiose fugiebat: omnia etiam ipsius Liceronis
in rempub. prouisa prudenter: responsa acute: librata accurate: in/
cepta libenter: perfecta diligenter: gubernata moderate: acta con/
stanter: administrata sapienter esse constabant: Omnia p̄terea
benedicēdi p̄cepta: ab ipso callidissime animaduersa: verbis de/
signata: generibus illustrata: et partibus distributa fuerunt: omnes
deniq; p̄stantes pbilosophię rationes: ad bene beateq; viuendū
optime pertinentes: ab eodem Lice. fuerunt prudentissime excogi/
tate: cōmodissime descriptę: et diuinitus illustratę. Ergo ipse Lice/
ro diuina prudentia instructus: excellēti ingenio p̄ditus: perspi/
cacissima animi fortitudine munitus: incredibili temperantia de/
coratus: maxima integritate conditus: singulari modestia illustra/
tus: integra fide insignitus: grauissima humanitate nobilitat⁹: cla/
rissimis moribus expolitus: omni recta viuendī institutiōe cumu/
latus: et ceteris p̄stantibus virtutibus exaggeratus: et huiusmo/

di summis excellentib⁹ diuinisq³ virtutibus eius: p^o omnes totius
orbis terrarū regiones atq³ partes: clarissimā nominis gloriam &
amplissimā virtutū exterminationē: sibi celeberrime comparauit.
Uigesimumsecundū p^oceptum est circa pronomina: Quoniā
pronomina & proprietatem quandā nominum subintelligunt: &
promptitudinē magnam important: & demonstrationē rerū & ani
morum. Et huiusmodi adiectiua esse constat: quę per se in multis
ac varijs dicendi generib⁹ locum habent. Ex quibus equidē pro/
nominibus quanq³ multas in dicendo cōmodas rationes elicere
possemus: tamen aliquas video p^oter ceteras diligentius esse no
tandas. Una enī hec ratio cōsiderāda est: q³ istis genitiuis quin/
q³ pronominū mei: tui: sui: nostri: & vestri minime vti debeamus:
nisi cum expressum substantiuū habere non videantur: qui profe
cto huiusmodi genitiui absq³ substantiuo expresse posito tunc re/
guntur ab huiusmodi adiectiuis: qui aut copiosam quandā abun
dantiam important: aut promptum amorem vel odium significāt
aut efficacem aliquam cupiditatē demonstrant: vt in hoc patet ex/
emplo. Cum *W*ilfridus Sordensis fidei amore plenus: mei stu
diosissimus & tui amantissimus: cuius dignitatis ego sum magis
avidus q³ sui affines: per meas tibi litteras cupiat se plurimū cō
mendari. ego autem amore sui maiora facerem: hoc a te peto: vt i/
psū *W*ilfridū tua benignitatis gratia recipias exornandū: hoc
tibi persuadens neminem te tui amantiozem esse habiturum. Al/
tera est consideranda monitio: Q³ hec quinq³ deriuatiua p^onomi
na: meus: tuus: suus: noster & vester: quanq³ p^o se constēt esse adie
ctiua: alia tñ eis adiectiua sibi idonea addenda sūt: quę illoz adie
ctiuoz substantiua ita adiunēt: vt eoz substantiuoz p^ostatiā aut dī
gnitatē aut āplitudinē, aut naturā aut p^oueniētiā magis demōstrēt
ac longe clariorē & magis p^optam orationis sniam explicent. De
quo hoc te expediet exemplum. Optima enim mea erga te tuosq³

omnes beniuolentie coniunctio: et clarissime tue tuorumque virtutes
ac etiam amplissima tua in me meosque benemerita efficiunt: ut of-
ficiofa nostra beneficiorum receptorum memoria: immortalibus
nostris in nos officijs mutuo correspondere teneatur. Ex quibus
quidem duabus considerationibus habes: quod pronomina primiti-
ua atque deriuatiua ad multiplicandas orationes plurimum valent:
et commode rhetoricam exangunt elocutionem. De quo etiam se-
quens tolle exemplum. Eximia equidem illa tue liberalitatis am-
plitudo: ex qua me plurimum exaggerasti: iure ipso a me deposta-
lare videtur: ut non solum res omnes meas: sed etiam incipsum
totum pro omnibus tuis commodis et ornamentis exponere te-
near. Preterea ex relatiuis substantie et accidentis: nostras aut
multiplicare: aut continuare: aut variare commodissime oratio-
nes possumus: que licet orationes sine relatiuo proferri simplici-
ter possent: adiuncto tamen sibi relatiuo longe fiunt copiosiores
longeque apertiores. Possemus enim sine relatiuis nude ac sim-
pliciter orationem in hunc explicare modum. Ego propter ma-
gnam Liceronis in me amorem: et propter insignes eius virtutes:
atque propter multa et magna sua benemerita eum plurimum dili-
go. Sed ex relatiuis substantie interpositis sic multiplicari po-
test. Ego enim cum propter magnum Liceronis in me amorem:
quem semper optimum fuisse cognoui: tum propter eius virtutes
quas celeberrimas equidem et insignes esse conspicio: tum etiam
sua erga me benemerita: que ab ipso multa quidem et magna rece-
pi: eum profecto mirifice diligo. Item sine relatiuis accidentis nu-
de ac simpliciter sic dici posset. Cum Marcus Lato pro salute sue
patrie multa quidem egerit: non igitur immerito ipsum bonum
semper ciuem fuisse dicimus. Que oratio ex relatiuis acciden-
tis sic multiplicatur: Cum talem Marcus Lato ratione repu-
blice. se ciuem semper prestitit: qualem benemerite reipublice

possidere desiderant: tantaq; benemerita in patriam suam contu-
lerit: quanta rectus civis iure ipso conferre debet: totq; pro cōmu-
ni salute pericula perpessus fuit: quot alius quivis solitus esset su-
stinere: non igitur immerito omnes Latonem ipsum bonum virū
z optimum iudicare possunt. Relativa etiā accidentis: vt sunt ta-
lis: tantus: tot: z his similia: multiplicant orationes cum post il-
las orationes ex huiusmodi relativis confectas: necessario sequa-
tur illa coniunctio infinitans: vt vel q; aut sua correspondentia q̄
lis: quantus: quot z similia: quę coniunctiones vel relativa sint al-
terius sequentis orationis principium: z sint causa: q; aut vna alia
oratio: aut plures etiam orationes subsequant. vt in his patet ex-
emplis. Numā Pompilius Romanorū rex officiosissimus: talem
se reipub. gubernatorem prestitit: tantū Romanę patrię adiunxit
totq; Ro. civibus beneficia contulit: q; vniuersa Romanorū pa-
tria immortales sibi gratias referre tenetur. Item Sc. enim Pom-
peius tales a. M. Licerone patrocini fructus recepit: tantas est
ex ipso laudes consecutus: totq; immortalibus eius beneficijs ex-
aggregatus esse videtur: vt nisi ipse Pompeius beneficiorum im-
memor haberi velit: perpetua debeat ipsum Lice. benivolentia cō-
plecti: z pari sibi meritorū vicissitudine respondere. Simili etiā
modo de relativis substantiis exempla sumere posses: quę propter
brevitatē nolo enarrare: z potuissē tot tibi dedisse precepta: quot
conspicis considerationes. ¶ Vigesimo tertium ergo preceptū si-
militer circa pronomina sume: videlicet Qd hoc relativum Qui
quę: quod: non construatur immediate cū suo antecedēte: sed in-
ter relativum z suum antecedens verbū interponatur aliquod. vt
homines diligo qui paci z studio vacant. alias: qui paci z ocio stu-
dent. Cicero eloquentissimus fuit: qui ceteris in dicendo prestitit
Platonem omnes in primis laudant: qui rerum divinarū cogni-
tionē ante alios apernit. Nonnunq; etiam ornatus causa relati-
vum suo antecedenti preponitur. vt Quos in vrbe tumultus exci-

taſti: multarum ſeditionū principium ⁊ cauſa extiterunt. Simi/
liter interdum a relatiuo incipimus orationem nullo antecedente
expreſſo. vt Que tua humanitas eſt: maiorem beneficiorum ratio
nem q̃ iniuriarum habebis. Que tua modestia eſt: ferenda equo
animo contumeliam hanc iudicabis. Nec ſolum in caſu recto: ſed
in ablatiue etiam hac dicendi ratione nonnunq̃ viri eloquentiſſi
mi uſi ſunt. vt: Qua animi prudentia ſemper extitiſti nunq̃ dubi/
tatur: omnia te prudenter conſultoq̃ facturū. Hoc autē relatiuū
Iſ ea id immediate poſt ſuum antecedens collocetur. vt. P. Afri/
canus: iſ qui Lbartaſinem magna ſperantem: leges Romanorū
coegit accipere: omnes ſummos bellorum duces laude gloriaq̃ an
teceſſit. ¶ Vigefimumquartū preceptū Circa uerba erit neceſſariū
Animaduerti enim q̃ plurimum in compoſitione dilucidandi ſti/
li hoc preceptum eſſe diligenter obſeruandū: vt fini orationis no
ſtre uerbum aliquod perſonale uel imperſonale: ſiue finitum: ſiue
infiniſum: aut actionem aut paſſionem ſignificans ſit collocandū
Nam quemadmodum uias faciens: cum multum ambulauerit di/
uerſorium uideat ubi itineris finem ⁊ quaſi laboris ſui terminum
eſſe intelligit plurimū recreatur: ita etiam ex uerbis in fine oratio/
nis terminatis: cum ſententia illius totius orationis ante tacte a/
pertius explicetur: ſit vt legentis animus meliori quidē intelligē/
tia acquieſcat. Et ſi illud uerbu longum fuerit aut plurimuꝝ reſo/
nans: concinnioꝝ proſecto ſi in fine orationis terminatur: q̃ ſi
in media aut alia orationis ipſius parte collocat: ſonoritate pre/
ſtabit. de quibus exempla per ordinem uidere pulchru iudicabis
quibus ſcilicet modis: quibuſq̃ rationibus ipſa uerba ſiue ſingu/
la: ſiue plura in fine orationis collocentur. Exemplū ubi unū uer/
bum finitum actionem ſignificans vnice orationi inſeruiens in fi/
ne orationis terminatur. vt Ego enī homines claris uirtutibus
preditos tantopere diligo: vt nulla res tam maxima eſſe poſſet:
quam non ego pro illis libenter perficerem. Exemplū ubi uer/

bum finitum in fine positum: duabus inseruit dictionib⁹. vt Lau-
sam profecto meaz iam faciliter impetrassem: si amor: si gratitudo
in quibusdā hominibus extitisset. Exemplū vbi duabus oratio-
nibus verbū inseruit: vt ego quidem id semper egi: vt ⁊ me tibi a-
micissimum extitisse: ⁊ tuis omnibus me nunq̃ defuisse intellige-
res. Eodem quoq; modo verbū in fine positum: tribus: quattuor
vel pluribus siue dictionibus: siue orationibus posset accomoda-
ri. De pluribus dictionibus exemplū tolle. Nos cum prudentie
cum iustitie: cum temperantie inuigilauerimus: vitam equidē of-
ficiosam faciliter perducemus. De pluribus orationibus hoc sit ti-
bi exemplū. Miro: enim plurimū cur mihi aduerseris: cum ego
semper tibi plurimū inseruire: affinibus sedulo fauere: atq; ami-
cis tuis vehementissime opitulari studuerim. Exemplū vbi duo
verba finita: quorū quodlibet vnice orationi inseruiat in fine ora-
tionis contigua terminantur. Ego enim rationes omnes: ex quib⁹
pro maximis tuis in me officijs merito tibi gratificari possim: ex
quiro. Exemplum vbi tria verba finita: quorū singulū singule
orationi inseruiat in fine orationis terminatur. vt Quoniā ea qui-
dem ratione ad studiū scientiarū accessimus: vt bonarū artū vir-
tutem consequamur: danda est igitur opera diligēs: ne ex ipsis stu-
dijs nisi postq̃ virtutē illam quā assequi desideram⁹: adepti fueri-
mus: recedam⁹. Exemplū vbi verba finita tria numero vnice ora-
tionis inseruiant in fine orationis collocant: quę sententiā cōfirma-
tiorē efficiāt. vt ego qdē tantope te diligo: colo: magnifico: q̃ totā
causā tuā libētissime suscepi: curauī p̃feci. Pōt etiā ante verbū fi-
nitū vnū vel plura verba infinita collocari: vt supra ex aliquib⁹ ha-
bes exemplis. Et tria nūc tibi subnectere curabo: vt omēs enī ho-
mines q̃ recte viuere volūt: deū in p̃mis colere debēt: ⁊ diuina p̃ce-
pta seruare tenent. Itē. Singularia enim tua in me officia merito
efficiunt: vt habeam memoriā tue dignitatis: quam diligenter
obseruari studeo. Item Marcum enī Liceronē ex magna eius fa-

cultate tantū facere posse: q̄ meam causam eius vñsus opera z dili-
gentia me assequi posse confido. Simili etiā per omnia ratione
verba passionē significantia in fine orationis commode sunt collo-
canda: De quibus pauca propter conformitatē actiuorum tibi ex-
empla trado. vt illi profecto viri ab omnibus facillime diliguntur:
quorum virtutes clarissime conspiciunt. Item Littere a te mihi se-
penuero mittuntur: ex quibus omnes tue vite rationes optime
declarantur. Item a nobis sepiissime noua intelligunt: que cum de
bono statu significantur: maxima profecto cum iocunditate audi-
unt. Verba item neutralia: deponentia: cōmunia: impersonalia
tam actiue: q̄ passiue vocis: z plura alia verba in fine oratiōis po-
sita: elegantia reddere solent. Exemplū de neutrali verbo. Est eni
virozum bonorū atq; prudentum: vt omnibus faueant z inserviat
nemini noceant: z officiosis rebus inuigilent. Exemplū de depo-
nenti. vt tam zsi ob summas occupationes meas: vel frequenti fa-
miliaritate nostra: vel litterarum visitatione minime vtor: tuorum
tamen beneficiorū recordor: quorum nullis quidem temporib⁹ o-
bliniscor. Exemplū de cōmuni. vt Prestantissimas bonarū artū
disciplinas assidua studendi exercitatione complectaris: maximo-
pere te hortor: quoniam he sunt ex quibus homines plurimū ve-
nerant. Exemplū de verbo impersonali actiue vocis. Ea me opi-
nionē atq; viuendi ratione spero fore: vt nunq̄ me peniteat. Ex-
emplum de verbo impersonali passiue vocis. Vt tibi quidem cum
nihil perscribas a nobis alienum esse factum in omnibus estimat
z tuum remissum scribendi officium plurimū coarguitur: z vebe-
menter etiam accusatur. Item Ab amicis equidē tuis itur quoti-
die: venit: vigilatur: atq; contenditur: vt quo desideras perue-
niatur. Exemplū vbi verba beneficit: malefit: satifit in fine orati-
ōis commode terminantur: vt Tu vide q̄ magni inter nos
interfit atq; referat: vbi enim affinibus tuis atq; amicis pro suis
in te officijs malefit: a nobis beniuolis nostris plurimum beneficit

atq; semper cumulatissime satissit. **¶** Vigessimum quintū preceptū
est: q̄ sicut verba finita in fine orationis posita: egregiā quandam
habere resonantiā ⁊ gratiam afferre solere intelligentie terminatio
nem constat: sic infinita etiā verba cum sint in fine presertim orati
onis cōmode collocata: legentiū aures admodū oblectant: ⁊ aper
tā profecto sententiarū ⁊ animoz explicationē representāt: Anim
aduertas igitur qua ratione: quove ordine ipsa infinita persona/
lia aut impersonalia: siue singula: siue bina: siue trina: vel prigna: vel
intermedia in fine orationis collocent̄: De quib⁹ hec pauca que se
quunt̄ exempla dabo. Et primo sit exemplū de verbo infinito in
fine posito: vnice orationi inseruienti. vt Si viri boni volumus es
se: non debemus aliquid cōmittere: quod alijs hominibus nostra
culpa possit obesse: Exemplū vbi duabus inseruit orationib⁹: vt
cū hec presens vita humana admodū breuissima cōstet: ⁊ alia quā
anima sequitur sit futura sempiterna: si anime nostre consultū iri
desideramus. vtilius est nobis a deo q̄ hominibus adamari. Ex/
emplū vbi duo verba infinita in fine posita duabus orationib⁹ in/
seruiunt: vt cum tu semper diligentissimus extiteris: non solū salu
tem meā: sed etiā omniū meorū incolumitatē velle querere: mibi
ego etiā videor: vllum non modo officiū: sed vllā etiā in tuos dili
gentiā sine maxima culpa posse preterire. Exemplū vbi tria ver/
ba infinita in fine orationis contigue posita vnice orationi inser/
uiunt: vt Cum nihil hominibus optatius euenire debeat q̄ diui/
nam sibi gratiā velle posse compare: certe vt eā homines sibi adi/
piscerentur omnia vellēt studere agere debere. Exemplū vbi plu
ra verba infinita ab vno verbo finito dependēt: vt In superiorib⁹ te
litteris admonui: quid te agere oporteret: quid cōstituerē: quid cu
rare: quidve in omni ratiōe deliberare. Exemplū vbi verbū infini
tū fore ab antiquo verbo suo suis quod nūc nō est in vsu: qđ semp
cōsequēs signat scz futurū esse: vt ⁊ nullo mō temp⁹ presens signi
ficare solet: in fine oratiōis cōmode collocat̄: vt **¶** Marc⁹ enī Lice.

D

qui maximis a te officijs se exornatū esse profiteſ: ampliffimas ti/
bi gratias agit: deſideratq; aliquādo fore: vt cumulatiffime tibi ſa/
tiſfaciat. id enim aget liberiffime: quoniā ipſum gratiffimū eſſe co/
gnouit: hoc igit̃ exploratū habeas velim: Liceronē ſemp tuū eſſe fo/
re. Participia præterea: gerūdia: ⁊ ſupina i fine itē oratiōis aptiſ/
ſime poni poſſunt: Sed de his exempla videre poteris infra i præ/
cepto: vbi dicemus de participio. ¶ Vigefimūſextū præceptū: Qd
ante verbū vel participiū in fine orationis collocatū præſepe aliqua
dictio lōga ponat̃: quę p̃lixa dictio præter egregiā illā ſonoritatē
quā affert verbū vel participiū poſitū in fine: efficit etiā oratiōis
ſtilū magis extenſū magiſq; opimū. Quę dictiones ex omnib⁹ par/
tibus grāmaticę orationis deduci poſſunt: de qua ratione pauca ti/
bi exempla proponā: reliqua tu facillime cōſiderabis. Exemplū
vbi nomē adiectiuū ſuperlatiuū ante verbū i fine orationis ter/
minatū cōtigue locat̃: vt ſi bonarū artiū diſciplinis operā accuratiſ/
ſimā adhibueris: fructus ex ipſis q̃ ampliffimos cōſequeris. Ex/
emplū vbi aduerbiū ſuperlatiuū iuxta verbū in fine orationis po/
nitur. vt Nullū enī agēdi aut cogitādī locū prætermittēs res tuas
diligētiffime curavi. Exemplū vbi participiū ante verbū cōtigue
locat̃: vt Quintū enim Gabiū ita pro dignitate tua vidi laborantē:
vt eum virū equidē diligentē exiſtimē. Exemplū de gerūdio an/
te verbū collocato: vt Lū bonarū artiū diſciplinas neceſſarias eſſe
ad bene beateq; viuendū exiſtimē: ea igit̃ ratione virtutib⁹ a nobis
inuigilandū eſt: vt dum ipſis recte fruemur aduerſę fortune min⁹
ſuccumbendū ſit. Exemplū de ſupino iuxta verbū poſito: vt ego
enim hac ſemp opinione ductus fui: vt in vero ingenio veraq; do/
ctrina plurimū dignitatis ⁊ emolumētī conſtitutū putem. ¶ Vigē/
ſimūſeptimū præceptū eſt circa hoc verbum Sum eſt: quod ita
verbū cōmodiffimū eſſe cōſtat ⁊ neceſſariū: vt in omnibus ei⁹ mo/
dis: tempibus: numeris ⁊ pſonis tantas afferat oportunitates ad
multas ⁊ varias oratiōes in dicēdo ptractādas: vt omnium pene

verborū pater z adminiculū merito iudicari possit. Nā p̄terea tem-
pora verborū passiuorū: deponentiū: cōmuniū z neutrorū defecti-
uorū: tū etiā infinita: participia: gerūdia: z supina: ipso verbo q̄se-
pissime tantū indigēt: vt aliqñ vim suā cōmode q̄dē exprimere nō
possent: nisi verbū ipsum Sum es ē: eis ipsis adminicule: z in oi
oratiōis parte suū prestaret adiunamētū. Et omittēdo exempla in
quibus dictio est: aliqñ pertinentiā iporat: aliquādo officiū signi-
ficat: z aliqñ pprietatē demōstrat. Exemplū ponam⁹ vbi dictio: est
post participiū in fine oratiōis cōmode locari solet: vt *Marc⁹ enī*
Brutus in causa nostra ita diligēs est: q̄ omēs p̄fecto ratiōes que
nobis p̄desse possūt studiosissime p̄tractās est. Itē *Tantā enī ope-*
ram Quint⁹ hortēsius eloquētię studijs adhibetur⁹ ē: q̄ orator q̄
dē celeberrim⁹ propediē futurus est. Exemplū vbi dictio: est: post
gerundiū collocat. vt *Hoc a nobis diligēter obseruandū ē: vt bona*
rū artū studiū officiosissime a nobis p̄tractandū ē: aut studendi
officiū enitēdū ē. Exemplū vbi dictio ē post supinū poni: vt *Qd*
a te mihi mādātū ē studiosissime quidē p̄fectū ē. Itē *hoc enī ē faci-*
le dictū: sed nō facile factū ē. Notauī etiā q̄ post infinitiū esse a-
pte collocat participia oīz tēporū: que z elegantē hñt p̄sonantiā:
z gratā itelligētię terminationē relinquūt: vt hec que sequūt exem-
pla declarāt vt *Accuratissima illa quidē agēdi cura quā vidim⁹ Lu-*
cionē p̄ te esse sustinentē: satis nos admonere videt. vt ipsum Lu-
in reb⁹ tuis iudicem⁹ esse diligentē. Itē *Quid mihi de reb⁹ tuis cu-*
randū mādasti velim tibi p̄sudeas id me libēter esse facturum. Et
multa ad hñc modū similia exempla. ¶ *Xviii. p̄ceptū.* Quanq̄
in rhetorica oratione struēda hoc sit p̄ceptū p̄ter cetera diligē-
ter obseruandū: vt in fine oratiōis verbū aliquod collocet: qd ora-
tionem splendidā: p̄stantē: ac plurimū resonantē efficiat: p̄sepe
tū p̄tingit: vt verba illa que i oratōe cōcurrūt collocāda: aut breuia
sint: aut parū efficacia: aut q̄si muta: aut paz resonātia: aut fuerint
adiectiuū aliq̄d z substantiuū cōmode iterscātia: z alie mltę dictio /

nes:que vel longiores vel cōcinniores esse constent: in fine oratio-
nis longe aptius videantur terminari: non erit incōmodum si a/
lias cōmodiores dictiones in fine orationis collocemus: quas eq/
dem dictiones ex omnib⁹ partib⁹ grāmatice oratiōis verbis et in/
teriectionib⁹ exceptis: vt in sequētib⁹ descriptis exemplis videre
potes: apte quidē desumere poteris. Exemplū de nomine pprio
in fine ornādē orationis terminato: vt Litteras tuas ad me detu/
lit Antonius: quas tuo nomine mihi assignādas: sibi cōsignauerat
M³. Tulli⁹. Exemplū de appellatiuo: vt preclarissimas equidē vir
tutes adamarūt semp prestantissimi viri et officiosi homines. Ex
emplū de appellatiuis in rus et in tio terminatis que egregiā elo/
cutionis suauitatē efficiūt: vt tanta quidē erat Gasparini Barfij
pgameñ. in legēdo elocutiōis sonoritas: et in cōmutando humani
tas: vt neminē vnq̃ offendere potuisset. illa eius dicēdi ac conuer/
sandi cōmunicatio: quoniā ex ei⁹ pnunciatione melle dulcior flue
bat oratio. Exemplū de nomine primitiuo in fine posito. Tua q/
dem erga me officia ppetuo cōmemoratu digna id efficiūt: vt non
minus te diligā ac si mihi pprius esses frater. Exemplū de deri/
uatiuo. M³ Jaximope te semp adamabo: quoniā amore me sēp ob/
seruasti cōfraterno. Exemplū de comparatiuo in fine posito. Non
potuissē in reb⁹ tuis fieri diligentior: p quib⁹ equidē tantā adhi/
bui curā: vt nulla a me potuisset adhiberi maior. Exēplū de super
latiuo. Omnib⁹ i reb⁹ sedulo me tibi compies paratissimū: quoniā
in omnib⁹ etiā meis cognoui te mihi semp obsequentissimū. Itēz
Pompeius vir in omnib⁹ rebus subtiliter considerādis fuit pru/
dentissim⁹. Item M³ Junns hoc recepi a te suauissimū. Exemplū
vbi oratio in nomē aliquod egregiū et insigne terminatur: vt Que
ad me scribis sunt egregia: et hoc op̃precū laudat. Similiter lau
datur si oratio dictionē habeat vniuersalē negatiuā in fine: vt nul
lus et nemo. vel affirmatiuā: vt omnis et quilibet. Exemplū de ne
gatiua. Quē te magis diligā habeo neminē. Exemplū de affirma

tiua. Que vir bon⁹ facit laudāt omnes. Exemplū de partitino no-
 mine in fine posito: vt horū que mihi proposuisti vellē neutrū: s;
 tamē si elaborandū ē in alterutro: vt nobis omnino suscipiendū sit
 altez: placet magis supius: cū presertim necessario eorū a nobis in-
 grediendū sit altez. Exemplū de pnomine primitiuo in fine ora-
 tionis posito: vt Qualis erga te semp extiteri ego: facili⁹ lōge po-
 tes iudicare tu: q̄ tibi psuadere poterit is ille: qui optie nostri con-
 uersioni plurimū studet esse detractū. Exemplū de pnomine de-
 riuatino. Qm̄ tibi pmpriissim⁹ atq; omnib⁹ i reb⁹ obsequētissim⁹
 anim⁹ fuerit me⁹: hoc relinquā aio iudicandū tuo. Exēplū de par-
 ticipio i fine oratiōis terminato: vt Sū ppediē ad te vētur⁹ q̄plu-
 ra tecū ad vtriusq; nostrū cōmoditatē p̄inētia cōmentatur⁹. Ex-
 emplū de gerūdio in fine posito. De tuis reb⁹ a me nullū pfecto
 temp⁹ p̄termittit⁹ z agendi z cogitādi. Exemplū de supino: vt
 Quātōpē te diligā esset pfecto p̄difficile dictū. De quoz partici-
 pioz gerūdioz z supinoz rōne: infra i p̄cepto de participijs dice-
 mus lati⁹. Vidēda nūc sūt nōnulla de aduerbijs exempla in fine
 ornādē oratiōis collocatis: Et primo de aduerbio tēporis. Scio te
 mihi amicissimū fuisse semp. Itē. Ex amplissimis tuis v̄tutib⁹ ma-
 gnū te vix existimaui semp. Itē nūc potui quicq; agere: quin tu
 mihi fueris cōtrari⁹ semp. Exempluz de aduerbio loci. Optie co-
 gnouisti me nō solū amicū tibi extitisse int⁹ z foris: sed etiā me ti-
 bi defuisse nusquā: aut q̄cq; me tibi denegasse nusq;. Exemplum
 de aduerbio optādi. Hannibal Romanū imperiū plurimū defati-
 gavit: q; Italiā nūc attigisset v̄tinā. Exemplū de aduerbio ne-
 gādi. Multa eni mala nūc cōflata z agitata fuisse dicūt: sed pluri-
 mus gaudeo hoz te attigisse nihil. Exemplū de aduerbio affirmā-
 di. Ita res ē vt nobis narraſti pfecto. Exempluz de aduerbio du-
 bitandi. Que nobis futura dicebas fortasse nobis euenire possent
 fortuito. Exemplū de aduerbio iurādi. Nō faciā mediūstidi⁹ ne-
 q; dicā hercle: que mihi probabilē non videbunt. Exemplum de

aduerbio qualitatís. Tua í me bñmerita nō solū retribuā singula /
tim: sed etiā tibi satisfaciā cumularim ac multibpariā. Itē Quoniā
eo fato natus sum: z talē meā fortunā esse intelligo: vt nemo mibi
quicq̃ cōsulat: nisi quod in magnū suū emolimentū redūdare ar /
bitror: cōstitui igit̃ meū velle deinceps viuere meatim. Itē. Tuas
litteras legi libenter: z audiui tabellariū diligēter: qui statū tuū mi
bi narrat ppolite atq; suauiter: z cōes etiā casus q̃ ferres fortiter z
moderate. Exempluz de aduerbio ordinis. Multa sum p literas
meas tibi significatur⁹ deinceps z te semp amatur⁹ magna in te be
neficia collatur⁹ preterea: vñ meā in te voluntatē que optima ē bñ
ficiozū loco suscipies iterea: Exemplū de aduerbio remissiuo. Lū
tantē mibi nō supeditēt facultates tibi satisfaciā paulatim: z qua
ratiōe id meli⁹ fieri possit pedetētim. Exemplū de aduerbio intē /
siuo. Exopto q̃ plurimū: vt ad me venias penit⁹ quod op⁹ ē oīno.
Exemplū de aduerbio similitudinis. Sienti optima fide te admo /
nui: velim facias ita. Inter cetera autē aduerbia cōpatiuā z supla /
tiuā in fine oratiōis posita: concinnā faciūt sonoritatē. Exempluz
de aduerbio compatiuo. vt Qd̃ rogas vt negociū tuū curare velim
diligenti⁹: hoc tibi psuadeas velim: nulla quidē ratiōe agi potuisse
studiosius: nec curari amanti⁹. q̃ est actū: nec p̃fici accurati⁹. Ex /
emplū de aduerbio suplatiuo. Video enī te vitā agere prudentissi
me: cū oīa que ad bñ viuendū pertineāt p̃scrutaris accuratissime:
atq; p̃sequeris diligentissime. Itē. Que mibi mādasti confeci oīa
cumulatissime. Nūc ponenda sunt p̃positionū exempla. z primo
de p̃positione ante. vt Ex hoc maximo tuo in me bñficio te pluri /
mum diligo: quod ex amplissimis tuis etiā virtutib⁹ fecerā multo
ante. Exemplū de p̃positione citra. Scribo frequenter amicis
nostris: quod non feceram multos annos citra. Exemplū de p̃ /
positione contra. Tanto enī omniū hominū consensu Licero ro
manorū consul creatus fuit: vt in ipso magistratu creando nemi /
nem habuerit contra. Exemplum de p̃positione ultra. Recepi

duas a te litteras et tres rationes nec ultra. Exemplum de prepositione coram. Sed hec multa explicaturus sum apertius illo coram. Exemplum de prepositione clam. Que agere constitui ita probabilia esse constant: ut nihil sum facturum clam. Exemplum de prepositione palam. Omnia profecto que officiose recteque sunt possunt omnibus significari palam. Postremo pauca vide de coniunctione exempla. Et primo de coniunctione approbatiua in fine orande orationis terminata. ut Quod mihi mandasti diligenter perficiam: nam ita meruisti quidem. Exemplum de coniunctione collectiua: rationali: vel illatiua. Quid faciam ergo: deceptus sum igitur. Reliquum est itaque: ut deinceps accuratissime mecum considerem. quibus credam: quosque cauere debeam. Exemplum de coniunctione dubitatiua. Studebis ne: ocio marcessis ne. Exemplum de coniunctione diminutiua: Quod si tu ad me accedere non potes: litteras mihi tuas que de his rebus quas scire desidero me admoneant velim mittras saltem. Sui prolixior in hac quam constitueram preceptione: sed multitudo exemplorum: et quidem domesticorum circa omnes grammaticę orationis partes incidentium: huiusmodi in causa fuerunt prolixitatis. ¶ Vigésimumnum preceptum. Quod verbo subiunctiuo interdum pro indicatiuo utamur. ut Illud a te velim: pro volo. Et iste est frequens et elegans apud oratores mos. Illud si feceris pro facies. Similiter futuro infiniti verbi in iri desinentis interdum pro presenti eiusdem utimur. ut factum iri: pro fieri: et hec est electissima preceptio: nemini dubium est. ¶ Trigésimū preceptum est circa multiplicandam ex verbis orationē. Nam quanquam verba siue in principio siue in medio siue in fine orationis collocata: tantā in dicendo oportunitatē habeant ut ex unico verbo oratio perfici possit et illustrari: tamen multo magis ex pluribus multiplicatis verbis et augetur et maxime resultat oratio. Cum igitur aliquando vehementer aliquem mentis concepitur explicare cupimus: aut rem magis claram et magis apertam

demōstrare volum⁹: multiplicatis vbis id efficere poterim⁹. Ex/
emplum vbi snia ex verbis simpliciter explicat. vt Qm litterarum
virtutes tales esse constāt: vt tot⁹ mund⁹ ex ipsis gubernet: te hor
tor atq; rogo: vt ad eas tibi comparādas cures: vt virū ex ipsis te
prestāntissimū reddas. Que quidē snia sic ex verbis multiplicari
pōt. Qm litterarū virtutes tales esse constāt: atq; huiuscemōi sem
per extiterunt: vt ex ipsis vniuersus terrarū orbis gubernet: adiuue
tur: z cōseruat: nō solum te plurimū adhortor atq; moneo: verū e/
tiā p sūma nostra familiaritatis cōiunctiōe maximope te rogo: ex/
oro: obtestor: atq; te vehementissime cōtendo: vt p ipsis litterarū
ornamētis cumulatiſſime tibi compandis: tantope cures: labores
insudes: inuigiles atq; incūbes: vt vix ex ipsis te reddas prestāti/
simū. Itē aliud exemplū De nostra repu. bonā e quidē spem con/
cipio. nā qua ratiōe res omēs agerent: audiri: intellexi: iterfui: vi/
di: cognoui. Itaq; a nobis sedulo excogitat: tenet: puidet: delibe/
rat: agit z nihil p̄mittit: vt cōis salus detrimēti nihil patiat at/
q; diutissime cōseruet. ¶ Tricesimū primū p̄ceptū est circa par/
ticipia: gerūdia z supina in cōpositiōe oratiōis artificiose tractāda:
que quidē participia gerundia z supina ea ratiōe a verbis deducū/
tur: vt tā ipsoꝝ verboꝝ q̄ etiā nominū adiectiuoꝝ vim: efficaciam
z rationē magnā cōplectant. Possum⁹ ergo nostrū dicēdi stilū ex
participijs in omnib⁹ eorum tēporibus atq; casib⁹: z in principio
z in medio ac in fine oratiōis collocatis, ornate elegāterq; cōtexe/
re: atq; negotiorū snias: que ex prolixa nimis dicēdi ratione sepe
numero cōtractant: ex ipsis participijs cōplecti: tum etiā ex gerun
dijs atq; supinis in omni eoz terminatiōe orationē rhetoricā pos
sumus aptissime cōponere. De quib⁹ omnib⁹ ex ordine exempla
subsequunt. Exemplum de participio p̄sentis tēporis. Comple
ctens ego amplissima tua in me bñmerita: beniuolenti memoria
sum quotidie perscrutās: qua ratione parib⁹ tibi officijs correspon
dere possum: nec est tamē in p̄sentiarū potestas mei sedulo de te

cogitatis: et tua in me beneficia continua cum recordatione repetentis: ut
quod ego in te fieri desiderem: exsententia perficere valeam. Exemplum
de participio preteriti temporis. Imitatur ego libenter illos praeceptorum
vita: qui viri habiti sunt officiosi: secutus sum libenter mores Liceroni:
studia bonarum artium sedulo imitatus. Nam profecto Liceroni omni
bus studiis a puericia dedito ita omnes commodissime elocutionis
diuitiae: et officiosissime bene viuendi rationes successerunt: ut omnes ho
mines tantam cum eloquentiam consecutus esse conspiciant: quod eum cumulatam
equidem oratorem faciliter comprobant. Exemplum de participio futuri
temporis in rus: in principio in medio et in fine orationis posito. Du
bitatur sum tandem de negotio nostro: quod diu recepero litteras. **DIJ**
Bruti: mihi significaturi quid de re ipsa factum fuerit: cui Bruto pro
nobis maxime laborati cum ipsam meam ea spe commisi: et comen
davi: ut sperem ipsum eam hanc nostram diligenter curaturum: et digni
tatem nostram tandem conseruaturum. Exemplum de participio futuri tem
poris in dus. Vituperanda res ut scribis tibi delata est: quae nullo quod
dem pacto exsententia tua fuerit attingenda. quod Dionysium quem mul
tis vitiorum criminibus inquinatum esse dicis: meis officiis comple
ctendum susceperim: cui rei eam recte intelligas velim. nam cum mi
hi acerbissimis molestiis affecto: ac etiam maioribus afficiendo: maxi
mo mihi Dionysius ipse adiumento fuerit: iustum esse iudicavi ut mu
tuis sibi officiis responderem. Itaque ipsum Dionysium ea quidem rati
one mea fide recepi defendendum. Iniquum enim nimis extitisset: si
meam debitam sibi operam denegassem. Exemplum de gerundio in di.
Quod ad te scripsi: illud exercendi potius: quam ostendendi ingenii causa
feci: et amandi tui occasione mihi propositum est: ut nihil quod tibi condu
cere existimem difficile mihi videri posset: et utinam ea esset mihi age
di oblata facultas: ut aut consolandi aut iuuandi rationem aliquam pos
siderem: quod si hoc esset nullum profecto locum omnium pretermitterem. Ex
emplum de gerundio in do. Qui reipublicae gubernationem suscipiunt
facilitatem in audiendo: humanitatem in agendo: promptitudinem in

fatissaciendo seruare debent. neq; enim reip. deficere deberent: di-
cendo: consulendo: argumentando: persuadendo: cōmonendo: iu-
uando: nec si opus fuerit mortē effugere debent in periculis com-
morando. Exemplum de gerundio in tum. Cum ea quidē ratio-
ne nati sumus vt aliquid semper dignum viro a nobis tractandus
sit: non est ergo nobis negligendū sed diligenter potius procuran-
dum: vt officiosum semper aliquid sit agendū: nec tamen cōtra na-
turam est pugnandū: sed in recto quidem proposito semper est p-
manedū: & (vt sapientis mos est) temporib⁹ est assentiendū. Ex-
emplū de supino in tum terminato in oratiōe rherorica commode
tractando. Cū sepe numero a me quesitū esset quid apud maiores
nostros sapientes viros vsitatū fuisset: intelligebā ab ipsis reipu.
in primis esse satisfactū: sed post q̄ ab ipsis ex nimia eorū arrogan-
tia & intollerabili potentia itum est ad arma: ab ipsis postea desitū
est: remp. recte gubernare: optime igitur ab illis vrbibus actum ē
& sapientissime constitutū: que tales ciues habere volunt: vt alius
alium potentia superare non possit. Exemplum de supino in tu.
Magna fuit disceptatio inter. Q. Liceronem & M. Tullium eius
fratrē. Vtrum eloquentia eo pacto a natura hominibus esset insi-
ta: vt dicendi p̄ceptione opus non esset: an ars de dicēdo aliqua
dari possit. Q. enim Licero dicebat eloquentiam ea ratione a na-
tura esse hominibus datam: vt ipsi homines naturaliter se exercen-
tes: quicquid vellēt psuadere possent. M. Tarc⁹ autē ratiōes ostende-
bat ex quib⁹ cōmodissimū esse extabat dicēdi artē fuisse inuentam
maxime necessariā & optimā esse factū: q̄ homines ipsam discerēt
ac ptractarēt: q̄niam oīa sunt ex arte ipsa faciliora dictu & elegan-
tiora quidē instructu. ¶ Tricesimūsecundū p̄ceptū est. quo nā pa-
cto participia oratiōes amplificāt & rerū sententiā breuiter comple-
ctunt. Participia enim tū multas in dicēdo nobis afferūt commo-
ditates: tum etiam sunt optime accommodata: vt oratoria dicendi
ratio admodum augeatur: & rerum sententię que amplam verbo /

rum copiam expeterent: breuibus quidem verbis ex ipsis partici-
pijs intercedētibus comprehendant: sicut hoc loco et nuda exem-
pla: et etiā ex participijs amplificata conspicias. Exemplū vbi sen-
tentia ex participijs breuiter comprehendit. Scipio African⁹ Ro-
manus consul creatus: urbē Romā a barbaris oppressam in pristi-
nam libertatē vēdicauit. hec quidē oratio ex participijs sic multi-
plicatur: et nihilominus orationes ex eisdē participijs breuiter cō-
prehendunt. Publius Scipio Africanus amore reipub. conseruan-
de vehemēter incitatus: vna omniū senatorū voce atq; consensu
consul creatus. Hannibalē Italiā crudeliter deuastatē profugauit.
Carthaginē nimis pniciose ciuitatē euertit: Numantiā Romanos
molestissime defatigantem superauit: et romā acerbissima bellorū
calamitate cōpressam: a turpissima barbarorū obsidione liberauit:
et in pristinā libertatis dignitatē vendicauit. Exemplū vbi eadem
oratio ex multis participijs augmentatur. Marcialis Valer⁹ vir
equidem vigilans: intelligens: prouidens: atq; sapiens: amicis cō-
sulens: succurrens: fauens: gratificans: et benefaciens: cuius fides:
virtus: et amicitia iamdiu mihi animaduersa: perspecta: cognita ac
explorata est: cum ad te profectus et tibi coram iudicio tuo eius ra-
tiones sit declaraturus: ordinaturus: acturus: atq; commentatu-
rus: te rogo vt eum recipias tua benignitate amanter adhortan-
dum: iuuandum: ac defendendū. Exemplum vbi gerundia atq;
supina rhetoricam elocutionem exaugent. Quoniam a precepto-
ribus nobis est data ratio studendi: cogitandi: intelligendi: discen-
di: scribendi: agendi: commentandi. Est igitur nobis diligenter a-
nimaduertendum: curandum: atq; peragendum: vt cōsulendo: con-
solādo: atq; iuuādo: cumulate ipsis nostris admonitorib⁹ satisfi-
ciam⁹: vt qui hoc a nobis sic actū ac vsitātū esse intelligāt: id opti-
mum cognitu factū atq; vsitatu esse diiudicēt. ¶ Tricesimumter-
tium preceptum est circa aduerbia: quę vt te minime fugit in dicē-
do sunt idonea et quodammodo necessaria: ad amplificandū oratiōis

stilum ad modum accommodata. Nam quemadmodum adiectiva nomina sunt eorum substantivis: ita comoda et sibi famularia: et ipsorum substantivorum vi naturam ac proprietatem explicat et aperiunt. Ita etiam adverbia sunt optime interpretantia: qualem efficaciam: qualem facultatem: qualem substantiam: qualemque vehementiam: vel verba vel participia secum apponent. Si igitur verbis ac participiis cuiuscumque temporis constet in nostra oratione rhetorica tractatis: idonea quidem adverbia siue positiva siue comparativa siue superlativa adiunxerimus: orationem perfectam nostram commodissimam efficiemus: et ipsi orationis sententiam reddemus explicatiorē. Ut hoc tibi monstrabit exemplum. *De* Cicero usque ab adolescentia accurate quidem advertens: quae res homines potissimum praestantissimos efficere soleret: et ut magno animo insignitus plurimum sperans Romanam rempublicam aliquando se recte gubernaturus: protulit egregias bonarum artium disciplinas: eas illas potissimum constare quae civitates atque provincias optime gubernarent. Statuit ergo sententias illas ab eo esse penitus observandas atque summope celebrandas: quod cum studio esset accuratius invigilans quam ceteri: tanta sibi scientiarum ornamenta cumulatissime nactus est: quod ipse summus orator copiosissime factus. Romanam rempublicam praestantissime gubernavit: et multa librorum volumina ceteris futuris hominibus erudiendis commodissime descripsit: et nomen suum immortalitati divinitus commendavit. *¶* Tricesimum quartum preceptum est singulare. Quod sepe loco adverbii ponimus adiectivum cum substantivo in ablativo casu: dummodo aliquam magnam animi vel alterius rei vehementiam adiectivum cum substantivo importet: et immediate ante verbum vel participium collocet: quae quidem preceptio orationem efficit splendidam: et sententiam reddit efficacem. Ut in hoc intueberis exemplo. *De* Iure enim Cicero usque ab adolescentia ad egregias bonarum artium disciplinas exardescens animo conspirans: maxime sperans amplissimas se exinde commoditates accuratissimo eius ingenio consecuturum: ita erat ipsis scientiarum studiis assidua diligentia dedit: quod ipse tanta summa studiorum ornamenta fuit continua exercitatione consecutus ut ce

teros omnes oratores celeberrimos virtute superavit. ¶ Tricesimum quintum preceptum. Quod aliquando propter nimium animi affectum et vehementiam duplicem: et eleganter quidem hoc adverbium: Etiam. ut Te etiam atque etiam rogo. De adverbijis autem Cum et tum: quo nam pacto cum generalitatem significat: et tum specialitatem importat: et qua ratione in elocutione rhetorica sint tractanda: quandoque ordinatius hoc loco de eis tractandum esset: vidimus supra in septimo in ordine precepto. ¶ Tricesimum sextum preceptum. Quod adverbia positiva comparativa et superlativa rhetoricam elocutionem plurimum exaugent. ut in hoc exemplo patet. Laute etiam prudenter commode liberaliter atque magnifice in dignitate pretoria te semper habuisti: neque etiam accuratius aut virilius vel commodius a te fieri potuisset: quod est actum: de iusticia: quod peritissime rectissime atque magnificetissime gubernasti. Quo autem pacto adverbia orationes multiplicent: quoniam illud sine coniunctionum in primis et relativorum adiumento efficere non possunt: infra in precepto dicam de coniunctionibus quod de multiplicatione erit. ¶ Tricesimum septimum preceptum circa coniunctiones sequitur. Nam coniunctiones multis ex causis in nostro dicendi genere accidunt necessarie. In primis enim coniungunt dictiones nominum verborum participiorum pronominum prepositionum et adverbiorum. Coniungunt etiam orationes atque sententias. Valent insuper plurimum ad ornandum atque amplificandum orationis stilum. Et quandoque coniunctiones omnes in concinna dicendi compositione locum habent: quia tamen copulativae disiunctivae et adversativae: coniunctiones in oratione oratoria crebrius ac aptius quam ceterae pertractantur: aliquid ergo de ipsis potissimum videtur esse commemorandum. Unde copulativae coniunctiones atque disiunctivae saepenumero in oratione rhetorica interseruntur: quo vetustate etiam atque vehementia non parvam important: ut apud omnia oratorum volumina refertissime demonstratur. De quo hoc tibi exemplum erit index. Cum mecum diligenter animadvertam mihi Iohannes: et quantam bonorum oportunitatem libe

ralium artium scientie hominibus asferre consueuerunt : et quanta sit
celeberrimi ingenij tui suauitas : illud mihi occurrebat : ut ad ipsas
litterarum virtutes te uehementer adhortarer : in quas si accuratissi-
me incumberes et multas et magnas emolumentorum opportunitates
tibi compares. Nam siue oblectatione siue admiratione siue animi
requie desideres : aut honorem aut laudem aut gloriam expetas : vel diui-
tiarum copias : vel bonorum opportunitates : vel rerum facultates ado-
ptas : hec omnia profecto : scientiarum emolumenta suppeditare consue-
uerunt. Rectam ergo atque commodam viuendi rationem imitaberis : si
ipsa studiorum ornamenta vigilantissimam diligentiam prosequeris. Nunc
de aduersariis coniunctionibus noster erit sermo. Nam coniunctiones
aduersariarum hec constare videntur : licet quisquam : etsi : tamen si : etiam
si : et iametsi . de quibus . 213. Licerone nunquam usus est hac dictione licet
pro coniunctione : quoniam dictio est ambigua que verbum etiam signifi-
cat. Hec tamen ipsa dictio licet ab ipso Licerone usurpata est pro ver-
bo significante licitum est . Ut in hoc exemplo . Quoniam exactis iam
bellorum calamitatibus : optata pace nobis frui licet : mihi ergo dein-
ceps pro litteras tecum iocari licet . Raro etiam vel rarissime potius a-
pud eundem Liceronem hec dictio quoniam reperta est . Alię vero videli-
cet quoniam : etsi : tamen si : etiam si : et iametsi sunt in ipsius Liceronis vo-
luminibus frequenter . De quibus hoc tibi exemplum adduco . Etsi
quas oratoria facultas opportunitatis accessiones parere valeat mi-
Ruperte : non solum explicare : sed etiam vix tibi connumerare possem :
quia tamen ea me semper tantope delectauit ut magnam illi facultati o-
peram adhibuerim : et non parvam etiam ex ipsa opportunitatis com-
moditate mihi compauerim : constitui te ad eam capescendam pluri-
mum adhortari debere : que quoniam tibi viro admodum peritissimo
maxime nota iam esse debeat : qui multa profecto pertractasti : ta-
men te hortor quod summo : ut ad eam tibi cumulatissime compan-
dam summis viribus incumbas : tamen si hec mea apud te adhorta-
tio minime necessaria videatur : qui ut a quod pluribus audiui ad o-

innes bonarū artūū disciplinas ardētissimū esse indicaris. p̄gē igit̄
v̄t cepisti: z hāc bene dicēdi rationē ita v̄t ceteras agis studioz vir
tutes: fac dies noctesq; cōplectaris. ¶ Tricesimū octauū p̄ceptū.
Qd̄ interdū hē cōiunctiōes: Lū si: z similes postponunt̄ dictioni/
bus: quib⁹ p̄poni cōiter cōsueuerūt. v̄t Omēs cū honesta facim⁹
nihil est quod vereamur. Ad nos si tēpestine accessisses: omia nūc
trāsacta essent. ¶ Preterea cōiunctio copulatiua: z: interdū elegāter
pprijs interponit̄ nominib⁹ in oratiōe laudis: v̄t z Lato z Licero
Idē in vitupio attēdi pōt. Insup̄ interdū sup̄sedere solem⁹ ab his
duab⁹ cōiunctionib⁹: v̄t z q. v̄t i hoc exemplo. Vt boneo quē te di/
gna sunt facias: Vbi tametsi q vel v̄t itelligat̄: tñ cōmittit̄ q non
exprimat̄. ¶ Tricesimū nonū p̄ceptū ē circa multiplicandā ex cō/
iunctionib⁹: ex aduerbijs: z ex relatiuis orationē. Nā aduerbia z
cōiunctiones atq; relatiua substantię z accidētis vna cū ipsis aduer
bijs z cōiunctionibus cōtractata: plurimas simul orationes multi
plicando coniungūt. Aduerbia enim ista: tam tantū tantope tantī
sper adeo vsq; adeo ita tandū totiēs eatenus z cōsimilia: ea quidē
ratione multiplicāt oratiōes: q post vnā orationē aut plures ex i/
psis aduerbijs cōfectas: necessario succedit ista cōiunctio infinitās:
v̄t vel q: aut sequit̄ aliquid horū aduerbioz quoad quantope q̄dū
quotiēs z cōsimiliū: quarū equidē dictionū: quelibet oratiōes mul
tiplicat. Vt in sequēti declarabit̄ exemplo. Quē tua in me bñmeri
ta cōtulisti: eoz tantā video cōstare magnitudinē: v̄t parē officioz
gratiā merito tibi referre debeā. Hec quidē sentētia ex trib⁹ v̄t vi/
des est orationib⁹ fabricata. hāc poteris ad. xij. vsq; oratiōes mul
tiplicare: p aduerbia cōiunctiones z relatiua. Quotiēs aut̄ vel ad/
uerbiū vel cōiunctio vel relatiuū repetit̄: totiēs vnā tibi supad
dit orationē. v̄t sic. Quē tu in me bñmerita cōtulisti: eoz tantā vi
deo cōstare magnitudinē: ex quibus ita commodissime exaggera/
tus sum: q res omnes meas ea quidē ratione cōstabilui: v̄t nullā
calamitatis mutationē: q duratura sit: recipe posse videant̄: v̄t nisi

beneficiorū inemor haberi velim: quod ego semper tantoperē ef/
fugere conatus sum: vt nihil vnq̃ magis euitandū esse duxerim:
talē officiorū gratiā merito tibi referre debeā: vt tuis me beneme/
ritis: quę memoriā profecto cōplector sempiterna: condignū exti/
tisse faciliter iudicare possis. ¶ Quadragesimū preceptū circa prę/
positiones consistit. Prepositiones enī eo in primis necessarię di/
cuntur: q̃ his verbis quę aut sunt imperfecta: aut non satis potētia:
vt sententiā per se perfectā efficere possint: ad eam perficiendam ⁊
⁊ longiorē pducendā plurimū adminiculant. Huic accedit q̃ ipse
prepositiōes possūt in principio in medio ⁊ in fine oratiōis cōmo/
distime collocari. Sz omniū prepositionū hę duę: Erga ⁊ in: prę/
ter ceteras in oratione rhetorica locū habēt: quę ⁊ ad ornādas ora/
tiones ⁊ breuiandas sententias optime sūt accōmodatę. Nā sepe/
numero totiens verbū in oratione concinne taceri potest: quotiēs
harū duarū prepositionū: erga ⁊ in: aliqua fuerit in oratione tra/
ctata: nisi fortasse quod sepissime fieri videm⁹ vim apportaret ha/
rum duarū prepositionū pro ⁊ contra: De qua ratione exempla
sequunt. Si tanta Solonis i suā rempub. atheniensē bñmerita fue/
runt: quantā P. Africani erga rempub. Rhomanā extitisse legim⁹
certe quemadmodū Africano rhomani ex immortalib⁹ eius in ipsos
beneficijs perpetua deditiōe tenent. Ita etiam Athenienses ipsi
Soloni ob innumerabilia ipsius erga eos officia: sempiternis equi/
dem demeritis astringunt. In hoc ergo dicendi genere quod expo/
sui: ille duę prepositiones: in ⁊ erga: sustinent vicē huius preposi/
tionis pro. Alię vero duę prepositiones postea sequētes scz in ⁊ er/
ga verborū locū tenent: quę nisi in orationib⁹ interpositę fuissent:
necessitas orationis postulabat: vt in loco ipsarum prepositionū
expressa verba fuissent interposita. ¶ Quadragesimūprimū prece/
ptum. Qd̃ interdū prepositiones quę cōmuniter preponi consue/
uerūt: postponant: quales sunt In sub ad apud propter prę ex ob
⁊ similes. vt in his exemplis. Omnib⁹ in rebus honestas apprime

placet. Nemo ē qui nō diuina sub potētia cōstitutus sit. Atticā ad
urbē postq̃ accessi forte mihi Socrates occurrit. Nolana apud me
nia hānibal a VBarcello i fugā versus ē. Tuā pp̃t causā oēs care/
mus patria. Omēs cōtra hostes reip. semp infestus pp̃t defensio/
nē libertatis nostrę fuit. Vestra p̃ beniuolētia nihil tā mihi diffici
le ē quod nō libēter suscipiā. Junonio e phano multa signa erepta
sūt. Nostris ex agris pec̃ omne abactū ē. Liuilē ob cām multas cō
tentiōes suscepi. Rege ab opulēto except̃ sum. Idē itelligendū ē
de aduerbijs ordinis: q̃lia sunt Dehinc deide deinceps interdū in
terea p̃terea z itē. vt Tua debic erit cura ne quid detrimēti accipiā.
z ad hūc modū reliqua. Hac ratiōe latinā orationē i his z similib̃
modeste si vtinur cōcinniorē efficiam̃: mō ea sint ab illustrib̃ ora
torib̃ z poetis recepta. Cōsuevit aut̃ Licero nōnūq̃z hāc p̃positio
nē cū huic ablatiuo quo postponere: vt quo cū: p̃ cū quo: q̃d male
cōsonātie cā eū fecisse arbitror: nos vero in mecū tecū secū nobis/
cū vobiscū cōsuetudinē hāc retinem̃: sed in qui cū pridē iste mo
dus loquēdi aboleuit. Similiter hęc p̃positio de interdū a Lic. suo
casui postponit̃: vt in. ij. ad Herennii cū inquit. Vtrū enim ea res
sit similis ei rei qua de agi: quod itē a nostro vsu discessit. ¶ Qua
dragesimūsecundū p̃ceptū ē circa p̃positiōes quę oratiōes multi
plicāt. P̃positiōes equidē qm̃ ad oratiōes simul adiungēdas se
penuero vias aperiūt ne aliqñ sine ipsis nostrū mentis cōceptū
cōmode p̃ficere possem̃. id circo ipse p̃positiōes erūt a nobis in
cōiungēdis multiplicādīs q̃z orationib̃ plurimū cōsiderādę. Ex
emplū vbi snia sine p̃positionib̃ simpliciter explicat̃. Cū p̃tor
urbañ creatus sū: tuā mihi p̃sentia necessaria esse onco: vt ipsā
p̃eturā meli⁹ gubernare possim. Quę sic ex p̃positionib̃ multi
plicat̃ snia. Cū p̃pter eximā reipub. negotiorū magnitudinem ad
urbē accessissē atq̃z in senatū me cōtulissē: ibi a senatorib̃ contra
volūtātē meā: z p̃ter opinionē p̃tor urbañ creat̃ sum: in quo
equidē gubernādę p̃ture magistratu prudētiā mihi tuā necessa

£

riam esse puto. ¶ **Xliij.** preceptū sit circa interiectiones: que tam/
et si crebrius apud poetas q̄ apud oratores contrectent: aliquādo
tamen cum aut aliquā leticiā magnā: aut cum molestiā: aut admi/
rationē: aut indignationē: aut spem: aut timorē: aut aliquas huius/
modi animi passiones significare volum⁹: eas etiā in nostra dicen/
di ratione possumus tractare. hoc scilicet modo: Proh bone Ihesu
clementiā tuam implozam⁹ tantas heu rāqz acerbissimas atqz itol/
lerabiles bellorū ⁊ penurie calamitates sēp ita propiciemur. Vab
q̄ infelici celorum constellatione nati sumus: si tam grauib⁹ mo/
lestijs semper excruciarī debeamus: Sed heu benignissime deus
tua deniqz clementia confisi vniuersam tue misericordiē bonita/
tem sūmis precib⁹ obsecramus vt tantorū nos malorū incōmodis
liberes: ⁊ in tranquilla nos status cōditione stabilias. ¶ **Xliiij.** pre/
ceptū. Qd interdū post eum orationis sensum: qui perfectus ē gra/
uius aliquid addatur: quod affirmando exornet: ⁊ auditorib⁹ rem
gratam efficiet. vt in hoc exemplo: Vir fortis omnia pro repub.
adibit pericula: ⁊ id quidem impigre. Cōmouent enim auditorum
animi vehementius q̄ si dixisset. Vir fortis omnia pro repub. im/
pigre adibit pericula: Quanq̄ varietatis causa hoc dicendi genere
interdū orator vtetur. Illud autē placet vt cū in dicendo eo pro/
uecti erimus: vt rebus de quibus loquimur satis a nobis factū sit
⁊ aliquo egregio sensu oratio sit conclusa: q̄ non vltius proueba/
mur: ne gratia illa: quā benedicēdo nacti sumus: amplificatiōe ni/
mis graui amittatur. In quod vitium pleriqz incidunt inscitia po/
tius quadam aut negligentia: q̄ rerum dicendarū inopia. ¶ **Qua**
dragesimumquintū preceptū. Quod sicut in mediocri figura ma/
gis conuenit rem prius rudem atqz inornatam afferre: dehinc ver/
bis idoneis ⁊ grauioribus illā exornare: Ita i graui figura siue in
laude siue in vituperio versetur oratio: ab ornatu initium sumat.
Exemplum primi vt Pompeius facile omniū romanorum tum
armis tum consilio magnus clarissim⁹qz fuit princeps. Exem/

plū secundū. Ut Omnium imperatorū in rebus pacis ac belli: mari
terraq; gestis gloria. L. L. Cesar antecessit. ¶ Quadagesimū sextū
p̄ceptū. Quod in re leta verbis tristib⁹: aut in tristi verbis letis
minime utamur. Vitiosum enim est cū in re funerea: similitudinib⁹
aut exēplis quib⁹ in voluptatib⁹ aut in delitijs utimur: nros
affect⁹ amplificam⁹. Velut si quis in deploratiōe filij exemplū asse
rat parentū: quoniā ex nuptijs filiorū ceterisq; rebus secūdis ma
ximā conceperūt voluptatē. nā cōtrariorū compatiōe acerbior do
lor insurgit. Cauendū ē etiā: ne in re tristi nimis lasciuiat oratio:
aut in re leta iculta sit ⁊ horrida. Nā ut in reb⁹ duris ille verborū
exquisit⁹ apparat⁹ fugiend⁹ ē: ita in secūdis ac felicibus observatio
diligēs est habēda. Sati⁹ enim est p̄turbata poti⁹ p̄ut doloris im
pet⁹ suadet q̄ limata nimis atq; expolita cōpositiōe uti. Nō eq̄/
dē natura ipsa patit⁹: ut cū grani aliquo merore p̄minur: verborū
cōpositiōi vacare pōssit anim⁹. Vitat⁹ isup ista ab oratorib⁹ accu
ta verborū cōpositiō: qñ eloquentiā auditorib⁹ suspectā esse itelli
gim⁹. tūc enī p̄cepta cōpositiōis negligēda sunt: quod pro. Lelia
Damici⁹ ap̄ber de idustria fecit: nō t̄minādo orationē i verbū dū
iquit. Apud iudicē p̄clitat⁹ Lelia. Fugiēda quidē ē tenera nimis ac
delicata modulādi voluptas nōnūq;. Si vero nostra oratio ad a/
liquā cōcitatiōē animorū que sit vehemēs iclinabit cōmodissime
in verbū aliquod finiet⁹. magis enī auditorū animis si in verbū si
nit⁹: oratio affigit⁹. Caput autē omnium que ad elocutiōis p̄cepta
attinet id visum ē: ut oīa ad rerū de quib⁹ loquimur dignitatē ac/
comodata sint. recte itaq; V̄l̄ecenatis illa minime landat⁹ cōposi
tiō: cū inquit Sole ⁊ auroa rubēt plurima. Nā verba reb⁹: Nō res
verbis accōmodare solem⁹. ¶ Quadagesimū septimū p̄ceptū.
Qd̄ iterdū post orationē ichoatā priusq; ad verbū p̄cipale pue
nit⁹: iterponat⁹ oīo imp̄fecta vim habēs parēthesis. Ut in hoc ex
emplo. Omnes qui ambitioni ⁊ glorię studēt (id quod ignorat ne
mo) opinione magis q̄ re ducuntur: ⁊ his similia. ut Ego vero is

sum (ita me de⁹ saluū velit si vere & nō fice loquor) is inquā sū q̄
sacras litteras omni scripturarū generi lōge antepōnā. Itē Lega/
lē tibi sapiētīā a teneris (vt aiūt) vnguiculis cui frequēs insudasti
sūmope dedicasti. Item Quid enī tristius vt eos cōmemorare qui
trias suas colūt: quid miserabilius q̄ domi suę agere: & ita agere:
vt iocundiorē aliquando q̄ vitam mortem optes.

De Numero.

Nunc supēssēt vt rationē numeroꝝ dicerem⁹: & hoc ti
bi. xlvij. cōstituo i ordīe p̄ceptū: quē quidē de nu/
meris ratio apud Isocratē tāto studio vel inuēta vel
aucta repperit: vt nullā ex ōnib⁹ elocutiōis partib⁹
huic anteponat. Sed cū huiuscemōi disciplīnē p̄ce
pta varia sint: nec latini auctores: vt Cicero: Quintilian⁹: & Mar/
cialis in hoc grēcorū doctrinā semp secuti fuerint: & magna sit iter
eos contētio: in hoc fimbrias nō dilatabo meas. Sed illud scias ve
lim: q̄ in hac p̄ceptiōe illud observare studem⁹: vt si in monasyl/
labā terminat oratio: quod raro fit vbi perfectus sensus ab oratore
seruat: cōsiderandū est vtrū ea lōga sit an brevis. Si lōga est: eam
p̄ire troche⁹ debz: qui duab⁹ syllabis cōstat: lōga scz ac breui: vt i
hoc Lice. exemplo. Legū in rempu. prima vox. Qd si talis mona/
syllaba dictio brevis fuerit: tūc recte Jamb⁹ qui ē pes ex prima bre
ui et vltima lōga constās: ante illā collocat. Sic ergo qñ breuē bre
vis syllaba: aut longā lōga antecedit: iure id reprehendit. Vt si di/
cas. Ista res mea ē. Lū aut bisyllabū in finē dictiōis collocat: ca/
uendū ē ne quattuor breues i fine syllabę ponant. In quod vitūz
incidit qui ait. pdidi bona mea. Et plures alię a plurib⁹ in mate/
ria numeroꝝ ponunt doctrine. Sed certe referēda est ratio nume
roꝝ: tū ad varios animorū affectus: tū etiā ad dignitatē & modū
sententiarū. Nā quē iracūda est oratio breuiorib⁹: quē vero leta ac
iocūda longiorib⁹ numeris gaudet. nōnihil etiā p̄sonarū dignitas
causarūq; ac temporū varietas momenti affert. Sed quoniam ab

hac obseruatione sepius ac industria recedendū ē: vel grauitatis
causa: vel vt varietate aliqua temperet oratio: splēdos ille nume/
rorū intermittend⁹ est. Caput enī omnīū preceptorū illud vīsum
ē: vt rebus de quib⁹ dicendū est: ars quidem numeris seruiat ⁊ nō
res artī: a qua ratione qui discedet omnis sane elocutōis dignitatē
perturbabit.

De Mōdo punctandi.

Receptū. Quadagesimū nonū. circa modū punctā
di orationes tibi trado. Sūt autē generales punctan
di species apud modernos octo: videlicet Virgula re
cta: vt sic. |. loco cui⁹ more prīcorū exiguo pūcto vti/
mur: sic. Virgula iacēs que sic ē / Virgula cōuexa
que sic fit (Planus q̄ sic ē. Semipūct⁹ q̄ sic fit. Interrogati⁹ q̄
sic pingit⁹. Loma qd̄ sic facim⁹ scōm imitatores prīcorū oratorū:
Periodus qui sic ē. ~ Virgula recta loco cui⁹ nunc punctū exigū
facim⁹ sit iter substantīua vel adiectīua: vel inē verba modi finiti vī
infiniti: vel iter prepositiōes quādo nulla ē copula: Ita tamē qd̄ v/
nū nō veniat ad determinationē alteri⁹: Sit etiā quādo oratio in/
cipit a distinctiōe: que per se nō pōt assignari sequētī supposito ⁊
verbo principali. tūc enī ante suppositū principalis verbi ponitur
virgula recta vel punct⁹ exiguus. Iacēs vero virgula semp debet ī
fine lineę situari: vbi dictio nō sit cōpleta: Vnū illud animaduertē
dū ē ne syllaba vnq̄ diuidat in fine lineę: ita qd̄ altera pars syllabę
eiusdē sit ī principio sequētis. Nā sicut syllaba vno spīritu ē indi/
stanter pferenda: ita etiā indissimiliter est situāda. Virgula autē
cōuexa poni debet ⁊ ī principio ⁊ ī fine oratiōis qñ ponit inter par
tes orationis principales p parenthesim. Loma vero fit post ora
tionē que de se pfecta esse pōt. ceterū alia sibi annectit impfecta di
stincta: incipiēs a relatiuo: mō quo suū antecedēs nō imediate pre
cedat: quoniā nihil tūc poni debet. preterea si sequat dū vel donec
vel cū cōiunctio ⁊ sic de alijs: que impediūt verbū. Interrogati⁹
duob⁹ pōt fieri modis. altero post imperfectā orationē cū puncto

exiguo sic! altero post perfectā sic? Planus vero punctus sit i fine orationis pfecte: tametsi dictatoris animus ad sequentē vltiorēq; sententiā pendeat. Semipunctus aut fieri solet quoties propriū viri vel mulieris nomē ignorat. velut in supscriptionib; prelatorum sepe numero cōtingit. Periodus vō in fine totius oratiōis fieri debet: quādo nil aliud in ea materia sequitur. Sed est notandū qd si in eadē epistola diuersę scribuntur materie in fine cuiuslibet earū seruanda est periodus. Omnium horū exēpla oratiōe in sequenti subiiciuntur. Quoniam improborū indies magis inualefcit nequicia (nec mireris quia principes fauent sceleri) hinc nihil mirū est innocentes calcari: cū potentes trāseant impuniti. Quis enī pōt esse modus facinorosi! languente iustitia inflagrante nequicia in virtutis locū sententia constituta? Nō itaq; ambigendū est spectabile et officiosum virum dominū. Abbatem nostrū summo dolore confici.

De Dignitate Elocutionis parte tertia et vltima

Dignitas ornatā orationē et verborū et finiarū luce distinctā reddit. Sententiarū aut exornatio est quę de rebus ipsis dignitatē quandā compat verborūq; ipsius sermonis ppolita continet gravitate. Quarū prima ephebasis. i. verbi iteratio in octo partes distributa ē. in repetitionē: cōuersionem: cōplexionem: subiunctionē: traductionem: conduplicationem: gradationem et cōmutationem.

Repetitio verborū principio iterat: vt Quis vehementer iustitia claruit: quis vehementer amorib; exarsit: quis belicā rapuit: quis igne ferroq; cadentē troiā deleuit. Alexander profecto qui parisi dicitur.

Cōuersione fine verborū repetit: vt Italiā hannibal armis vicit: ingenio vicit: dolis vicit.

Complexio principio et fine verborū iterat: vt Quis carthaginē deleuit: populus romanus: quis numantiā evertit: populus romanus: quis corinthū sustulit: populus romanus: quis socios

seruauit populus romanus: quante igitur virtutis extiterit qui et a/
micos fouit et hostes perfregit considerate.

TRaductio eandem dictionem vage collocat: ut Qui nihil habet
in vita iocundius vitæ: is cum virtute vitam non potest ducere.

Anduplicatio est vni⁹ aut plurimorum iteratio cum ratione amplifica-
tionis: ut virtutem scipionis virtutem. et huius urbis gloriam comendat.

Ammutatio est cum duæ diuersę sententię ita effertur ut a priori poste-
riori priora priori perficiantur: ut esse oportet ut viuas non viuere ut edas.

Radatio est quę non ante ad consequens verbum descendit quę ad
superius reuersum est: ut Nihil laudis et glorię nostris ciuib⁹ reli-
quum est: si hostibus quod libet licet: et quod licet possunt: et quod possunt
audent: et quod audet faciunt: et quod faciunt nobis molestum non est.

Subiectio est cum quid aduersum nos aduersariosque nostros di-
ci potest querimus: et quod dici oportet sic subiicimus. Eum ne tu
hominem appelles qui si fuisset homo: non sic vitam hominis inse-
ctaretur.

unt relique exornationes septem: quibus non verba eadem
sed verborum vis effertur: aut cathacretice verbum per ver-
bo ponitur. Earum prima Agnominatio dicitur.

Agnominatio dissimilib⁹ rebus similia verba acco-
modat: ut Deligere oportet quę velis diligere. Suffi-
cit enim per casuum mutationem quod ornatum orationi accomodat: ut Scipio
numantiam sustulit: scipionis prudentia carthaginem evertit: Scipionem
gloriam et laudem huic urbi comparasse commemorant.

Interpellatio non iterat sed reintegrat verbum: ut Disgenia radicit⁹
deiecit: muros solo adæquit: parietes huius urbis fudit evertit.

Nominatio est quę minus idoneo verbo nominat id cuius no-
minis non recordatur: ut Disingire: binnire: vagire: mormurare.

Pronominatio est quę cognomine quodam extraneo dicit quę
suo nomine appellari non debet: ut Si gracchos apbricani ne-
potes nominet.

OEnominatio est que a rebus propinquis et finitimis trahit orationis originem: que potest intelligi res non suo nomine appellata: ut pro libero vinum: pro cerere frugem: aut ebur aurum argentumque pro diuitijs.

Abusio pro certo propinquo et simili abutitur: ut pro orare: obsecrare: supplicare: ambire.

TRanslatio est cum verbum in quandam rem transferretur ex alia re quod similitudine recte videbitur posse fieri. ut Tumultus Italiae expers fecit. Sit breuitatis causa. ut urbem extinxit subito: Obscenitatis evitande gratia. ut quotidianis nuptijs delectatur: Augendi cupiditate ut nullius urbis calamitas istius explere potuit inimicicias: Disinnuendi animo. ut paululum in rebus difficillimis aspiravit: Omandi ardore: ut que malitia nocentum exaruerunt optimatum virtute renirescent.

Unc iam de tredecim exornationibus que simplices sine admixtione sententiarum et superioribus diuersis sunt. dicendum videtur. Earum prima Articulus se nobis obtulit.

Articulus singula verba cesa oratione distinguit: ut Armis cruore: cadaveribus: et luctu: omnia complentur.

Similiter cadens similibus casibus orationem dissimilium interpositione exornat: ut Virtutem iugiter explorantem et assiduis curis extollentem collaudas.

Similiter desinens verborum exitus similes dissimili medio habet: ut Vivis gloriose delinquis ambitiose.

Correctio est que tollit quod dictum est et pro eo quod magis idoneum videtur reponit. sic Nisi hoc fecisset. imo excogitasset nullam suspensionem reieciisset.

Conjunctio diuersa diuerso verbo concludit: ut Populus romanus nummantiam deleuit: carthaginem sustulit: corinthum disiecit.

Coniuñctio: interpositiōe verbi supiores partes cōplectit̃ z inferiores: vt *Formę dignitas z morbo deflorescit z vetusta/*
Adiuñctio: aut principio aut fine verbum collocat. te.

Obsolutū est quod sine coniunctione profertur: vt *Elamori/*
bus: vllulatus: luctu: edes resonabant.

Circūitio: rem simplicem: assumpta circūscribit elocutione: vt
Scipionis virtus carthaginis opes perfregit.

Transgressio ē que pturbat vboꝝ ordinē: vt *Instabilis ī istū*
plurimū fortuna valuit: z hoc arbitroz fecisse tuo ī eū p aio.

Suplatio ē oratio augendi minnendive causa superās verita/
tem vt Sermo melle dulcior: corp⁹ nūcū: igneū ardorem.

Intellectio: est cū res tota parua de parte aut de toto pars co/
gnoscit: vt Num ille te tibi nuptiales a scelere arcebāt z ostē/
tas nisi diuitias tuas cū annulū mī ostentas z anhelans ab imis
pulmonibus spiritus ducebatur.

Permutatio est oīo aliud verbis aliud inia demōstrās. Sit a si/
militudine: vt Lupus ē ī fabula: aut p argumētū vt Gracchū:
rursum nūmitore dicem⁹: aut p contrariū vt cū prodigū z luxurio/
sum parcum z diligentem appellamus.

Elque exornationes multitudine verborū constant
earum prima Ratio cinatio dicitur.

Ratiocinatio ē cū ipsi a nobis rationem cuiusq;
expositiōis poscimus: vt In re militari z medi/
ca vt itidem se res habet: qd ita: quo enī dux z me/
dicus antiquior eo melior credit: qd ita: vsu enī z cōsuetudine que
victoriā z salutē parere cōsueverunt optime norunt.

Sentētia quid sit vel esse oporteat ī vita expositiōe sola vel ra/
tione z cōprobatōe etiā ostendit vt domat oia virtus.

Contrariū alterā ex rebus cōtrarijs sic facile cōfirmat vt qui
suis hostibus quomodo alienis consulet.

Membū res ē breuiter absoluta sine fine pfectiōe ī alio me/

bro orationis excipitur: ut Tuis dolori: alienis ludibrio: tibi ipsi
dedecori eras: eiusdem sensus complexio periodus et continuatio ap
pellatur: hec: sentencie contrario et conclusio tantum conuenit.

Ampar membra habz pari saltē quantitate syllabarū ut Audacia
allexandro gloriā cōparauit Sapia platonē laudē vēdicauit.

Exclamatio ē que rerū ac psonarū cōmemoratiōe in significati
onē doloris prūpit: sic. Si parietes nostri loq possēt vel redi
nos patres nros itueremur dicūt vrbē preclarā quā gētū dominā
effecimus vos oppressam z subiectam redidisti.

Contentio cōtrarijs sentētijs orationem conficit ut Virtus z
litteraz studia difficiles aditus: exit? vero facillimos afferūt.

Ocupatio ē cū dicim? nos pterire aut nō scire: aut nolle dice
re id qd maxie dicim?: hac exornatiōe vtemur cū res plana fie
ri nō pōt: vel ad nos nō ptinet: vel longā aut ignobilē rē effugere
volum?: ut Non dicā te vrbis nrē hostē: oēs bonos isectari. Et qd
ad te nō attinet pteribo tēplū te religiōis z vrbis h? caput euertisse

Permisio ē cū dicēdo aliquā rē toti alicui? volūtati pdonare
videmur Cū pter animā nihil relictū sit: ea vti libet vtamini.

Ubitatio ē cū q̄rere videt orator. quid potius aut potissimū
dicat: ut Quo te moribus tuis appellem nomine.

Offinitio est que pprias alicuius cōplectit potestates ut Ira
est motus animi ad cohercēda peccata.

Transitio ē que cū breuiter oñdat quod dictū sit paucis etiaz
qd sequit demonstrat: ut M̄cā in cesarē fidē cognouistis: nūc
eius in me perfidiam accipite.

Axpeditio ē que rōnib? plurib? enumeratis quib? aliqua res
fieri vī nō fieri potnerit ceterę tollūt vna relinquit: ut Si nec
ab vxore que amore z pietate ppedita erat. nec a nepote q imbel
lis interfect? domi ē a crudelissimo liberto mors illata est.

Recisio ē cū dictis aliqb? qd cōceptū ē in aio audietū relinqt
ut Tu hec audes dicere: que nup aliene domui nō ausim dicē

Nunc iā de colorib⁹ sniarū dicere tempus simul et res
principio a distributione sumpto cōmonuere.

Distributio est cum res et psonae et negocia certa
dispartiant^r: ut Quib⁹ reipub. honor. cure est:
premia virtuti: penas scelerī statutas rependite.

Audentia est cū apud eos quos vereri debem⁹ aliquid audacius
proferim⁹: ut Qd omnib⁹ ludibrio estis nō ab re censeo equis
simi p̄res (ceterū ne quē tñ offendam⁹ statū subiūgim⁹) hic sapiētia
vestra inquirō: audentiā repuso: fortitudinē recogito: v̄tutē meā
mente voluto.

Omninuitio ē: cū aliqd inesse nobis: nature: fortune: aut fame:
industriē rōne leuam⁹: ut Lū sūma vigilantiā fortune cōmo
da animiqz bona a parentib⁹ mihi et nā ferme cōdonatā cōsequi et
tueri studueri: mediocrit^r ex his ne nimīū dixerim assecutus sum:

Descriptio ē quē rerū cōsequentū cōtinet p̄spiciā et lucidā cū
grauitate expositionē: ut Nī istū iudices capitis reū dānabi
tis: ut fera et truculenta vrsa urbē ac ciues vastabit: Quare iudices
saluti omnīū et honori vestro consulite. / hominis inasit.

Omnisio ē quē rē semonēs ab re vtrāqz absoluit orōne subiecta
sic Aut veneno aut ferro ligno: aut lapidib⁹ vel alia re vitā /

Requēratio ē cū res i tota cā disp̄se i vnū locū cogūt quo gra
uior acrior et criminosior orō sit: ut Lū hūc iudices capitis li
berare improb⁹ ei petulās i festus impi⁹: supb⁹ et intollerabilis est.

Axpolitio ē cū i eodē loco manem⁹ et aliud atqz aliud dicē vide
mur: Eandē enī rem aut de eadē cōmutādo pronūciādo vel
tractando dicimus: pro eadē re propositionem rationem compro
bationem: contrariū: simile ac conclusionē asserimus.

Ammoratio est cū i loco firmissimo quo tota cā cōtinet^r imo
rē diutius et i eodē redit^r sepius: qd ē boni oratoris p̄prium.

Similitudo ē oratio traducēs ad rē quēpiā aliqd ex re dispari
simile. Sit aut p̄prium ut impio administrādo et palestri ludo

cōtrarie sese habet. Sit p negationē vt nō sic i amicitia vt i certamie
currēdi: nou⁹ veterib⁹ preponēd⁹ ē. Itē sit p collationē vt poetice
ferme compātionēs sūt Sit p breuitatē vt cū andicissimī cuiusdā fa
ctū reprehēdere oratoris nitimur breuib⁹ ornatō sed inconcinno
z malo cytharedo comparamus.

Amplū ē alicui⁹ facti aut dicti cū certi auctoris noīe propōsi
tio: Jisdem quippe modis quibus similitudo sumitur.

Lago ē forme cū forma quadā similitudine collaudatio: lau/
dis: aut vitupatiōis cā facta vt Jbat i preliū corpe thauri va/
lidissimī impetu leonis: vituperij sic: Tanq̃ fera vrsa aut imanis
draco per forum serpit.

Astictio ē cū facies corpis verbis describit^r quoad satis sit itel/
ligendū: vt erecta frōte ludibūdis oculis aduncis narib⁹ spar

Dotatio ē cū alicuius natura certis describit^r so ore gestit.
signis: vtputa cum glorioſi militis iactantia cōmemoratur:

Sermocinatio est cum alicui sermo cum ratione dignitatis at/
tribuitur: quo senes parcatatē z gravitatē: loco z ludo iuue/
nes ac rerum profusioni dediti commemorantur:

Aonformatio est cum aliqua quē non adest psona fingit qua/
si alit vel res muta z informis eloquens z hñs formā sit: vt
Scipio si reuiviscat dicet: ego vrbī pacē pepi vos bella cōcitastis.

Demonstratio est cum ita res verbis exprimitur vt gerī nego/
cium: z res ante oculos afferri videat^r: vt Pila emittunt: sese
vmbone contegūt: gladijs cominus certant.

Brevitas est cum res tm̃ necessarijs verbis expedita dicitur
vt principio huius operis habitum est.

Conclusio ē quē breui argumētatiōe ex his q̃ antehabita sunt
ōndit q̃ necessario cōsequat^r. hoc mō habes a me Lyrille cē/
sar: quē de ratiōe dicēdi coplā dignitatē z gravitatē cū laude: tibi
cōparare potuerūt: si assidua exercitatione maioribus tuis parem
in dicendo superioremq; te reddi curabis.

Non me fugit Illustrissime Princeps
quantū et oneris et insolentię existi-
mationis (ut tibi morē gerere) hui⁹
libelli editione in me verterim. Nō
q̃ grauiū atq; doctorū iudiciū per-
parui: aut nullius nostrorū hominū
auctoritatē fecerim: Sed ut p̃cipuis
in me officijs: assidujsq; meritis: et
nouę pietati tuę: animo saltē aliquā
do tandem correspondere viderer.

Quas ob res cum non nullos male
potius de studijs meis sentire: q̃ parum erga te gratus videri
maluerim: Noua hec litterarū p̃cepta: tuo nomini dicata: Jam iā
conscribere incipiam. Si vnum hoc preposuero. artem sine assidua
exercitatione: nihil aut par op̃is asserre: ut curā: operam: vigilan-
tiā: studiū deniq; omniēq; diligentia: ab hui⁹ libelli p̃ceptis ad
exercitationē deriuandam cognoscas. Diuersisq; inter se generū:
specierūq; finibus: et iueniendarū rerū p̃ceptis q̃ plurimis co-
gnitis: nō nihil supra legitimas epistolę partes adijcere. Et noua
quadā dierum obseruantia tempus maiorū nostrorū auctoritate
litterisnectere consuescas.. De officio et genere epistolarū.

Epistolarū officiū (ut maioribus nostris visum est)
dicitur quo absentes his de rebus que animo extrin-
secusve gerunt certiores facimus. harū genera tria
sunt quorū Vnū doctrine Alterū ioco: Tertiū grani-
tati accomodat. Doctrine genus amplissimū ē o-
mnibus enī de rebus absentes edocere potest. Jocosū scribendi
genus est: quo multo lepore: multaq; dicacitate: et venustate: res

domestice & familiares percipi possunt. Breue quo sumis de rebus
omni ridiculo amoto conscribimus. De speciebus generum.

Rimi generis species ppe Eruditio: ars: & disciplina
Secundi Lepos: venustas: urbanitas: dicacitas: sales:
facecie: lipptomia. Tertij Religio: rex summa: & res pu
blica: dicitur. Eruditio imaturum iculum & incultum ani
mis nostris documentum continet. Ars a teneris an
nis imbibita commutabilem factibilem rationem habet. Disciplina ne
cessariam habet obseruationem: & earum dicitur: que aliter se habere non possunt.
Lepos ore: facecias: venustatem: sales: urbanitatem: dicacitatemque modera
tos iocos & verbis concitatos appellamus: Vex Dicacitas in prouariatione
sermonis. Facecie breuibus acutisque & pene prurientibus dictis ac fa
ctis ad risum concitandum comprobantur. Venustas est qua cum gratia &
urbanitate quadam cuncta proferuntur. Lipptomia cum amaritudine ri
sum (ut greci sentiunt) quadrupliciter concitat. Poenia. Larietismo
Sarcosmo Antismo. Antismos dicitur quicquid rusticana simplici
tate caret: & faceta satis urbanitate expositum est. Sarcosmos plena
odio atque hostilis irrisio. Larietismos dura dictu gratius profert.
Poenia est accomodatam rebus personis temporibusque prouerbiu. Reli
gio est qua unum & verum deum colere edocemur. Eccontra Superstitio plu
res & falsos venerari admonet. Religio enim verum cultum sanctimonia
& dei maiestas: tum illa quam habemus in deum pietas & reuerentia: a quo
homines religiosi appellati sunt: creditur. Qui vero priuatum & nouum deum
ut: cabirum macedones. vraniam poeni. faunum latini. quirinum romani
minervam athenienses: iunonem sanios: venerem pauos: liberum naxos
appollinem delphos: coluere. hi superstitiosi dicti sunt. Rex summa
vniuersum principatum utputa regale tamen imperium & monarchicam ditionem
spectat. Res publica communis res dicitur que omnium vita honor & salus

De finibus generum.

vna continentur.

Pistolarum fines: generum ratione dignoscuntur. Primum
enim genus: cum ita se habeat: ut reliqua duo gene
ra veluti eius species credantur: diuersos sortientur fines

elus tñ propriū ē vtilitas: Secūdi oblectatio: Seueri z grauis ho/
noris dignitas. Ad quos omnis ratio z oratio nostra accomodā/
da est: ne procul a finibus vagi z erratici: nostre q̄primū mentis i/
gnari z inmemores dicamur. De inuentione z dispositione.

Quoniam hacten⁹ de epistolarū generib⁹: earūqz specie
bus habūde satis dictū opinor: Nūc q̄ via hec ad ex
ercitationē accomodenē dicam⁹. Ois huiusce rei rō
sentētiarū dictionūqz iuentiōe: z distributiōe cōparā
da ē. Inuētiō ē rerū z verborū idonea negocijs ex/
cogitatio. Dispositio est earundem rationi cōsentanea collocatio.

De dispositione inuentionis z partibus epistolę.

Exterū qm̄ ois inuētionis vis: p̄cipij rationē potissi
me spectat: de ea accurat⁹ dicēdū censuim⁹: Inuen/
tiō i p̄ncipiū: enūciationē: causā: cōplexionēqz cōsu/
mit. Principiū ē litterarū initiū ad audiētiū mentē i
sententiā nostrā alliciendā. Enūciatio nostri ē con/
ceptus expositio. Causa ē que animū ad agendū impellit. Com/
plexio breuibus dicta memorię reficiēde gratia recolligit.

Quanq̄ gratiarū actionē a te nō desiderarē: pp̄ bñficia mea in te
collocata: cū te re ipsa atqz animo scirē esse gratissimū: Satcor tñ q̄
mihi fuit piocūda: Sic enī vidi: q̄si ea que oculis cernunt: me a te a/
mari. Irē tuę mirabiliter grate sunt senatui: tū reb⁹ ipsis que erant
granissime: z maxie fortissimi aī: sūmiqz p̄siliij: tū etiā gravitate sen
tentiārū atqz verborū. Sz mi. N. incūbe vt belli extrema cōficias: i
hoc erit sūma z grā z gloria. Facile enī hoc faciēdū erit: cum z antea
tuā virtutē reb⁹ bellicis clarissimā: inimici nouerit: z horribilē mul/
toz mortaliū stragē: paucis añ dieb⁹ te duce fortissime facta: añ ocu/
los volutēt. Qd̄ cū ita sit: nī vt monui p̄gas facere: nullis vnq̄ tem/
poribus: laus tanta: bonos: atqz dignitas in te conferetur. Vale z
me consueto prosequere amore.

Ratio principij excogitandi.

Cuius inuentionis ratio: nostris fortunarijz com/
modis: generis vel speciei presidio: utilitatis hone/
statis tuti et voluptatis gratia cuncta metitur: quod
ut facilius intelligere possis: a primo quoqz episto/
larum genere repetendum censuimus: ut inuentionis initia ab ar/
te proficiscentia: viam faciliorem quotidiano vsu et exercitatione
nobis prebeant. Qui de rebus dubijs consultare: aut res ardu/
as edocere grauabitur: sufficiēti genēz enumerationē hoc vel nō pos/
se litteris significari vlt ipsoꝝ qui ea inuenere exemplo: auctoritate
imitatiōe: vel exquisita sentētia: subterfugiendū explicabit. Socra/
tem enim philosophoꝝ parentē celo et astris familiarissimū: scien/
tiam et doctrinā omnē e medio: morali tñ dempta: sustulisse cōme/
morabimur. Opinatiōē enī solā in alijs artibz esse voluit: quā in/
certi eē: scientiā vō certi asseruit. Empedocles et democritus veritatē
i altissimo fūdo iacere diuersā dixere. Hinc diuersa de orbis situ
Ptolemeus et pōponius mella opinati sūt. Dissōnātia Endimion ita/
cus Iunius et Atlas de ortu et obitu siderū sensere. Repugnātia So/
lō diaco d furti criminis: repugnātiōē egiptij et Sabini: duplici enī alij
pena: capitis supplicio alij: furē puniendū censuere: Alijs furādī vlt
laudabilis p exercitio et disciplina militari fuit. Cōtraria de religiōe
Eretēses: assirij babilones Latini atqz egiptij opinati sūt. Diuersa
de re publica. Plato Aristoteles: Marcus Varro et Cicero de sum/
mo hominis bono excogitauerūt. Etiā illi qui oraculo appollinis
sapientes dicti sunt: iudicio etiā stultoꝝ insipientes cognoscunt.
Quod cū ita sit non mō res dubias nō edocere. Sed horū exem/
plo moti: de his que ceteri certa dicunt: iam dubitare significabi/
mus: eosqz orabimus ut quid his de rebus sentiamus: requirere
ōmittāt: cū summi egregij viri: preclari et excellentis ingenij: extem/
pore aut inconsulto: etiā eadem de re: aut de minori: dicere bene/
garint: quid nos hebeti quadā et obrusa acie mentis: nisi ad exopta

tum silentium exhortandi sumus: quod si quos: his de quibus rebus
agitur: certiores facere volumus Archelaique ignorantie magistrum
nec quicquam se nihil scire affirmasse dicemus: qui enim nihil se scire di-
cit: aliquod cognitum profiteatur: cum omnino aliquid sciri posse ne-
gat: id prorsus sciri quod non sciri posse aiebat: significat. Quare
ne eadem cum archelai sententia accusandus videaris: de rebus
licet novis et difficillimis: non modo ipsorum: sed nostre etiam
causa inductos scribere dicemus: ut ipsi ineptias nostras iniquo ani-
mo ferentes: quod senserint rescribere compulsi: nos erudire non ne-
gligant. Preclaram etiam officiosorum hominum percommodamque senten-
tiam collaudabimus: qui communis rei causa se quippiam ignorare
confingunt ut suis posterisque lumen eruditionis et doctrinam perseru-
tatione relinquere valeant.

Secundi generis ratio.

Quis non concitare studet: hec novisse decet: eius rei
preceptionem in lipromia et facecias distributam esse. Sa-
cecias vero factis dictisque constare. Verum de facto a-
lias: de his nunc que tamen dicto risum concitant: dica-
mus. Risus cum iocunditate omnium vel alicuius ama-
ritudine elicitur. Amaritudo autem vel animi: vel corporis: aut for-
tune commodi incommodique ratione concipitur: ut crassus de lamia: dyo-
genes et Alexander inter se caullati sunt. Facecie vero vatre dicta
ex facto etiam nomen dixisse commemorant: ut papirii historia Lo-
mica argumenta: thiresie iudicium: appologetici sermones Phrygi-
esopi: orationis inuersio: veritatis exuperatio: versusum recitatio:
risum modestum et grave prouocare solent. Suspicio etiam: et dubita-
tio idem efficit: ut iuliam apud parentem de voluptate fecisse com-
memorant. Idem Inductio operabitur: ut inter aspasia et xenophonem
cum rubore risum concitasse accepimus. Idonea loci tempo-
ris rei et hominis oportunitas: locum prouocabit: Que socratem no-
uisse commemorant: cum in conuiuium rogatus ut aliquid de suis stu-

dis diceret: que loco et tēpori cōueniūt. Ego nō calleo q̄ ego calleo
neq; loco neq; tēpi cōgruūt iqt. Aliū enī doctū platonē: aliū granē
latonē: ridiculū dyogenē: turpē cinedū: et mollē leucippū facien/
tē verba iducētes. Aliter i loco sacro: aliter i pphano: Aliter fune/
sto: aliter voluptuoso et geinali tpe agendū: et loquendū duximus.
Quib⁹ autē e locis: ioci et risus argumenta ducēnt. Ex oppositis et
seueri et grauis indagabuntur.

Ratio tertij generis inneniendi.

Pincipiū autē a maiorib⁹ tractū ostendem⁹ q̄ vrbes
et oppida: vt cyrus psaz rex in asia: et lacedemones in
greCIA pdidere. Statuas mox et simulacra confunxe/
rūt: vt būanitatē et virtutis exemplū: posteris etiā
dereliquerēt. Ea res longi⁹ protracta p dijs vota et
sacra soluere adegit: at bñ vinēdi cupiditatē illexit. Hinc antisthenē
multos excogitasse deos: Romani eūdē: p ptate variū cōfinxere.
Jouē superū rerūq; oīuz patrē: pistoxē et pdatorē venerati sūt. hic
ipsūq; vocam⁹ in patrē predāq; ionē: vt poetę nostri dictat snia
saluā virilē imberbē barbata femineāq; venerē dixere. his simili/
busq; locis res p cōmodo et snia nostra picipij ratiōe excogitan/
das duxim⁹: vt hoz exemplo: picipiū facilius indagari possit.

Quando principio supersedendum sit.

Quoniam hacten⁹ de rez iuentiōe et partiū dispositio/
ne dictū ē: Nunc qñ picipio vtendū sit dicam⁹: Nō
enī semp his partib⁹ epistolaz omnib⁹: s; cū res lo/
cus et psona exigit vtendū ē. Lū ad incognitos pre/
claros nouos et summos viros: quibus cū nulla vel
leuis familiaritas cōflata ē: principio vtemur. Aut cū preclaris sū/
misq; de rebus absentes certiores faciēdi erūt: omnib⁹ partibus
vtemur. Idē in appologis: paragonia: cathologia: apocrisi: xeno/
doxia: et philographia agendum est.

De Enuniciatione et eius Lausa.

N omni genere epistolarū principio: ex his simili-
busq; locis ducto: vñ e genere specie finibusq; exco-
gitato. Enunciatio in mediū afferēda ē: Ea simplex
vel multiplex esse pōt. Simplex simplici dupliciq;
causa contēta erit. Multiplex nonnunq; sine cause
approbatiōe profereť. In reb⁹ enī afflictis dubijs z anxijis tñ ex-
positiones afferim⁹: p̄ferri cū de re sūma: nō sine capitis piculo
scribem⁹ nulla cā maioꝝ exēplo cōfirmabim⁹: aut mādāta nuncijs
cōmittem⁹: vt sine piculo res nouas significare possim⁹. In re fa-
miliari z domestica: ad amicos maxie cōscribētes: vna dūtaxat vel
nulla causa: enūciatio cōprobabit. Vex i omī epistola leuera z gra-
ui: nō mō causa: s; etiā auctoritate: exēplo z simili: cōtrarioq; enū-
ciationē nostrā cōprobare: z aduersarioꝝ diluere poterim⁹. Inter
dū enūciatiōes plurimas sine cā inducem⁹: quousq; z ad eā quā
intendim⁹ pedetēti accedam⁹: ac cām afferam⁹: quę clara: dilucida
probabilis: aut necessaria erit: vt viros bonos: religionē: z rē pu-
blicā colere: z hominē p̄pt ignē calefcere dicemus. Rationes parū
vehementes z obscuras: quę rem potius astu z dolo occultare q̄
iniqua purgare vident: effugiendas z euitandas commonemus.

De Complexione.

C omplexio e simplici enūciatione: z cā educta: nisi
artificij ostentādi gratia cōficiat: supuacania dicit.
Nunquā enī necessaria existimat: nisi cū enūciatio
aut causa multiplex p̄cesserit: vt sic Igit nec mortis
metu: nec tedio vite: fortune incōmodis: etate de-
crepita: aut morbo cōfect⁹ iterijt: s; hoīūz malignis facinorib⁹ ex-
tinet⁹ occubuit: Eā aut sepe i petitionē quandā p re z snia nostra
resolvere poterimus: vt Qd enī ita sit: abs te peto satis opinioni
homīnū sententię meę facias. Accedit nōnunq; his partib⁹ noua
sententia: expositione tñ: z causa vna plurisve contēta: modū z fi-
nē p̄foris epistole faciens.

Diuersimode in diuersis speciebus scribendum. a 4

Postq̃ vnūq̃q̃ gen⁹ diuersosq̃ fines loca tēp̃a p̃so
nas ac res considerauim⁹: ad species: vaga diuerter^r
oratio. Eū enī i doloris mitigatiōe: ad studia z litte
rarū inflāmatione: obiectoꝝ purgatiōe: aut in com
mittēdis amicis: aut in agēdis gratijs: aut re gesta
enarratiōe: epistola versabit^r: ineptā vitā: p̃ditosq̃ mores: z inanē
doctrinā repellere nitēmur: diuersa ratione excogitāda est.

De Mitigatione doloris.

Quadrupliciter possum⁹ consolari: hoc est: quattuor
ex locis consolatio constat. Primo nanq̃ ostendi
mus nos: eius ad quem scribimus causa dolere: vel
nostri: vel ipsius causa: vel vtriusq̃. Secundo vt
meminerimus nos ea lege natos: vt omnibus for
tunę telis proposita sit vita nostra. Tertio ne grauer feramus ca
sus quos nullo consilio vitare licebit. Quarto vt alioꝝ euenti
bus memoria repetendis nihil accidisse putemus. Exempla quo
q̃ gentiliū si videbitur pmiscere licebit vt ex ea gentilitate quod
dam prodeat argumentum. *Exemplum.*

Postquā mibi de obitu filię tuę renunciātū erat valde indolui.
Nescio tñ an magis tui causa an mei. quinimo magis vtriusq̃ no
strū. poteras nanq̃ eā huius vr̃bis nobilioꝝ filijs matrimonio
copulari: ac cū antiquis familijs cōstituere familiaritatē: quę do
mū tuę ac familię vestre summū honorē gloriāq̃ allatura. Prete
rea quotienscūq̃ aut in iudicio aut ī senatu iuris nostri p̃sequēdi
vel bñficii impetrādi gratia cōparendū fuerat q̃ nobis auxilio z cō
silio esse potuisset nusq̃ p̃fecto defuissent. Quis nāq̃ ē ex senato
rib⁹ cui nūc cām meā tute cōmittere possim. Eni vō etiā ea quę iam
diu mibi tecū erat familiaritas: affectio q̃ in dies auget facit vt tui
causa maiori merore cōficior. Erat nāq̃ ipsa filia laborū tuoz sub
lenatrix aq̃ aduersitatib⁹ tuis solatiū singulare. Sed quia te ea de
stitutū animaduerto: me ipsum omī solatio destitutū eē arbitror

Nec enī minoris molestie adu'sitates tue q̄ me mibi fuere. Lōso-
lari tñ tuū merore pōt q̄ iste casus nō tibi vni accidit i filia tua: q̄s
enī nat⁹ hacten⁹ ē: qui nō post aliquot dies vita defūct⁹ eat: Vt 302/
talitatē enī dii imortales ⁊ natura: hominib⁹ imo cūctis aiantib⁹
tribuerūt. quoz volūtati nemo ē q̄ possit resistere. Qua pp ea que
neq; culpa nostra neq; negligētia pcedēte accidūt: ⁊ q̄ neq; pru-
dētia valēt pūideri: equo aio ferre semp sapiētis habitū ē. Nunqd
filius regis hispanie decessit q̄ toti⁹ regni spes vnica fuit. Decessit
itē p̄toris nostri fili⁹ vnū: cui neq; fratres neq; nepotes: neq; ne-
ptes: nec agnati sup̄sunt: in quib⁹ familie nomē valeat conseruari.
Nec etiā vicino tuo cūctę diuitie sue opitulari poterāt vt filij sui su-
p̄stitēs reliquerent: q̄ diuitijs suis fungerent: q̄s nūc ad extraneos
puenire videbit. Sz quia nepotū tuorū caterua multiplicata ē: mul-
tiplicatq; in dies: i quib⁹ ⁊ familie tue nomē: ⁊ maiorū tuorū ima-
gines cōseruabūt: q̄ ⁊ p̄sidio tuo egent ⁊ substātia: nō habes eā cō-
tristādi cām: quā illi habuerūt. Repelle igit obsecro has ai passio-
nes atq; filie tue obitū obliuioni tradas. Exempla quoq; gentiliū
imitari studeas. e quib⁹ socrates cū filiū extinctū pcepisset: nō mō
equo tūc aio: verū etiā nūcio ait: nil noui assers. Qd si gētiles hoc
facere cōsueuerūt in quib⁹ nec aliqd fidei lumē erat: q̄tomagis nos
christiani ea que diuina ex volūtate prouenere: i meliorē partē no-
bis accidisse persuadeamus: oportet.

De Rerum bonarū inflammatione.

Interdū nec p nobis nec p tertia p̄sona petim⁹. Sz
p eo dūtaxat ad quē scribim⁹: ⁊ quicqd petim⁹ eius
cā petim⁹. hoc autē gen⁹ adhortatio appellat: qd sic
poterim⁹ exercere. Primo enī ostēdem⁹ nos fiducia
beniuolētiaq; ei⁹ ad quē scribim⁹ motos adhortatio-
nē ad huiusmodi res de quib⁹ scribim⁹ facere. Deinde i comoda/
proferim⁹: vt si nō fecerit rem ad quā hortamur. vel si nō fecerit il-
lam a qua dehortamur. Postea comoda adducim⁹ q̄ sequūt vel ex

gerenda re quā hortamur vel ex nō gerenda a qua debōrtamur.
Postreō cōclusionē subiiciem⁹: q̄ breuī⁹ rogabim⁹ vt qđ hortamur
si nō comodū suū attēdē nre saltē bēniuolētie causa id facere velit
Quij Gemini me patrē tuū mirū in modū coluisse: z clarissimō viro
sūma amoris necessitudine cōiunctū fuisse: qđ vir tum ingenio cla
rus: tū animi magnitudine pstantissim⁹ esset. Preterea memini
me abs te observātia quadā singulari cōplexū vt nihil sit qđ ego a
te petere dubitē: presertī cū aliqd petitur⁹ sim: id omne ad te vni
ptineat. Ex quorundā enī cōmuniū amicorū sermonib⁹ itellexi te
disciplinā rei militaris: quā a me potissimū p̄snaī⁹ sequi iceperas
dereliquisse. hec nō qđē psuadere satis mihi poterā: nisi tue quoq;
accessissent lre: que sermones quos acceperā plane cōfirmarēt. Ex
quib⁹ nō mediocrē molestiā suscepi: te enī sperabā virū rei milita
ris pstantissimū fore: quē cū impatorē exercit⁹ vel legionis p̄fectū
cōspicerē: ego mirifice gloriarer: qđ tibi eiusmodi capiēdoz studioz
cā fuissē. Sperabā te z amicis cōmodissimū: z patrie gloriosū: z
tibi vtilissimū fore: atq; ita p̄fecto fuisses. Subeāt enī studioz mi
litariū p̄tī viri: z ciuitatū z p̄ncipū potētissimorū familiaritates: a
quib⁹ sepi⁹ oppida z castella munitissima mercāt: stipēdijsq; vber
rimis ab illis cōducunt: z qđ maximū ē immortalitē glorie p̄sequū
tur: z p̄petua apud posteros nomis sui monumēta reliquūt. Si igitur
sic icepta studia deserueris: nudū te oīz p̄batissimarū artū in
uenies: Neq; enī mercature actib⁹ studuisti neq; lris operā dedisti
s; militari tū discipline p̄mas etatis tue p̄tes deuouisti. Rursusq;
sequētes ānos cōplures ī ipsa cōsūpsisti: Quare totū hoc oē tēp⁹ a
missū inuenies z difficiliores iā erūt anni quos facile bonis aliquib⁹
cōmittas. Secordie atq; ignauie cōcines tui oēs te dānabunt qđ ex
ercitationē armorū abs te iā dudū susceptā nūc temere neglexeris
Itaq; si quid apud me amicitie paterne si quid necessitudis fratris
tui relinqui t. te rogo atq; obsecro ne me vanū tibi fuisse psuasore
paciaris. Sed vel tui vel mei causa dimissa nunc alī qđ diu militaria
studia magno animo suscipias. De Gratiaz actione.

Homerus Lolophoni⁹ officioꝝ recteqꝫ factoꝝ oĩuꝫ:
genera tria cōmemorat. Sapie: diuitiaꝝ: z pulchritu
dinis: Que cōmutato vocabulo plato: vnū: Sincēꝝ
z icorruptū. scōꝝ voluptatis z corruptissime mētis.
Tertiū ex his mixtū cōmemorat. hoc pīpathetici v/
sitatioꝝ vocabulo honestū vtile z voluptariū dixē. hic poeta pie/
clar⁹. hec gratiis cōgruētia noīa haud iepte excogitauit: aglea: tha
lia: z enphrosyna. Pro his enī bñ recteqꝫ factis: bona saltē rectaqꝫ
verba iocūde q̄primū habēda sūt. Quare iunctis manib⁹ in coro/
na ridētes z nudas puellulas finxere: Eū q̄ppe numerū plenū pfe
ctūqꝫ bonoꝝ etiā ratiōe existimarūt. Vnā enī aīo: alterā corpi: ter
tiā fortune cōmodis cōgruere: ficto nomīe ratī sūt. Eas autē i coro
na iūctis manib⁹ statuere. bñficiū enī his reb⁹ pfectū: gyro z corona
circūductū ad dantis man⁹ auctū reuerti equū ē. Agros enī (vt he
siod⁹ poeta dictitat) feraces imitare decet: q̄ lōge plus q̄ acceperint
reddūt: mēte enī z aīo dātis: nō receptis munerib⁹: gratiē cōpensā
de sūt. Ridētes aut gratias haud abre cōmemorāt: hilari nāqꝫ fa/
cie: vt heschīno socratē repēdisse ferūt: gratiē habēde z reddēde sūt
Nudas vero iure fecere: Nil nāqꝫ tectū: fictū z fucatū apud eas esse
debet: q̄s icorruptas z puellulas asserim⁹: Bñficiū enī apud nos
corrūpi z cōseuescere iniquum existimaui⁹: q̄s ob res ne bñfacta
male collocata videant⁹: hec oīa comoda hoc vno bñficio cōplexa
ad dātis man⁹ q̄primū reuocāda: sūma hilaritate: sūmoqꝫ gaudio
exhilaratos dicem⁹: vt bñfacto recte collocato: sine negligētiē noīe
re z aīo correspōdē credam⁹. *De Laude pp̄a z aliena.*

De cuiusqꝫ hominis laude caute cōscribendū ē ne: aut
assētari: aut adulari: res nostras charitate pp̄ia de/
cepti: sine pudore aliquo cōmemorare dicamur. Ete/
nim q̄primū id audientib⁹ ea senecę snia in ore est.
Sordescit in ore proprio laus: aut id tritū vulgo ver
bū in prompto ē: Is qui de virtute sua fretus ē nunq̄ pp̄ias lan
des i mediū asserre cogitabit. Si nos ergo sine crimie: rēqꝫ nostrā

laudare volum⁹ occulte p⁹ dissimulationē diminutionē occupationē
et permissionē enarrabimus: in locū rem homines atq; fortunam
vnam magnāq; partem cōferemus. Si vero amicorū aut cuiusmōt
generis hominū res cū virtute gestas explicare volum⁹. Tantā vir
tutis vim esse cōmemorabim⁹: vt nō mō amore et necessitudine cō
uictos. verū acerrimos etiā inimicos quosq; ad loquendū ipellere
et cogere possit: cū inuidia etiā mot⁹ videat⁹: qui ei⁹ maxia facta cō/
memorare: aut audire refugit. Miorū etiā et posterorū gratia nos
facere dicim⁹: vt ipsi eorū et exēplo mori: flāma et amore recte fa/
ctorū icendant. Maiores nros et sanxisse dicim⁹ strenue pclareq;
agētib⁹ p⁹mia et merita rependēda: Quare statue monumēta: por/
ticus pbana priuata et publice edes: Quationes: trophea: triūphi
i vrbibus. In bello corone: anuli vexilla haste: Torques: armille
fortit agentib⁹ reddebant. Triumphales quippe corone auree ob
triūphi honorē mittunt: Liua: quercina ei q⁹ cinē locūq; cōser/
uasset cōdonabit. Qualis mirtea vt seruili bello cū neq; rite neq;
cū iusto: sed cū omni humili nominis hoste: iniusta bella gereban
tur vt massurio sabino iuriscōsulto placuit reddebat. Lōiua mo
dis et cantu: tibicinas exornare et celebrare cōsuetū extitit. Hinc a/
c illes tberidis et iopas didonis cōiuiū aurata psonat lyra. Poe/
tis historiographis sculptorib⁹ atq; pictorib⁹: licētia data est alie/
na vel sua facta: posteris profutura: litteris: sculptura: aut pictura
cōmendare: vt intueriū audientiūq; mētes ad virtutē capescendā
concitarēt. Lacedemones eni ppter ea dicere solitos cōmemorant
Nil magna re dignū ab eo expectādū qui nec laude neq; ignomi/
na afficeret. Quibus rationibus motos nō scripsisse dicimus: ne
vel ipsorū benefactis vel posteris nostris defuisse videamur. Eos
vero nō modo sed etiā parētes quos ignoram⁹ ex illis laudabim⁹
Quidi⁹ de narcisso. Qui te genuere beati Virgili⁹ primo eneid: q⁹
tanti talē genuere parētes. Et a futuro tēpore collaudat: Sēp bo/
nos nomēq; tuū laudesq; manebūt. Itē cū vocat Terre Maior/
res inferiores pprijs nominib⁹ aut meritorū vocabulis appellant.

Virgili⁹ primo eneid. Acole nāq; tibi inquit. Minorēs maiores
nominib⁹ dignitatū vocāt: virgili⁹ eodē loco: eolū iunonē alloquē/
tes his verbis cōmemorat: eolus hęc contra tu⁹ o regina quod o/
pres explorare labor. Liberi parētes pietatis nomine sic appellāt.
quę te genitor sentētia vertit. Frascētes pprio noīe appellant oēs
viros: Virgili⁹: vestras Eure domos: Terēti⁹: ego te in pristinum
daue dedā. Amicos et leues res oramus. Maiorēs maioraq; ne/
gocia ambimus: supplicamus: imploramus: quę hominem rem/
q; multum exornant: rerum: personarum: vocabulorum: et senten/
tiarum: qualitate et dignitate seruata: plurimum exornant. In vi/
tuperando: eadē hęc conuertemus. Non enī nominib⁹ proprijs: aut
dignitatū: sed maledictis nominibus eos vocabimus. Sic Tu ne
duos vna senissima vippera cena? Tu ne duos?

De epistolis Cōmendatitijs.

In eadē nominis appellatione: illę epistolę veniūt q̃
bus qui nobis chari sūt apud amicos nostros com/
mittunt aut qui aliquo amoris et necessitudinis vin/
culo nobis cōiuncti sunt: notis amicis vel affinibus
commendantur. Hęc epistolę et si breues admodū e/
rūt: arte tñ referte credūt: ppulchre tñ callideq; aniaduertēdū ē vt
p his scribē et eos cōmēdare lris nris videamur q̃ beniuolētia ob/
seruātia amore affinitate tribu virtute vicinitateq; nobis chari es
se debēt. Vñ Terenti⁹. iij. comedia: hic etiā beniuolētiā his elicere
verbis conat. Tū vl virtus tua me vel vicinitas quā ego in ppin/
quam partē amicitie puto facit: vt te audacter moneā et familiarit̃
Vel ecōuerso Jocunda oratione: etiā integritate ingenij: et verbo/
rum comitate penes amicos nostros cōmissos facimus. Sic cicero
p lentulo valerio. gayo appio scribit. Item ostendendū est virum
quē cōmissum facimus. Aut genere aut maiorum auctoritate nobi/
litate et dignitate. hęc etiam prope ipsorū iure vendicare debuisse
Ex vrbānitate etiā et affabilitate: comitateq; sermonis eos p̃cib⁹

ant cōmissione litterarū nostrarū dignos cōprobabimus: homi/
nē maxime omniū gratissimū collaudabimus: Nec cui charū fa/
cere nitimur veluti ingratū a sese ⁊ beneficiorū inmemorē reijciat:
Nihil enim absurdus q̄ pro ingratis ingrati nomine labore confi/
ci: nihil iniquius q̄ beneficiorū inmemori beneficia conferre. Ni/
hil iniquius q̄ pro parum equis equa etiam petere. Leterum (vt
breuibus dicam) in huiusmodi epistolis curandū est: vt a quo
petimus rem cōsequi valeamus: Rem honestā finitā facilemq; nō
sine blandimentoꝝ illecebris: cum remunerationis spe: exponam⁹
hinc preclare a Terentio illa egregia cōmendatio cōscripta ē. **N**isi
Pamphile huius formā atq; etatem vides Nec clam te est: q̄ illi
nunc vtreq; res inutiles Et ad pudicitia ⁊ ad rem tutandam sient:
Quod ego te per hanc dextrā oro ⁊ ingeniū tuū: Per tuam fidē.
perq; ei⁹ solitudinē: Te obtestor: ne abs te hāc se greges: neu de/
seras. Si te in germani fratris dilexi loco: Siue te hec solū sēp fecit
maximū: Seu tibi morigera fuit i rebus omnib⁹ Te isti virū do: a/
micū tutorē patrē: Bona hec nostra tibi cōmitto ⁊ tue mādō fidei.
Non potui dulcissime. **N**. efficere vt nunc ad te non perscribere
quanto seruoꝝ: quanto studio: quanta deniq; iocunditate. **N**. tuus
sacris legibus operam hactenus dederit. q̄ si in ea facultate: vi/
perpulchre inceperat: pergeret: paucis post diebus summum le/
gum apicē adipisceretur: Quia vero hesternō vesperi quēadmo/
dum pecunijs deficere incepisset mihi rettulit: admodū vereor ne
studiū suū deserere postponereq; cogatur: quod quidē impediēs
si ex redditibus tuis: quos hoc anno vberiores pcepisti: sibi suq;
egestati subuenias: fortassis frater tu⁹ qui (vt audio) q̄primū ex a/
sia ad te veniat (nam negotiatiōi fortuna plurimū arrisit) lucri sui
quod inestimabili est consecutus: te faciet participem: potissimū si
nepotis sui virtutes ⁊ scientias q̄ plures: ab omnib⁹ predicari: te/
q; inopiē suę occurrere velle persenserit: Quid in q̄ amabilius: qd
melius: aut quid optacius possit accidere: q̄ filiū litterarū peritis/

simū: moribus: eloquentia ac prudentia: magnopere peditū ha-
bere: qui domui tue: nobisq; familiaritatis et affinitatis vinculis cō-
iunctis: auxilio consilio honori et glorie esse poterit. Itaq; hec oia
tecum mente fac reuoluas: pecunias q̄primū ad eum transmittas
hoc tamē te scire velim: nisi cum tanta egestate laborare vidissem:
atq; eas impensas quas facies tam necessarias et frugi futuras: ni-
hil hoc tempore ad te scripsissem. Quoniam scūq; enī aliquid per-

re: nō potui supersedere quin redderē te certiorē:
Eliq; vō tres species sūt: quib; etiā epistolę modū
excedere licet. Insimulatiōis enī rei cuiuspiā: Ac-
cusationē: defensionē: Rerūq; gestarū expositionē:
in voluminis magnitudinē interdū crescere videm⁹

hoc solū litterarū et studiorū incitamentū: intra epistolę fines cō-
tinere poterimus: quod superius philographiā diximus: hui⁹ rei
auctores: vires et cōmoda: cū admiratione: gloria: honore: et lau-
de: exponemus: Cōmuni omniū vtilitate: honestate: maiorū exem-
plo: meritis et dignitate: cōprobabimus: ad virtutē sapientiā do-
ctrinam et cōmoditatem consequendā: legentiū etiam audientium
mentes iam prius concitatas inflamabimus: vt maiorū exemplo:
publicam priuatāq; rem: bene regere: sanctissimū consilium: san-
ctissimasq; leges nobis: posteris: patrie: etiā nostris: imponere ac
omnibus bene viuendi imitationem prestare possimus.

De obseruantia artis.

eterū. sermonis dignitas: scribendi cōsuetudo: con-
cinna compositio: elegantie proprietas. munditia
verborū hoc ē lux apud doctos electa hec tibi hone-
stare et exornare poterūt. Verū si quottidiano vsu. et
exercitatione hec p̄cepta nō modo seruare: sed iu-
gi lectione: cura: vigilantia: et studio: doctoz imitatione excolere: i-
melius vertere: et augere conaberis: vt trito quottidianoq; est vsu:
te maioribus tuis: parem equalēq; et nostris superiores reddes.

Panageticum Jacobi. P. Ad Illustrissimū Principē Tarantinū
Incipit foeliciter.

Nullus fore vereor Illustrissime Princeps: qui
honesto labori meo arrogantie nomē temere inscri-
bere non dubitabunt. Rem enim proxius arduam
proclivē ac difficilem: In primis supra ingenij mei
vires ad excogitandū: industrie adinueniendū: et iu-
diciū ad discernendū: Quid cuiq; nomis: pro meritis cuiusq; iure
cōueniat me mihi vendicasse dicent. Nihil quippe ineptius absur-
dus aut indignius videt: q̄ vī diuinę mentis mortales vsurpare
p̄sumpsisse. Nihil difficilius: q̄ quid veri nominis: glorie: tituli: et
laudis: preclara cuiusq; facinora: egregia virtus: et prestantissima
merita: suo iure deponant: legem p̄scribere. Recte enī perperāq;
facta atq; ipsa virtus: quę tota in actione consistit: animo nō rerū
eventu diiudicari cognoscīq; debet: quare cū tot sint animi incer-
ti motus: tot tamq; mentis variū angustiq; aditus: vagi errores:
devij recessus: abdite iaccessibilesq; mentis nostre latebre: diuinę
mentis oculis: eā abstrusam nostri corporis partē: nōnulli haud
ab re perscrutandā reliquere. Vt se vō imperiū tuū: quod audacie
meę animū tribuit: facile: vt spero: benigneq; tutabit. Durius enī
difficiliusq; tibi quicq; negare: q̄ iussa tua capescere: mihi semp
p̄suasū habui. Eque enim tibi salutē: si non supra: quā patrię: pa-
rentibus: et mihi ipsi: debere cognoui. Nec adeo tamē a ratioe di-
uersus agor: vt quid veri nominis et tituli: cuiusq; sibi merita ex-
quirant ad vnguē explorare. Sed quę approbata cōsuetudine lit-
terarū exitu principioq; in laudē nomenq; conducāt: in hunc li-
bellū cōgerere constitui. Vt tibi cui nil denegare ausim morē ge-
rens: qua ratione cuiq; mortaliū ordini: pro consuetudine saltem
scribendū: hinc principio ducto tibi oranti aperire incipiam.

Titulorum et laudum distinctio.

Maiorū laudes: prestantesq; titulos: et clarissima nomina inferiorib⁹ nentiq; concederemus: Quib⁹ aut inferiores honestant: maiores etiā collaudādas Licerois exemplo ducem⁹: qui p̄ rege dyatharo Iuliu cēsaem his verbis allocutus. Omnes sunt inquit in illo rege virtutes quas te cēsaē ignorare nō arbitror. Sed precipue singularis admirandaq; frugalitas. Et si hoc verbo laudare regem non soleo. scio frugi hominē dici: non multum habet laudis in rege Iustū Severū Graue magnanimū beneficū liberalē de sunt regie laudes: illa priuata est: vt volet quisq; accipiet. Ego tamen frugalitatē. i. modestiam et temperantiam q̄ maximā virtutē iudico. Titulorū et laudū distinctio quo ad etatē.

Iuli: preconia: et laudes rerum et personarū: adolescentie vel maioris etatis dicunt: verū vbi facta nō inueniunt spem collocandā. Licero in dialogis edocuit hinc apud Terentiū simo in andria. Quid mihi faciet patri inquit. Et de ascanio primo eneidum Sin absumpta salus et te pater optime tenebrum: pontus habet libe: nec spes iam restat iuli. De marcello quoq; octauie filio adolescente prestantissimo sexto eneidū Idem legimus. Cum eni res eius gestas cōmemorare nequeat spem et indolem sic laudat. Atq; hic aeneas. vna nanq; ire videbat. Egregium forma iuuenem et fulgentibus armis. Sed frons leta parū deijecto lumina vultu Quis pater ille virum qui sic comitat euntem. Silius: an ne aliquis magna de stirpe nepotū. Quis strepitus circa comitū: quantū instar in ipso est. Sed nox atra caput est circumuolat vmbra: Tum pater anchises lachrymis ingressus abortis. O nate ingentē luctum nequere tuorum. heu puer Iliaca quisquā de gente latinos in tantū spe tollat auos: nec rumula quondam vlla se tantam tellus iactabit alumno heu pietas: heu prisca fides innictaq; bello dextera. heu

miserande puer si qua fata aspera rumpes. Tu marcellus eris ma/
nibus date lilia p'enis.

Laudes i pmo cōgressu nō esse fundendas s paulatī digerende.

Non omnia in laudē condicētia vno tantū loco com
plectemur. Sed etatis ratione p omne vitā digesta
paulatim laudes cū etate crescere demōstrabimus.
Quā rem egregie p lucio archio Licerō docuit: hūc
in bucolicis secut' virgilius: parī etate z laude sa/
loninū his verbis crescentē inducit. At tibi prima puer nullo mu/
nuscūla cultu. Errātes hēderas passim cū baccare tellus. Vixtaq;
ridēti collocasia fundet achanto. Et statim ad maiorē aetate veni/
ens ait. At simul heroum laudes z facta parentis iā legere: z que
sit poteris cognoscere virtus. Vixta paulatim flauescet camp' ari/
sta. Accessa igitur aetatis: que sit cuiq; partis humane vite virtus
demonstrabitur. De laudibus summis.

Restantissimū laudis genus est laudatos exsupare
hinc. Vix. L. scōo de oratore. Est z cū ceteris prestan/
tib' viris compatione in laudatiōe pēclara. hinc O/
uidius de leucothoe. q; mater cūctas tam matrē filia
vicit. Et o mater pulchra filia pulchrior. Et maro pri/
mo encid. Quarūq; forma pulcherrima deiopēia. Lonnubio iun/
gā stabili ppiāq; dicabo. Sūme autē laudes erūt: aut magnitudi/
ne prestātes: aut nouitate prime: aut genere ipso singulares vt eo/
dē libro Liceronis cōscriptū ē. vñ Junat ire iugis qua nulla prio/
ris castaliā molli diuertitur orbita cliuo.

Laudibus summis. Laus a personis.

Adducunt quoq; laudes a psonis eximijs vel igno/
ris: vt hoc priami gestamē erat: sic etiā ornat' argi/
ue beleng. Preterea sceptrū Jliōne qō gesserat oli/
maxima natarū priami: Ittidē qui genuere beati Et
mater felix z fortunata pfecto si tibi qua soror est. z

que dederat vbera nutrix. Sed cunctis longeque beatior eris. si qua
tibi sponsa est. et que te faciet primum puella virosum.

Laus a tempore sumpta.

Temporis quoque ratione laudationes exquisitas legi-
mus: hunc preclara illa dicta ab egregio poeta in lau-
dem sapphus O nimum felix que te iam viderit ae-
tas: Sanctaque colloquio est lesbi puella tuo. Ne mi-
serum quod non nasci mihi contigit illo Tempore quo lesbi
nata puella fuit: Vidissem vultus audissem verba loqueris O be-
ne temporibus secula nata suis. Sic etiam a futuro tempore ducit. Eice-
ro in laudem cesaris: Nec vlla vnquam etas de tuis laudibus conticescet.

Laudes ab anima atque corpore sumptae.

Verum laudes primum credunt intra naturam generis
sui se continere in eo visu quoque magnam inter morta-
les sit nemini cedere. Animo pariter et corpore. quod
omnes antecellere pulchritudinis ac roboris specie
at vehementia ceteros ante ire: Aut e converso cum man-
suetudinem requirimus silvestre animam exuisse dicimus ferociam rejecis-
se. totum aspectum intractabilemque inmanitatem deposuisse dicimus. Primi
exemplum virgilij erit tertio georgicorum. Tu si quod sonum pulchrum arma dede-
re stare loco nescit: micat auribus et tremit artus: Collectumque fremens
voluit sub naribus ignem. Exemplum secundi. mar. Erit de catella publis. ipsa
est blandior omnibus puellis. Color velocitasque in animalibus comenda-
tionem tribuit. vnde illud quoque a poeta pite positum est. Qui candore ni-
ves ante iret cursibus auras. Corpis vel spiritus equalitas: et numeri multi-
tudinis frequentia: ornamentum et admirationem in laude affert. Virg.
primo eneidos. Lentum alique tortideque pares etate ministri. Sic illud
dictum est. Tercentum niuei tondet dumeta iuueci. Et mille meae siculis
errant motibus agne: Loca itidem celi fluentia: aerisque temperie salu-
bria: populosa: pacis bellique studiis clara: portuosa: opima fructuum
varietate: magnitudine et multitudine pascionis: earumque rerum que

b 2

ad victum spectant abundantia: laudis digna dicuntur. Sed vnde digressi sumus ad nostri generis rationem reuertamur. Natio litio loco celebri copioso ac nobili: litteris studiis et bonis artibus celebrato nomine nobis laudem vendicamus. Hinc zenonem stoicum trium rerum causa immortali deo se gratias habiturum dixisse commemorant: primum quod in optima ciuitate natus. Tum quod grecus non barbarus. Deinde quod doctus non ignarus esset. Parentum nobilitas virtutibus adequata: Vel generis humilitas meritis nostris celeberrima effecta hominum expectatio presentium exsuperata vitia perdomita: non modo laude sed immortalitate. nos dignos demonstrant.

Laudes a rebus rusticis sumptę.

Hic quoque preclara M. Varonis laudatio in rem rusticam ne sola hec deesse huic operi videatur accedat. Cuius cultores: duos inuictosque labore: agricolas diligentes assiduosque rei publice cultores dicemus. Rem vero ipsam rusticam: sationali consito pascuo: floreoque rure collaudabimus. hinc gelidos amnes: piscosos: vinosque lacus: nitidas: illimes: salientes: et riuos fontes violariis lateque olentibus herbis: et suo semper gramine viuaci: cinctos: ruris laudi plurimum conducere arbitramur. his florida prata: armentis gregi apibusque grata: feraces fertilesque agri aeris: saltus arduique montes: humiles minerę cereri et bacho dicati calles opacę et echo resonantes valles laudem afferre poterunt: umbrifera nemora: frondose silue: diis manibus dicati luci: amenaque antra folijs siluestribusque baccis vestita: auium concentu passim auaria resonantia: ferarum lustra: saltus: indaginesque. non minus utilitatis quam iocunditatis afferunt. Quibus de rebus laudes: rerum preconia: et litterarum titulos inquiremus. Quos ne ambagibus umbra et tenebris contextos credas: Principio a diuinis personis ducto iamiam dicere incipiam.

Ad Rhomanum pmo Pontificem

Pontificem maximū: summū: rhomanūq3: Dominici gregis pastorem: Sacrorū antistitem: Christiani cultus moderatōē Christiani nominis vexilliferum. Patrem Diuum: clementissimū: sanctissimum: beatissimum: amplissimū: pientissimūq3 dicemus: Cui talem in litterarum tergo titulum dare licebit. Diuo paulo secundo: dominici gregis pastori pientissimo: rhomanēq3 basilicę pontifici maximo optimoq3. In epistolaz fronte sic exordiemur. Johannes lucilius hippodamus helbronnēsis Diuo paulo secundo sacrorum antistiti: summo maximoq3 foelicitatem. Summus aut pontifex minores quoscunq3 pontifices Fratres Reliquos autem Filios per litteras publicas appellabit. Unde ad pontifices scribens inferiores: sic in litterarum fronte profatur: Paulus secundus diuino dei nutu: ouilis dominici custos designat⁹. dilectis fratribus germanis episcopis Salutem et apostolicam benedictionē. Cesarem vero sic aggredietur. Paulus secundus diuina dispositione christiani cultus moderato: dilecto filio Goederico tertio rhomanorum imperatori angusto faustoq3 Salutem et apostolicā benedictionem. Scismaticos autē gentilesq3 huiusmodi titulo salutat. Paulus secundus dei gratia christiane plebis antistes Misabumero teucrorū maximo sanioris mentis spiritum: rectiusq3 consiliū exoptat.

Ad minores pontifices.

Pontifices minores: Cardinalem: patriarchaz: archiepiscopū episcopū: protonotariū: abbatēq3 appellabim⁹: Quibus hos titulos adiiciemus. Pontificē nanq3 minorem: In partem dominici gregis custodem ascitum: Amplissimū: venerandissimū: obseruandissimum: pientissimūq3 dicentes: Talem in epistolarum tergo. si Cardinali scribendum erit titulum assignamus. Petro fuscato titulo vini nicoleo cardinali pontifici: patri pientissimo: obseruandissimoq3. In fronte vero epistole: L. Johannes lucili⁹ hippodamus helbronnensis Petro fuscato: cardinali pontifici amplif

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21

ximo Saludem. Si patriarche autem archiepiscopo: aut episcopo scribere voluerimus. Sic in litterarum tergo dicemus. Laurentio zani antiocheno patriarche obseruandissimo patri non minus pietissimo q̄ venerando. In fronte vero sic exordiemur. L. Iohānes lucilius hippodamus helbronnensis laurētio zani antiocheno patriarche tam probissimo q̄ integerrimo Saludem. Protonotariū preterea in litterarum tergo sic aggrediemur Marco contareno. rhomanę basilicę protonotario non minus accuratissimo q̄ fidelissimo. In fronte autem sic salutare solemus. L. Iohannes lucilius hippodamus helbronnensis. Marco contareno christianę rei publice gestorum protonotario tam diligentissimo q̄ fidelissimo Saludem: Abbates vero et reliqui sacerdotes tali in epistolę tergo sunt titulo decorandi. Petro cornelio. diuini Francisci cenobitę antistiti et religioso et optimo. Itē Petro nigro. diuino Iuliano dicatę et dis antistiti: Gloriam pietissimo optimoq̄. In fronte autē ltrę sic exordiri licebit. L. Iohānes lucilius hippodamus helbronnensis. Petro cornelio: Pauperū monachorū antistiti: tā doctissimo q̄ morato felicitatē. Itidē. L. Iohānes lucilius hippodamus helbronnensis. Petro nigro flaminū decori. S. Ad Cęsarem.

Romanorū Imperatorem: Diuū Cęsarem Cęsaream maiestatem Christianę reip. tutorē: vexilliferūq̄ Triumphatorem Patrem patrię Augustū: Inuictissimū: faustissimū: pietissimūq̄ dicemus. Cui tales in epistolę tergo tituli tribuunt. Frederico tertio: diuino afflante spiritu rhomanorū Imperatori cęsariq̄ augustissimo: faustissimoq̄. In fronte vō litterarū his decorandę verbis. L. Iohānes lucilius hippodamus helbronnensis Diuino Frederico tertio christianę rei publice vexillifero: faustissimo inuictissimoq̄ felicitatē. Ad Regē vel minorē principem.

Regem: Ducem: Principē quoq̄ ac Comitē: Regię vel Ducalis celsitudinis siue dignitatis decus: heroicarū cultorem virtutū: Principatus ornamentū: Regij culminis splendore et vnicū

firmamentum. Christianissimū: Potentissimum: Magnificen-
tissimum: Magnanimum. fortissimum indytum: foelicissimū: Se-
renissimum: Illustrissimūq; appellabimus. Cui tales in epistola-
rum tergo titulos adijciemus. Carolo triplicis gallie regi christia-
nissimo: regiq; culminis splēdori serenissimo illustrissimoq;: In
fronte autem sic dicendum erit. L. Johannes lucilius hippodam⁹
belbronnensis Carolo regie dignitatis decori ⁊ vnico firmamen-
to. foelicitatem. Ad Equitem Auratum.

Equitem: Equestris ordinis virū: Militie decus: Rei publi-
ce columnen: Patrie spem amplissimā: fidissimāq;: Splendi-
dissimū: Generosum: Excellentissimū: Clarissimū: Indytū: Ma-
gnanimum: Potentē: Fortem: Strenuissimūq; dicemus. Cui i lraz
tergo hos titulos tribuem⁹. Barnardo Justiniano Splendidissi-
mo Equestris ordinis viro patricio veneto: militie decori: rei q;
publice firmamento. In fronte aut sic exordiemur. L. Jobānes
lucilius hippodam⁹ belbrōnēsis Barnardo iustiniano: equiti stre-
nuissimo Salutē. Ad Patricium.

Patricium Senatori ordinis virum Senatorem Magnificum:
Spectatissimū. Nobilem: Generosum: Ornatissimū: Claris-
simūq;: insignē: Spectabilem: Integerrimū: Prudentissimū: Sa-
pientissimūq; dicemus: Cui in epistolarum tergo hos titulos da-
re licebit. Antonio baduario patricio veneto: Senatorij ordinis vi-
ro integerrimo optimoq;. In fronte autem sic inchoandum erit.
L. Johannes lucilius hippodamus belbronnēsis Antonio badua-
rio: patricio veneto ornatissimo: spectatissimoq; Salutem. Il-
lud quoq; annotatione dignū censemus: nō tm patricios verū ⁊
Consulares quoscunq; viros: vrbū prefectos: Consules: Procon-
sules: Pretores honoratis fascibus decoratos: Necnō ⁊ ceteros
magistratus: his plerunq; titulis nō absurde salurandos..

Ad Plebeios.

Plebeios viros tripartitos reperim⁹: aut enī maiores sūt aut

medioximi: aut minores. *Ad* Maiorē plebeiū. Spectabile: Sapien-
tē: Prestantē: Precipuū: Singularē: Officiosū: Consumatū virū
Integerrimū: Ornatissimū: Beneficentissimū: Spectatissimūq;
dicemus. Lui in epistolarū tergo tales titulos adijciemus Jacobo
philetio: plebei ordinis viro precipuo ac singulari. In fronte aut
sic inchoandū erit. *L.* Johannes lucilius hippodam⁹ helbrōneñ.
Jacobophiletio viro cōsumatissimo ornatissimoq; Salut. *Ad* Se-
dioximū plebeiū: Egregiū: prudentē: humanissimū: benignissimū
probissimūq; dicemus. Lui in tergo litterarū hos dare titulos pla-
cebit. Hieronymo malateno plebei ordinis viro humanissimo pro-
bissimoq;. In fronte vero sic exordiendū erit. *L.* Johannes lucili⁹
hippodamus helbronnensis hieronymo malateno viro prudentis-
simo benignissimoq; Salutē. *Ad* Minorē aut plebeiū. Discretū. mo-
ratum: industriū: solertē: expertēq; diligentissimū virū: obsequen-
tem: accuratū: fidelissimūq; appellamus. Lui in epistolarum tergo
tales adijciunt tituli. Erhardo Ratdolt germano augustensi: viro
tam industrio q̃ accurato. In fronte vero sic salutand⁹ erit. *L.* Jo-
hannes lucilius hippodamus helbronnēñ. Erhardo ratdolt ger-
mano augustensi viro solertissimo expertissimoq; Salutem.

Ad Studiosos viros.

Studiosos viros omnes appellamus quos cuiusq; scientie
deditos videm⁹: quorū titulos p̃ ordinē suis locis locabim⁹.

Ad Theologum.

Theologū Diuinarū humanarūq; rerū interpretē: Sacrarū lite-
rarū cultorē Sacre pagine professorē. Diuini cult⁹ modera-
tozem: Diuine volūtatis expositorē. Sapiētissimū eximū: excel-
lentissimū diuinūq; dicem⁹. Lui tales in literarū tergo dabim⁹ ti-
tulos. Paulo pergulēsi sacre pagine p̃fessori tam sapiētissimo q̃
diuinissimo. In fronte autē sic inchoabim⁹. *L.* Johannes. lucilius
hippodam⁹ helbronnensis. Paulo pergulensi: diuini cultus mo-
deratori eximio sapiētissimoq; Soelicitatē.

Ad Jurisconsultum:

Iurisconsultum: Diuinarum humanarūq; legum interpretē: Pontificij vel cesarei iuris doctore. Diuini v'l humani iuris moderatore. Vtriusq; iuris professore: Legum diuinarū humana- rūq; expositorē. Jurisconsultoz consultiſsimū: Sapienſiſsimū: opti- mū: eximiū: excellentiſsimū: equiſſimū: integerrimūq; dicemus. Cui in epistolarū tergo tales titulos assignamus: Alexandro ne- uo: diuinarū humanarūq; legū interpreti tam excellentiſſimo q̃ e- quissimo. In fronte autem sic exordiemur. L. Johannes. lucilius. hippodamus. belbronneñ Alexandro neuo Diuini humaniq; iu- ris moderatori eximio optimoq; Saltem.

Ad V Medicum.

Medicum. humane salutis auxiliatorem: moderatorem: tuto- rem: cōseruatorem: remediumq;. V Medice artis professore: Morborum curatorem: Aegritudinū propulsatorem: Accuratissi- mum: promptiſſimum: expertiſſimum: diligentissimūq; dicemus. Cui tales in litterarum tergo tituli tribuuntur. Gerardo vero- nensi: medice artis professori: tam accuratiſſimo q̃ doctissimo. In fronte autem sic inchoandū erit. L. Johannes. lucilius. hippoda- mus belbronneñ Gerardo veronensi. humane salutis. modera- tori excellentiſſimo .S. Ad Philosophū Dialecticūq;

Philosophū. Sophie virū. Nature exploratorem Causarū specu- latorē: Sapiencie amatorem: filiumq;: Sapienſiſsimū: mode- stiſſimum: excellentiſsimū: grauissimū: speculatiſsimūq; dicemus. Cui tales in litterarū tergo tituli adiungunt. Antonio cornelio phi- losopho excellentiſſimo: nature exploratori nō minus accurato q̃ excellētissimo. In fronte aut sic incipiem⁹. L. Johānes lucili⁹ hip- podamos belbrōneñ. Antonio cornelio philosopho integerrimo sapienſiſſimoq; .S. Ad V Mathematicum.

Mathematicū Arithmetice v'l geometrie vel sideralis scientie p- fessore: Satorū: expositorē Diuini numinis cōsciū: Siderū

speculatorem. phactontei cursus exploratorem. Vel immobilis ma/
gnitudinis meritorum. Vel discrete quantitatis supputatorem. A/
cutissimū: subtilissimū: accuratissimū: prudentissimū: perspicacem
diuinū sapientissimūq; dicemus. Cui tales in epistolarū tergo ti/
tuli tribuuntur. Dominico bragadeno mathematicę artis professo
ri non minus accuratissimū q̃ doctissimo. In fronte autem sic sa/
lutamur. L. Johannes lucilius hippodamus helbronnensis Do/
minico bragadeno fideralis scientię professori sapientissimo acu/
tissimūq; Saltem. Ad Musicum Matemq;.

Musicum Matemq; eisdem ferme titulis decoramus. Celestis
harmonię imitatore appellantes. Pyridum filiū. Musi
rū alumnū. Apollini sacratum. Ithespiadū choro dicatū. hippo/
crenidū choro sacratū. Pegasidū amicū. libetridū cultorē. Pegaseo
liquore saturatū: lauro insignē: Pallida decoratū hedera: Pyreneo
fonte potū. Castalię fontis domesticū. Parmissi fluminis nō igna/
rū Lepbisi gurgitis nō expertem: heliconię rupis accolā: Parnasi
nemoris exploratorem: Eyrthei iugi nō alienū: Alonij montis habi
tato: ē: phebei numinis interpretē: Testudineę lyre moderatorem.
Nouennaz sororū decantatorē: Parnasię edis ciuē. Sacrum: diuinū
elegantissimū: facundissimū: suauissimū: iocundissimū: ornatissimū:
canorum: sonorum: argutum: decentissimū: celebratissimū: expoli/
tissimūq; dicemus. Cui in epistolaz tergo tales merito titulos tri
buemus. Johanni Musario philepho. musarum cultori tam orna/
tissimo q̃ eleganti. In fronte autē sic exordiemur. L. Johannes
lucilius hippodamus helbronnensis. Johanni Musario philepho
phebei numinis interpreti expolitissimo ornatissimoq; Salute.

Ad Oratorem

Oratore Sorensiū causarū tutorē. latini eloquię moderatōrē.
pedestris orōnis decus Patrię lingue vnicū splēdorē Reip.
cōsultorē: Sanctarū legū asseueratorē: Lanorā vtutis tubā. Rho/
maneq; lingue decus: Facundissimū: disertissimū: eloquētissimū:

elegantissimū: limatissimū: expolitissimū: ornatissimū: copiosissimū
gravissimūq; appellabim⁹. Cui tales in epistolarū tergo tituli ad/
ijciēnt. Benedicto brognolo oratori facundissimo rhomaneq; lin/
gue moderatori disertissimo eloquentissimoq;. In fronte autem
sic inchoabimus. L. Johannes lucilius hippodamus belbronnen
sis Benedicto brognolo: pedestris orationis decori Salutem.

Ad Grammaticum.

Grammaticū: Reipub. litterarie columnen. Latini sermonis
exploratorē: humani studij principem. Litterarie discipline
moderatore: Auctoꝝ poetarūq; interpretem: humani codicis
expolitorē: Latine originis exploratorē. humanissimū acuratissi/
mum: disertissimū: ornatissimū: copiosissimū: doctissimūq; dice/
mus: Cui tales i ltrārū tergo titulos dabim⁹. Francisco nigro vtri/
usq; lingue moderatori tā humanissimo q̄ ornatissimo. In fron/
te autē sic incipiemus. L. Jobānes lucilius hippodam⁹ belbron⁹
Francisco nigro litterarie discipline interpreteti disertissimo acu/
ratissimoq;. S.

Ad Scholasticū.

Scholasticum quenq;: De virtute bene meritū. Litterarie di/
scipline dicatū. Utriusq; virtutis floribus exornatum. litte/
rarū haud expertē Bonarū artū studiosissimū. Eruditū In p̄mis
doctū. Studiūq; decus humani dicemus. Cui tales in epistolarū
tergo titulos tribuimus. Martino hippodamo vtriusq; virtutis
tā studiosissimo q̄ acuratissimo. In frōte autē sic inchoadū erit. L.
Jobānes lucili⁹ hippodam⁹ belbron⁹. Martino hippodamo lit/
terarie discipine decori. S.

Ad Cognatos.

Pater filiū vel nepotē charissimū: dulcissimū: pientissimū: di/
lectissimū: lepidissimū: suavissimūq; appellat. Filius autē pa/
trē vel patruū. honorandū: observandissimū: pientissimū: optimū:
probissimū: humanissimū: venerandū colendū q; dicit. Quib⁹ tales i
epistolarū tergo tituli tribuunt. Silius ad patrē Heinricho hippo.
belbronnensi viro patri suavissimo pientissimoq;. Vel pater ad

filium. L. Iohanni lucilio hippodamo helbronensi filio charis/
simo suauissimoqz. In fronte autem sic filius patrem salutat. L.
Iohānes lucili⁹ hippodam⁹ helbronensis heinrico hippodamo
helbronensi. viro patri tam humanissimo q̃ obseruandissimo Sa
lutē. vel p̃r ad filiū. heinric⁹ hippodamus helbronensi. vir. L. Jo
hanni lucilio hippodamo helbrōnensi. filio tā piētissimo q̃ suauis/
simo.

Ad Foeminas

Foeminā. Castitatis decus. Pudicitie exemplū honestatisqz
speculū: Pudicissimā: castissimā: integerrimā: honestissimā:
primariāqz dicemus. Cui tales i epistolarū tergo titulos assigna/
mus. Lucretie: cornelie: foemine primarie: itegerrimeqz. In frōte
autē sic incipiem⁹. L. Iohānes lucili⁹ hippodam⁹ helbronensi. Lu
cretie: cornelie: honestatis pudicitieqz exemplo Salutē: Illud au/
tē sciendū est q̃ foemine virozū suozū titulis decorāde sunt. Pro/
inde ex superiorib⁹ secundū rei p̃sonēqz exigentiā: nō tantū in hoc
sexu: verū z in altero: vir accuratissimus quisqz ex se poterit conde
cētes titulos assignare.

Reliqua ppauca erūt: que diuturno vsu: assiduaqz cōsuetudi
ne z maiorū auctoritate apte excogitate oporteat. Que tñ z
rationi cōsentaneę: z hominū opinionī cōmōdere poterūt. Si p̃mo
queqz legendo hoz te p̃ceptoz obseruātissimū reddē pcurabis.

Litterarū exitus his similibusqz verbis claudere vsitatissimū ē.

Vale decus seculi nostri: sis felix nostriqz memor. Vale ti/
biqz persuadeas te mihi charissimū esse per quod tibi charis/
simum est rogatus aueto. Vale meqz tibi commendatum babeas.
Lura vt recte valeas. Da operā vt valeas Recte vale z nos mu/
tuo dilige. Valitudine tuā cura diligenter bene vale. Vale felix:
diuqz viuas: nostriqz memor non diligas oro sed amas Vale mi/
litie decus. Huncqz nouū laudationū ac p̃ceptorū libellū tuo no
mine conscriptū commissū: charū: gratū z acceptū: nouitate saltem
rei te habiturum Spero. Vale Lector.

Jacobi Publici Florentini ars memorie feliciter incipit
et primo prefatio.

Unde ab re fore arbitror: si preter ma/
iorum consuetudinem: que plurimis se/
culis e mortaliu usu recessere in me/
dium nunc luceque referam. Nam si men/
tis acies animique vis. his terrenis ar/
tibus destituta: intellectus admodum
voluntatis et memorie lumine clarue/
rit. hac tamen corporea mole contagio/
ne et obscuro carceremersa: novis pre/
ceptis medicisque artis adminiculis
indigens est. Ut quod caduci fragilis/
que corpusculi coniunctione id luminis ei ademptum est: novis pre/
ceptis et exercitatione consueta luce pristinoque iubare longe lateque
splendescat. Non enim sibi solum ornamento verum etiam precla/
ris studiis et bonis artibus honestamento: splendori et decori esse
poterit. Hanc namque facultatum omnium et artium divino humanoque
studio dignarum: communem uti parentem et fidissimam servatricem: divini
et humani ingenii argumentum et gloriam: musarum matrem vates no/
stri dixere. Huius sagacitate motu et celeritate qua cuncta ambit sen/
tit et movet motu sempiterno predata: divine mentis vim intueri
admirari et venerari licet. Que summa nos charitate complexa clin/
gues mutosque (ut sabinum: calvinum) disertos eloquentesque reddat.
Ignarum tardum immemoremque bene memorem efficit. Que a na/
turaque voluit (ut Themistodi: divaque metis senoni) meminisse: da/
tum est artis exercitium et tardis memorie precepta comparaverit. Non
enim tamen nobis (ut platonis sententia dicitur) nati sumus: sed no/
stris patrie et posteris quo perbeati illi esse videntur qui summo in/
genio preediti non suis modo: sed minoribus et posteris memoria

z desiderium sui reliquerunt. Quid enim preclarior quid gloria quid laude
quid admiratio digni quam aiantia nature bonitate: ingenio antequam ho-
mines. non modo mortales sed naturam ipsam studio et vigilantia excelle-
re. Ceterum cum omnis huius preclarissime vel potius divine artis fructus in
ordinis dispositione recoditos non ignorem dabinus opera ut de
his probreue et quam absolutissime dicam. Nam et Symonidem poetam huius
rei auctorem dispositionis et ordine memorie rationem principio exco-
gitasse copertum est. Cum apud scopam thessaliam eum in convivio discum-
bentem duo egregie forme iuvenes acciret. Quorum tandem evocatione
defagitat dum ad fores genialis domus uti ratus erat non inuenisset.
eos omni urbe vagus quereret: convivij interea domus in ruinam versa:
miseranda convivas clade oppressit. Quos cum affines sepulchro man-
dare vellent: nec eos miserande mortis genere et molibus attritos co-
gnosceret: Divinus ille symonides quem quisque dispo- et ordine locum
sortitus fuerat tacite voluens: Liberos parentibus liberos dulcesque con-
iugibus viros et matrum amplexibus ac lacrymis natos restituit. Cuius ex-
emplo illecti nos quoque ab ordine initium dicendi sumemus: Si pau-
cis prius de ingenita memorie vi differentes propriam eius pote-
statem complectemur.

Divisio memorie.

Declarā omnem humani animi vim: prestantissimamque no-
stri corporis mentem in vertice veluti in arce sagax natura
constituit: Ut sensibus finitima ethereo celo propinquior
et immortali deo vicinior: celum omne siderumque plagam ignem
vigorem et liquidum ethera liberi perplustraret. Misera ter-
ras et infra se positas urbes ut impiosa et severa moderatrix ab excel-
so despiceret. Et vim ac virtutem rerum gerendarum qualitate triplicem di-
xere. Memoria igitur ab intellectu et fantasia preclare illi quidem segre-
garunt. priusnamque abditas nobis res harumque latitantem vim et nam in-
dagare et cognoscere quam meminisse datum est. Hanc vero absolutissimam hu-
mani ingenij vim in memoriam et reminiscenciam distinxere. Etque tunc

in uicē distare animaduertūt ut opa volumini papīro et libro alte-
rā: alterā sono p̄nuntiatiōi et uoci compararūt. Cōstantis ei men-
tis absoluteq; p̄fectionis habitu: reminiscentiā et frequentia opati-
onū actu memoriā pene diuinā p̄dicāt. Nos utriusq; vim cōi vo-
cabulo intexere cupiētes hāc mentis bipartitā cōmoditatē memo-
rie tm̄ nomine nūc cōplexi sum⁹. Nō ut illorū auctoritati et sapien-
tiē arroganter quicq; detrahām⁹ sed doctorū atq; grauiū latinorū
auctoritatē secuti: qđ ab illis bipartito traditū est: facili⁹ simplici⁹
euoluam⁹. Mētis itaq; nostre et memoriē cōmoda duplicia sūt: a-
lia naturē. s. alia ab institutiōe artis profecta. Naturalis memoriē:
vis quedā est nostris animis et cogitationib⁹ ut bñ meminisse pos-
sim⁹ insita. Hęc nō locis s; ueris fictisq; imaginib⁹ indiget. Uni-
cuiq; enī doctorū atq; grauiū sniam agere meminisse et intelligere
cupiēti p̄sulto et meditato op⁹ est. Humanā q̄ppe naturā sensitua
ut uehementior ē: nulli⁹ corpe similitudinis adminiclo simplices res
uel nō concipe uel mox cōceptas amittere certū est. Ceterū cū me-
moriam ipsa uel morbo uel gr̄ate cōfecta languescat: p̄ceptis medica-
q; manu et exercitatiōe eius impedimēta propulsanda sunt. Pueri
enim senectutiq; obliuionis et letargiē matri usu et arte succurrē-
dum platonē docuisse asser cōstantinus auctor est. Ut enim animi
nostri bona: ingenij quoq; dotes a natura nobis concessas perfe-
ctionem quandā consuetudine et exercitio percipere uidemus. Sic
memoria zsi nihil cōmodi a natura sibi uendicarit arte tamen et
usu naturē cōmoda augeri et incōmoda cōminui leuari et retundi
uidem⁹. Iugis quippe usus et diuturna consuetudo rerū magistra
est. Laduce igitur fragiliq; naturē diuturna meditatione et assidua
exercitatione occurrendum est. Ea ueris cōmenticijsq; locis cōstat
adiunctione litterisq; leuat imaginibus signis: figuris et insignijs
augeri: sed de his alias nunc ad ordinem: unde digressi sumus re-
uertamur.

De ordine locorum.

Cum in omni actione disciplina et arte modus re/
rumque ordo et dispositio (ut in navali militari rustica
et publica re) summo adiumento mortalibus sit. Tū
in hac tū momenti et neorum habet ut omnia in/
genio et memorie conferentia his sine umbra veluti
obscuri carcere et alia caligine mersa longe a sensibus vaga et flui/
tantia latitant. Nō ab re igitur altius repetendū censuimus: ut omnis
huiusce rei ratio et doctrina supra quā necesse videtur exordiando hac
luce clariores dilucescat. Ordo est recta rerū dispositio qua singula
suum teneant locum. hic rerum et verborū dicitur. Que enī digni/
tate aut natura prestantiora verba dicuntur ceteris preferenda sūt
Virgilius sexto Principio celum et terram caposque liquentes lu/
centemque globum lune titaneaque astra. Spiritus intus alit hinc bo/
minum pecudumque genus viteque volantum. Sic viros et mulieres
Victrici dextra subegit. Salustius in catilinam commemoratis viris
qui in ea conspiratione fuisse mulieres etiam aliquod affuisse sibi.
inquit. Natura ut ortus et occasus: dies et nox Crispus Omnia ab
ortu ad occasum domita armis parerent. A notioribus nō impe/
riti litterarum inchoant ut Urbis romę exterarumque gentium Ma/
lerius maximus: Et urbem romę sicuti ego accepi condidere atque
habuere initio Troiani Salustius. Et urbem quam dicunt romę
melibet putavi Virgilius. Sinuata infinitis. equale inequali. virtus
vicij. certum incerto. fixum mobili. habitus privationi. et cecitati
visus anteferatur. Contrariorum oppositio habitus et privationis
normam sequetur: ut albedo habitus: nigredo privatio dicatur.
Rerum ordo continuata est sententiarum progressio seriem di/
stinctionemque servans. Ea est triplex continuatione partium oratio
nis. et locorum. A validissimis enī et necessariis in diluendo inchoan/
dum Macro docet. Soluite corda metum teneri secludite curas
Res dura et regni novitas me talia cogunt moliri et late fines cu/
stode tueri. E contra in confirmando agendum esse Sabinus quia /

tilianus & Marcus cicero asserunt. Partes item orationum ordi-
nem suum exquirunt vt in oratorijs institutionibus docuim⁹. Lo-
corum ordo est duplex sedium argumentorū & imaginum. Ordi-
nem in argumentis per partes eorum & partium dispositionem
exquiremus. Sedium ordo imaginum ratione est recta locorum
series vel in corona conuertibilis eorum dispositio. Verum ordo
in locis dispositio in partibus orationis vel imaginibus concer-
nitur. Que si ad casum temporis vel insulse ab imperitis dispo-
nuntur cognitu dura & memorata difficiliora erunt. Locorum lex
preceptione qualitate: inuentione dissimilitudine. numero impres-
sione: memorie corroboracione: imaginum abolitione: notatione
exercitatione: ac ingenio conferentium & vi mentis cognitione: cō-
menticissq; locis: plene perfecteq; constat. De quibus principio a
preceptione ducto in hoc primo libro dicemus.

Locorum Preceptio.

Receptio est recta agendi ratio qua nature comoda
confirmata & ingenij bona adaucta longe lateq; di-
lucescant. hic vt ne quid temere adiciamus. neu qd
per incuriam obmittamus seruandum est. Quod ef-
fugere qui volet huius artis obseruantissimus & pre-
ceptorum curiosissimus indagator & seruator erit.

Locorum Qualitas.

Qualitas est conditio certa locis inscripta vt medio-
cri luce mediocriq; distantia: firma: imaginum capa-
cia: ac solo in loco sita: re aut nomine imaginum ra-
tione correspōdentia exactissime cogitentur. Aditus
enī & reditus: peruagatio & frequens hominū con-
cursatio cogitationē nostrā deludit: Extrema imaginatiue virtutis
obesse rei militaris: oculorum & aurium argumento comperiū est.
Littere enī nimium conculcate & syllabe nimium expresse vel com-
presse labore nimio sensus menteq; affligunt. Medio igit modo

ac modestia ingenia excitentur. Ne nimium dilatata fusa ac vaga incerta anceps et ignara mens nostra fluctuet. A meridie igitur in septentrionem versa a decem in viginti passuum distantia: opaca: stabilia: deserto in loco: quinque pedum ambitu contenta sunt.

Inuentio locorum.

Comparandorum locorum triplex est ratio. Nam aut natura constituuntur: aut cuiusque ingenio excogitantur vel his composita conficiuntur. Natura constituta dicuntur que non ingenio excogitata: nec commentatione nostra efficta videntur. Ingenio comparantur que nostra sagacitate simulantur. Mixta dicuntur que cum natura et manu hominum tum calliditate constituuntur. Quod et expediens et conducibile magis atque magis esse arbitramur. Omnia enim a natura constituta reperire est impossibile: et fictis omnibus uti durum et periculosissimum duco.

Dissimilitudo locorum.

Locorum similitudo morte magis euitanda est. Nam uti ea compositum ita hec coniunctum resoluit. Nil enim hominem facit: mentem animumque memorie imbecillitate humi deiecit tarditate et infamia aut sempiterna aut certe diuturna nos inficit. Quas ob res colore. opere et altitudine: figurat: ac diuersa materia cuitare poterimus. Vel si non locis optatis et arte comparatis lapidibus saltem: arboribus tumulis: aris monumentis biremibus: astris: insulis: navibus ac proeliis pontibus varie effigentur.

Numerus locorum.

Aliquum iam esse videtur ut locorum legibus expositis infinita pene nobis loca: ordine: qualitate: luce: distantia mediocriusque spacio: deserto in loco stabilia ac dissimilia excogitemus. Ut si quid e memoria haud excidere sed diu impressum tenaciter inherere veli /

mus: et alia item memorie commendare studemus diuersis in locis affigamus. Est enim tum periculosum tum ridiculum duos eadem in re coheredes in solidum constituere. Quae qui sine labore multiplicare voluerit. Quadrati normam de quo secundo volumine agendum est; sequetur. Lentum etiam conficta animalia litterarum et alphabeti ordine exquiret ac unicuique figure quinque maxima difformia animalia accommodabit. Vel res aliquas animalibus commiscere poterit ut diuersitate hac firmitus memorie impressa inhereat. In quibus pro eorum magnitudine plurimas ac diuersas imaginum sedes pro sententia nostra statuere poterimus.

Impressio locorum.

Locos arte compatos diuturna meditatione et iungi exercitio memorie adeo imprimemus ut non aliter tenere colligere et memoriter reddere quam quae nobis notissima sunt possumus. Distrabitur enim memoria atque omnis animi vis effeminatur si in colligendis imaginibus ordine et loco duntaxat vno aberrauerimus.

Corroboratio memorie.

De eam autem summopere muniendam et vehementissimum laborem diffidentiam vel desperationem potius propulsandam. Non omnis in simul sed carptim dispositas imagines et ordine quinario numero distincta loca ordine et numero et imaginibus complebimus. Quamquam vero quinquies nobiscum animo nostro reuoluemus mox omnia in simul tacite repetemus. Nouissime quinario progressu omni metu abacto memoriter reddemus. Reficitur enim memoria et laboris pars maxima detrahatur si non vno spiritu locis mandata indistincte explicabimus. Sed veluti asperum a iuga arduosque saltus superantes aut molles ibelles quoque etate pueros inscriptis lapidibus spatijs: muneribus: blandicijs

ac brevis itineris exactum spaciū: respicientes. Mentemq; adeo
bis affirmabimus vt nec ab ordine nec ab re cadere posse persua/
sum nobis habeamus.

Imaginum abolitio.

Et diuturno iugiq; labore locorum indagine nouo /
rum mentem animūq; conficiamus. Consertos iam
notis: nouarum rerum adiunctione confundemus.
vt inde memorie. hinc obliuioni succurrere possim⁹
temporum interdum curriculis priora queq; obscu
rari debilitari ⁊ refringi sinemus. aut veluti e sedibus procella etiā
aduersa tempestate eijecta. vacuas iam domus factas mentem in/
ducemus.

Locorum Notatio

Locorum nota duplex est: numerorum altera: altera
rerum. Numeri signum dicitur numerus quinto/
quoq; inscriptus: ⁊ hic aut arithmetica figura vel
reali notatur: Salx quippe manus aut pes quintū.
Lrux decimū Sēminata vigesimū significabit Ne/
rum hermippus loca singula notanda cōmemorat vt ad eum cum
veneris rem locum ⁊ loci numerum teneas. Nec tantum re verum
etiam numero cōmemorato memoriam facilius exercere valeamus
Albertus decimūqueq; Sabius quintilianus ⁊ marcus cicero quin
tumqueq; notandum cōmemorant. Rerum nota dicitur rerū ad/
ditio locis inserta. Cum enim superioribus legibus locus carebit:
ne mentem tardam efficiat re aliqua munietur. Si enī vastus mo/
bilis aut nimium lucidus videbitur exedra. clauo ⁊ testudine con/
firmabimus.

Exercitatio locorum

Uim vsus ⁊ cōsuetudo doctrine ⁊ artis magistra vi
catur: de ea dicendum censuimus. Infirma est enī
huius artis preceptio nisi industria vigilantia exer/
citatione comprobet. Est aut exercitatio assidua ⁊ /
sus cōtinuaq; memorandi consuetudo. Ea ē duplex

nature scilicet et artis. Nature vis non locis: sed signis nonnunquam
utitur. Artis opus locis compositis et imaginibus inititur: hec dem-
ptis locis itidem tractat. Cum enim meminisse cupis. Bis cursim
lectitando textum percurres: ordinem deinde ipsum struemus: sen-
tentiam cuiuscumque membri mox indagabimus: Nouissime omnium
sententiam vna complexi mediocri sono et murmure vocis adaucto
memorie et locis facile commendabimus: si que de memorie corro-
boratione precepta sunt seruabimus. Loca diuturna meditatione
nobiscum exactissime repetemus. Signa et imagines si memorie cele-
ritate nomen et tenacitate cupimus litterarum ordine conscribemus.
Ceterum si quando res locis commendate memoriam nostram sub-
terfugient vel inobseruantia preceptorum vel naturalis memorie
aduersa valitudine et impotentia nobis accidere exploratissimum et
certissimum habeamus. Impossibile est quippe huius artis obser-
uantissimi memoriam falli.

Ingenio conferentia.

Sabinus Itacensis qui hippocratis libros comenta-
tus est mentis et memorie sedem tripliciter distinxit.
Inter puppim enim et proream pineam mediam fecit: que
cum memoria quippiam repetere instamus patefa-
cta a proa ad puppim spiritui animali aditum pre-
stat. hinc proclum medicine artis professorem dixisse commemorant
ventriculum puppis nobiliores. Nunquam enim ad eum animalis spi-
ritus nisi serenus lucidus et clarus pertransit. hic frigiditate immo-
dica obtusus memoriam nostram ebetrem et languidam reddit. Fri-
giditas vero humiditatem vel siccitatem sibi accipere videtur: Ple-
runque simplex frigiditas cum humiditate coniuncta letargum: cum
siccitate insomnia et vigilias immodicas ut in pueris et senibus pa-
tet. hinc diuinus ille plato: senectutem letargie matrem appellat.
Aristarcus pueros et senes facile in morbos: obliuionem et mortem
delabi commemorat. Ad que propulsanda hec humane salutis conse-

rentia excogitarunt exercitium balneum: potum: cibum: coitum: mo/
deratum somnum. Spiritus enim et naturalis calor segnitie et ve/
cordia et turpi ocio consopiti. Exercitio ante cibum a sensibus reuo/
candi et excitandi sunt: balneis cibo et potu ab exercitio remittendi
et relaxandi sunt. Tristitia nonnunquam voluptate propulsanda est coi/
tu leticia reuocanda. Insomnia et immodicus somnus nocturno
moderatoque sopore releuanda sunt. Meridianus autem somnus
(non consuetis presertim) euitandus est. Quod si diuturna consue/
tudine dormiendum existimabis pedibus coreo nudis somnum capies.
Meridialis enim sopore et alto somno solutis. Ad oculos et cerebrum no/
cuos pedum vapores corei densitas reflectit. Caput mediocriter per tem/
poris ratione pannis cōtectum seruabis. Ut enim imensa frigiditas sic
immodica caliditas mentem stupore obtundit. Resupinam dormitionem
renes supra bouum equumque calefacientem ut metis nostre infestissimam
hostem vitabimus: Ea enim muliebri animo gratissima nocturnisque
elusionibus et pollutionibus apta. In latus faciemque viros quietem
carpere admonet. Ante lucem surgere et philosophie et sanitati con/
ferre. Stragiritis auctor est. loco tamen et temporis inseruendum es/
se Socrates edocet: Philosophi et medicis artis professores testatur. Le/
li igitur regione infecta solis conspectum cubantes operire presta/
bit. Cum vero niue concreta aqua et cana pruina terra obducta erit
Frigiditatem omnem a nobis propulsandam veluti letargie et memo/
rie pestem meminerimus. Haud procul igitur ab igne rerum cali/
darum et odoriferarum corpora amicientur. Vel in preclusa cellu/
la ab aere et vento seclusa nos continebimus. Neatus omnes cor/
poris purgabimus: spiritus et sensus excreatu et motu excitabimus
Eburneo inde pectine preduro asperoque panno caput confricabi/
mus. Tum manibus et facie lotis sex vuas passas et totidem iuni/
peri baccas degustabimus. Tum demum leni exercitio naturali ca/
lore excitato sine gentaculo tempestiuum prandium maturabimus. Lu/
ius primo ad stomachum mundandum appetitumque excitandum rebus

subacetosis: finem dulcibus utemur. Leuiores primo vina vel aqua
mixta apponatur, ne venę biantes vini vehementia sanguinē exu-
rāt. Libarijs calidis et siccis hoc ordine utendū est, ut elixis exem-
pta fame assatis prandio (pręter hispanoz consuetudinē) finem fa-
ciamus. Rebus naturaliter vel artificio stipticis os stomachi clau-
demus: ne fumositas e stomachi cibi ebullitione euaporans mentē
et ingenium obscurans somnū excitet. Natura vero stiptica: mala cot-
tonium: pīrom mēspilū sorbe. Artificio nūces thasie prenestine basi-
lice inglandes molustie: auellane: pineę caniothe: assateq; castaneę
ficus et baucie ac preparatū coriandrū dicunt. Ad frigidis et humi-
dis cibarijs et cerebro medullis petasone et aratorio et vetusto bo-
ne abstinēdū ducet. Res acutas et fumosas ut raphanū alleū cepe
porrū nī igne digestū ut memorię hostē propulsabis. Caput et pe-
des cū decoctione aque i qua mellissa laurifolia feniculi et camomil-
le canne ferouerint mundissimos seruabis. Ab imodico coitu pita-
goreoz sententia abstinebis. Noxios odores cerebrū ledentes cui-
tabis Aromaticas res veluti ingenio conferētes nobis gratas cha-
ras habemus. Exercitationē nocturno crepusculo pictagoriorum
more celebratam maximo adiumento memorię mortaliq; menti et
ingenio esse pernosces. Arnaldus et tiberides linguā vppupe sup-
obliuiosum impositā memoriā restaurare asserūt. Vntis obtu-
sio sinappi piperis castoreiq; sternutariōe Origani staphisagire ac
radicis capparis mastitione leuatur Cathaplasma antitodum vn-
ctiones: pillulas sane mentis medicis relinquendas nō iniuria p-
bibent. Sternutamentū e felle gruis et oleo sambuco letargicū sa-
nare. Constantinus asser auctor est. Gaudium moderatum mode-
rataq; oblectatio memorię plurimum opis affert. Democritus ar-
chigenes: alexander: peripatheticusq; andronicus plurima menti
conferentia monumentis litterarum tradidere quę litteris cōmen-
dare nō grauarer nisi industria et consilio probati medici indigere
cognoscerent.

Cognitio mentis.

Entis nostre vim ingenij et diuturnam memorie tenacitatem veluti prefixum mentis terminum nosse opportunum est: ad quem cum ventum fuerit que firmiter impressa tenere cupimus iugiter memoria repetemus. Non enim naturam artificio nec artem nature prestare exploratissimum habemus. Nam et que naturali memoria percepimus et ea que arte memorie commendamus nisi prefixo spatio repetita fuerint fluxa veluti et caduca excident.

Commenticia loca:

Non nihil opis commenticia etiam loca afferre usu competentum est: Si distincto ordine sedium ratione exco gitata erunt. ne fulgida splendescant vel obscura opacitate oblecta prorsus latitent. Sed distincta et clara ut sequenti figura evidens est. Locorum multitudinem apertam nobis prebeant. Quoniam de ordine lege preceptione qualitate inuentione dissimilitudine numero. locorum impressione memorie corroboratio: abolitione: exercitatione: ingenio conferentium et commenticiorum locorum cognitione dicentes. Satis huius primi libelli magnitudo creuit: commodius reliquis de rebus in sequenti volumine dicendum censuimus.

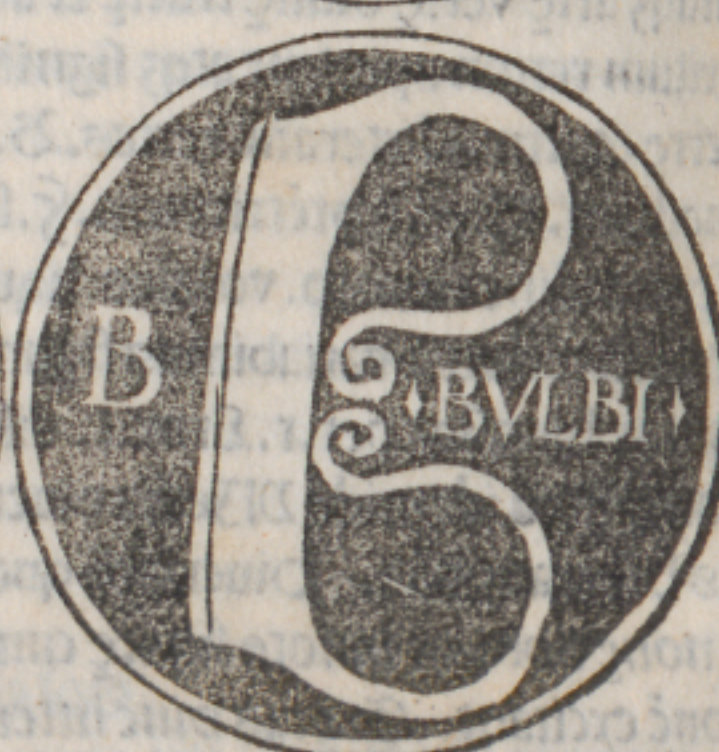
Jacobi Publicij Rea'ium litterarū ceterarū quoq; figurarum.
Liber secundus.

Magnam nobis immensam et pene divinam comoditatem rerum et litterarū adiunctionem afferre periculo iam compertum est. Cum autem imago in homine: aut obliqua linea sensim ducta: aut littera per orbis cardinibus versa novas primis adijciat figuras. Vel cum res integre tractim ducte cōminuteq; per scribendarū partium additamentum nobis suppeditabunt. Sagaci enim exquisitaq; arte versę divisę tractę et adiunctę litteras litteris connectēt exitum rerum aperient atq; significabunt. Si enim ad solis ortum terre centrum litteram vertes. B. ad occasum vel celum. L. ad diē medium. D. ad septētrionem. S. sibi iungit vocalis. Consona eodem ordine servato. vocales liquidaq; annectet. Caput obliqua linea circūductū variabimus figura quadrati. Divide per altum. s. longūq; per. r. L. r. u. x. t. distinguit. l. m. n. corona variabit. Complices identidē Media diuersa ac varia finges Argolicos enses hiberaq; tela. Diuersarū quoq; nationū et gentiū litterę veluti nunc nobis et ignotę figurę cum plurimum mentem in recordationē excitant. Gręcas hinc litteras hic subijcere consilium fuit ut diuersarum figurarum ratione mentem facilius leuare possimus.

α β γ δ ε ζ η θ ι κ λ μ ν ξ ο π ρ σ υ χ φ ψ ω

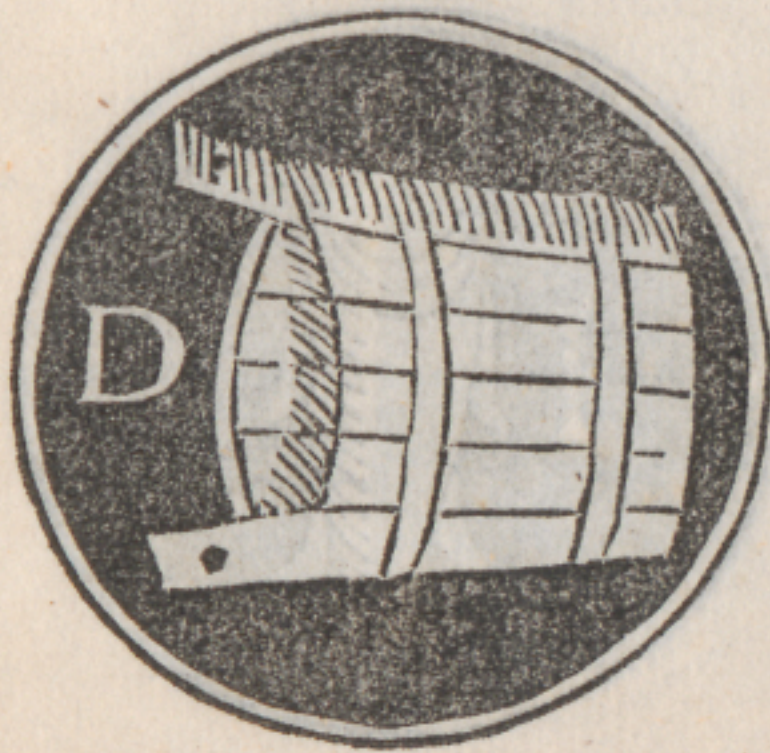
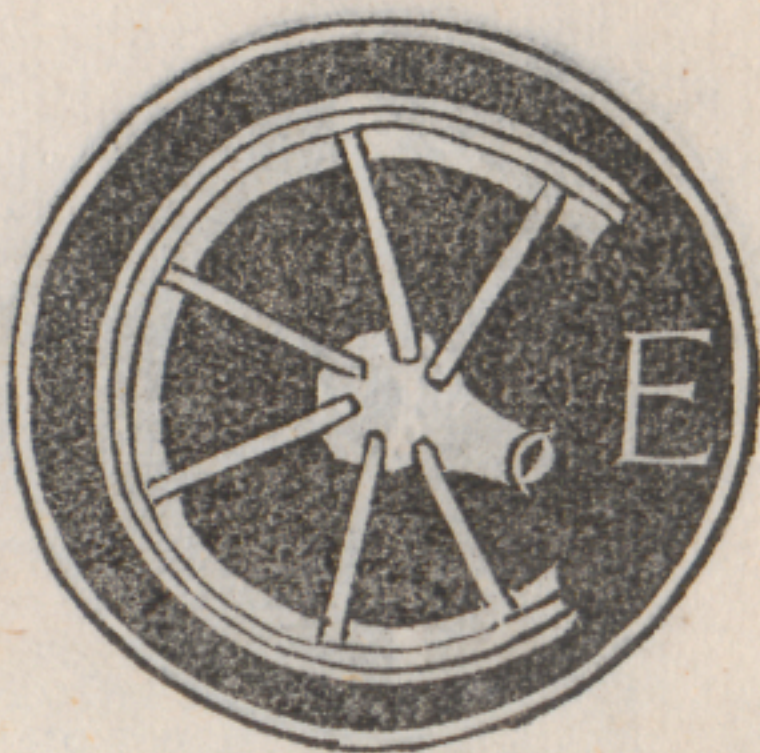

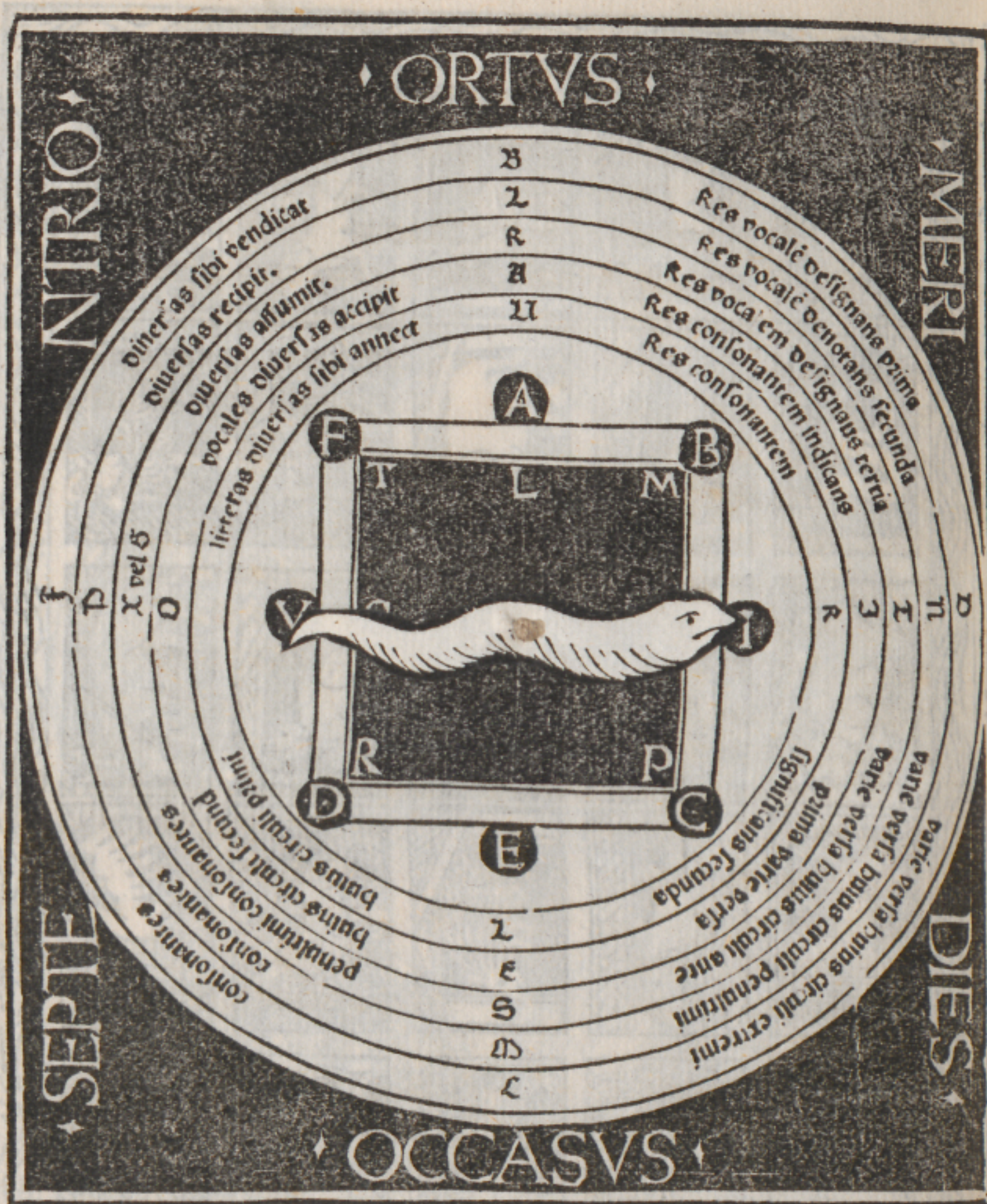

Figura locorum fictorum: cui tres alie cōsimiles p centū locis ingenio cuiuslibet comparari facillimū erit

Jacobi Publici imaginum liber tertius et ultimus.

Cum locorum coniunctionisq; et litterarum ratione
superioribus libris aperuerimus: reliquū est e vide/
tur ut de imaginibus hoc tertio libro discramus.
Simplices enim spiritualesq; intentiones nulla co/
porea similitudine adiutę et memoria q̄p̄riū elā/
bunt. Eam nos imagine signis insignisq; commoditatem nobis
comparabim⁹. Est autem imago formę cum forma figure signi vel
insignij similitudine quadā collatio. Hęc ridiculi motus: mirabilis
gestus: trucidis crudelisq; vultus: stuporis tristicie et seueritatis ple/
na esse debet. Magna quippe incredibilia: inuula: noua rara inau/
dita: flebilis: egregia: turpia: singularia: ac puenusta mēti et memo/
rie nostre ac recordationi plurimū conferunt. Vehementius enī
humanos sensus humanāq; mentem extrema q̄ media excitant.
Eius rei ratio multiplex est. Signum enī duodecim partibus re/
soluitur. Quarū prima Effictio dicitur. Ea est cum corporis faci/
es certis describitur signis. Ut sic senem hic artis gratia effinga/
mus. Tremulum incuruū: gementē: labijs dimissis in cano mien/
to iam mucidū nasum tergentem. Contrario leta iuuentus excogi/
tabitur. Corporis nostri pulchritudo et feditas sic indagabitur. Ut
Colli longitudo capillorum digitorum et totius corporis proceri/
tas admirationē nobis et stuporem prestant. Naris oris: aurium:
mamillarum ventris pedūq; breuitas his ornamentum prestant.
si qua latent meliora putes Frontis oculorum pectorisq; amplitu/
do et dignitas eis honestamento accedat. vox sexui correspondeat
Collum et teretes digiti venustatem et longiora brachia dignitatez
afferunt. his rubicundule maxille et ora vernantia rosas: punicea/
q; labia addantur. Vsanuum pectoris: colli et oris candor: su/
percilij oculorum: torquis et vestium nigredo: modestus incessus
preclara fama et prestans virtus. his corporis bonis addatur.

hinc affer poeta virginē vituperans Ruffam cesiam: sparso ore:
aduncis manibus contemnit. his similibusq; commentationibus
latentes rerū imagines latentiaq; signa iugi exercitatione nobis
vendicabimus.

Alcedit secunda signi species nobis quoq; Notatio. Qua na/
turales affectus in medium afferimus. Sic enim cuiusq; eta/
tis et animalis cuiusq; passionēs evolnamus. Voracem lupum: ti/
midas dāmas timidosq; lepores: caprasq; fugaces. leia iuuēt? tri/
stis senectus: prodiga adolescentia: auarissimę mulieres: liberales
viri dicuntur. huic rei diffinitionum ratio plurimum opitulabi/
tur. nec minus poetice descriptiones. Si quis autem famis qualita/
tem ignorat hos perpauculos nasonis versus lectitet. Quęsitam/
q; famam lapidoso inuenit in agro. vnguibus et ratis vellentes ra/
dicibus herbas. Dura curis per quā spectari viscera possint. Ossa
sub incuruis extabunt arida lumbis. Ventrīs erat pro ventre lo/
cus pēdere putares. Pectus et a spine tantūmodo crate teneri. Au/
xerat articulos macies genuūq; tumebat. Orbis et immodico pro/
dibant cunę tubere tali. Quod si quē fame imago latitat Virgiliū
quarto eneidū et Ouidium octauo lectitet. Eam pedibus celerem
et pernicibus alis. Lūi quot sunt corpore plume. tot vigiles oculis
tot lingue totidem ora sonant tot surrigit aures. Inuidia infelix.
sic a Nasone describitur. et Liuiant rubigine dentes. vipperas ex/
odit carnes. Nulq; recta sit oculorū acies. risus abest nisi quem a/
lij fecere merendo. Somnij effigiem egregie excogitauit. Domum
enim ei obscurā confecit a qua latratus omnis canum vigil quo/
q; ales abest: decursus sonusq; aquarū raucus papauera et lectus
ex ebeno compactus: ipsū deum procumbentem ad somnum in/
citant. Quibus rebus sepe latitantia signa horum exemplo excogi/
tare et adinuenire facile poterimus.

Etymologie cognitio plurimum inquirendis imaginibus et signis confert Philippus si imaginem suam dūre nobis præbeat etymologie et nominis sui ductu similitudinē facile accommodabit. A phalos enī. i. amor et hippos equus ductum habet hoc ē amator equorum. Hieronymus sancta lex Jacobus colluctator interpretatur. Fronis a foraminibus: Oculis ab oculendo ab iniurijs ductum habere Varro asserit. Calamitas ab excussione calamarū. Mulier a mollicie: Semina ab abstrusa sui corporis parte. unde et feminalia dicta sūt. Vir a virtute. Homo ab humo (quod etiā antiquorū theologia promethei ratione comprobatur) originē dūcit Pauper rebus suis contentus non est. Miser nihil habet. Egestas eorum est quę opes suas sine ratione gesserūt. Penuria quod nos pene vrat. Inops omni opere caret. E converso Pecuniosus pecoribus. Locuples locis: dives pecunijs: Opulentus operibus affluit Felix scđo sidere natus ad quę constellatione bona prouenerent. Beatus beatitudine et diuina prouidentia auctus Fortunatus casu et fortuna bonis adauctus. Qua de re dicere non grauaremur nisi alio libro deducto a nobis dictum esset.

Non nihil etiam ad hanc rem opis onomatopœya nobis affert id est cognitio verbi e sono vocis ducta. Sic Ennius tarantara dixit. Equi bynnitus. mugitusq; boum. balantūq; gregem. Strix nocturna et verspertilio strident. Bōbitus apius. gausgruit. crastinat cornus. tu cornu voce notatur. Barritus a barro. Ululant vlule. pipant accipitres. et alia quę plurima sunt: vsu et cōsuetudine vocis sonitu imagines præbebunt.

Rerum effectus nonnunq̃ notare et colligere præclarum est. Cuius ope plurima mentetenus cōmendare valeamus. Sic mensiū nomina colligemus vt Martem bello deditū Aprilī mense omnia aperiuntur: pullulent. et geminas explicent flores et vires. Maius floribus redundabat. Iunius herbis et frondibus.

hinc Virgilius. Tunc somni dulces densq; in montibus umbrę
omnia nunc florent Julius segetibus ornetur. hinc Ovidius Sta
bat nuda estas et spicea ferta gerebat. Augusto omnes adhuc fru
ctus accrescunt. September dulces habet vvas dulcesq; affert fru
ctus. October sorbes et nespulas. November oleę baccas cruenta
q; mirte fructus colligit. Ianuarius bifrons preterita futuraq; co
cernit. Februarius a februo et plutone florent ver reuocat. Sic die
rum ratione exquirimus. Solis enim dies corona duodecim gem
marum notabitur vel alchimistarum vocabulis exquiritur: Domi
nico enim die aurum. lune argentum. marti ferrum. mercurio ar
gentum viuum Ioni stannum veneri es. saturno plumbum ap
plicauere.

Sua cuiusq; artis arma et instrumenta officia auctores distin
guere poterunt ut Pila romanos. Sarissas macedones. Pel
ta hyberos. Sic etiam cuiusq; officine arma suos opifices osten
dent. ut Vola subuncula. onoferum olera rastro. et que bis simi
lia sunt.

Adem actu excogitabimus longeque melius motu parte cor
poris indagare poterimus. Singulas enim corporis partes
numinibus dedicarunt. Pedum eni articulos saltu et velocitati: ge
nua misericordię: digitos pectine iunctos dolori. Caput impositum
vel reiectum in pectus concessioni. In cervicem versum negatiōi.
In humerum deiectum hippocrisi. Terga fuge Quieri et ocio nates.
Capilli diuicijs. ungues crudelitati. dentes discordię digitos mi
nerue. Frontem superbie: aures memorię dedicarunt.

Oppositum sepenuero ad memoriam reficiendam spectat ut
testudo pro velocitate: egrotum et valitudinariū pro bene sa
no et plurima que per ironiam proferuntur.

Acidens et proprium subiecto notabit. Ut nigredo in mau
ro. fuscedo in arabis. rubedo in dalmatis. Albedo in gallias

Risibile in homine: hinnibile in equo. barritus in elephante de /
monstrabitur.

Ause cognitio reminscentiā creare in nobis solet. Surti enī
causam auariciā dicimus. Unde egregius vates versib⁹ me /
morie precepta complexus inquit. Causa vel oppositum simul in /
strumenta vel actus. Consimilis facient te meminisse rei.

S mixtam substantiaz memorare cupis. epigramata: aut soe
cies resoluta enodabit. Centauros enim ⁊ chimeram. species
nobis facile euoluent.

Cum prima huius libelli pars prope modum a no /
bis absoluta sit: iam ad figurā deueniendū esse pu /
tauimus. Ut enim signum cognitionis semine (pal
lore albedine rubedine) lese cōscientie indicia osten /
dit. sic figura rerū realium formā imaginēq; indica /
bit. Cuius ope facile carmine conclusę res aperientur. Hinc nō in /
iuria camillum iuriconsultum omnis humani iuris rubricas per /
pauculis versibus complexum memorie cōmendasse accepi. Di /
uisione rerū: litterarū ⁊ syllabarū cōuersione latitātes figuras inda /
gabimus: sic rebus suber. nabo bona laudabilis lauda bili infecta.
nemus sumen referet. Litterarum adiunctione cōminuotione: de /
tractione ⁊ alter. adiunctione memoria excitabitur. vt istam ipsam
mipsam enī detrahendo primę parti. m. ⁊ iungendo sequenti sa /
ciemus Prima autem melius litterarum paucitate conscribitur sic
H. significat ista. Exitum vel principium aut utrūq; verbis simile
exquiremus vt innocentes ignoscentes. Res sensitiua ad sensum
referatur. Ut visus: auditus: odoratus: quod si aspectus olfactus
dixero sensu cōmutato distinguam: vt sineg capelle promostide.
Eadē itē esse poterit lra licet snia diuersa aut varia sit Vir. nō igna
ra mali miseris succurrē disco: i ara mali pomi vl' nauat ligni ima
go sit nihil refert. Verba noie sepe referūt ⁊ ecōuerso vt disco amo

Aduerbiū itidem ēt condam locō quondam. Unica littera plu/
res referre perpulchrum est vt quodcunqz. **A.** perfolia ea parte cor
poris locetur nomen verbumqz variat vt in hac figura patebit.

Eiusdē nominis realis figura memorię q̄ plurimū cōfert maxieqz
si ita voci det vt eius dictiois vocē quā memorię cōmendare cupi
mus exp̄ssum extitit vt meles sepe: qđ si fieri neq̄t ad alia diuer
tamus. In sensu z nō i significatione equiuoca indagabimus. vt
Sistrum canis sepe arma z que his similia nouerimus.

Superest vt de q̄rta hui⁹ extremi voluminis iā par/
te dicam⁹. Insignia enī cuiusqz rei propriū vocabu/
lum exquisitū referūt. Ea tripartita sūt rerū. s. perso/
narū z locorū: vera z ficta dicunt. Personarū sūt hec/
Imperatoris trigona: corona regis. p̄toris z p̄fe
cti sceptrū. consulū fasces. z securis. Sūmi pontificis tyara: cardi/
naliū phēcinnicus pileus. episcopoz mitra. aurea calcaria militarē
dignitatē. aurei annuli. zoneqz margarite z gēme medicū. vnde nō
iniuria a poeta dictū arbitror. It galienus eques gēmis oneratus
z auro Plato secū peditē trahit Aristotelē. Leomarcus. aquila Jo/
hānes. vitulus luce. angelus mathei. cathene leonardi. pectines ba
siliij. pellis bartolomei. clauēs Petri. retia Andree. codez z gale/
rus Jacobi. Porcellus lacteus Antonij insignia refert.

Locorū dicunt cuiuscūqz loci priuata bona: hinc Virgi. primo
georgicorū. hic se etes illic veniūt felicius vne Arborei fetus
Alibi. Atqz iniussa virescūt gramina. Nōne vides croceos etyino/

lus odores. India mittit ebur. Molles sua thura sabei. At calibes
nudi ferrum: virosa pontus castorea: Eliadum palmes: et epyrus equarum
Sic caudia zagarum: florentia purpura. Valentia risu: mittens suo
proprioque bono venotabitur.

Rerum insignia sunt. ensis iusticie. equitatis libra. herculea cla-
ua fortitudinis: geometrie circinnus. astrolabium astrologie. Et
ea que supra de partibus nostri corporis commemorauimus. ut Dis-
cordie dentes: memorie autem: apposita manus fronti et oculis
obliuionis digitorum et unguium mordicatio: et que his similia sunt:
Sunt nonnulla que et si similia sunt tamen suum auctorem sequuntur ut
funda baleares: arcus anglicos: balista hispanos. Sunt que per com-
parationem trahuntur ut pauperior. Lodo: ditior. Crasso: pul-
chrior. Narcisso.

Eliguum est ut de ea memorie parte dicamus que
oratorum propria est id est de sententijs: et que his
congruunt. Est autem sententia non ea quam vulgus
indoctorum credit. sed ea que plurima conscripta
perpaucis bene viuendi rationem explicat: In qua
genus. locus. tempus. persona et sententie vis distincte notantur
Eandem rationem silogismi et argumenta sibi vendicabunt. verum
hic medium vel maiorem extremitatem et minorem locis collocabi-
mus. Habitis enim premissis intellectus ex sese infert conclusio-
nem que non colligitur nisi ex maiori et minori extremitate. Dis-
cium autem in proposito causam conclusionis illate dicunt in qua
virtualiter effectus includitur. Nunc iam de his que animum oble-
tant: ingenium acuiunt: et memorie bene sane signa exprimunt di-
camus. De quibus tabulam dupliciter depictam in medium af-
feram ut facilior exitus huic operi detur. Labor omnibus detraha-
tur et iocundum cum laude fructum auditores nostri inde conse-
qui valeant.

Interrex Eques Vir con Rex Regina Vir con Eques Interrex
 aurat⁹ sularis sularis aurat⁹
 Colon⁹ Gaber Scriptor Thesaurari⁹ Medicus Laupo Teolonari⁹
 Luso

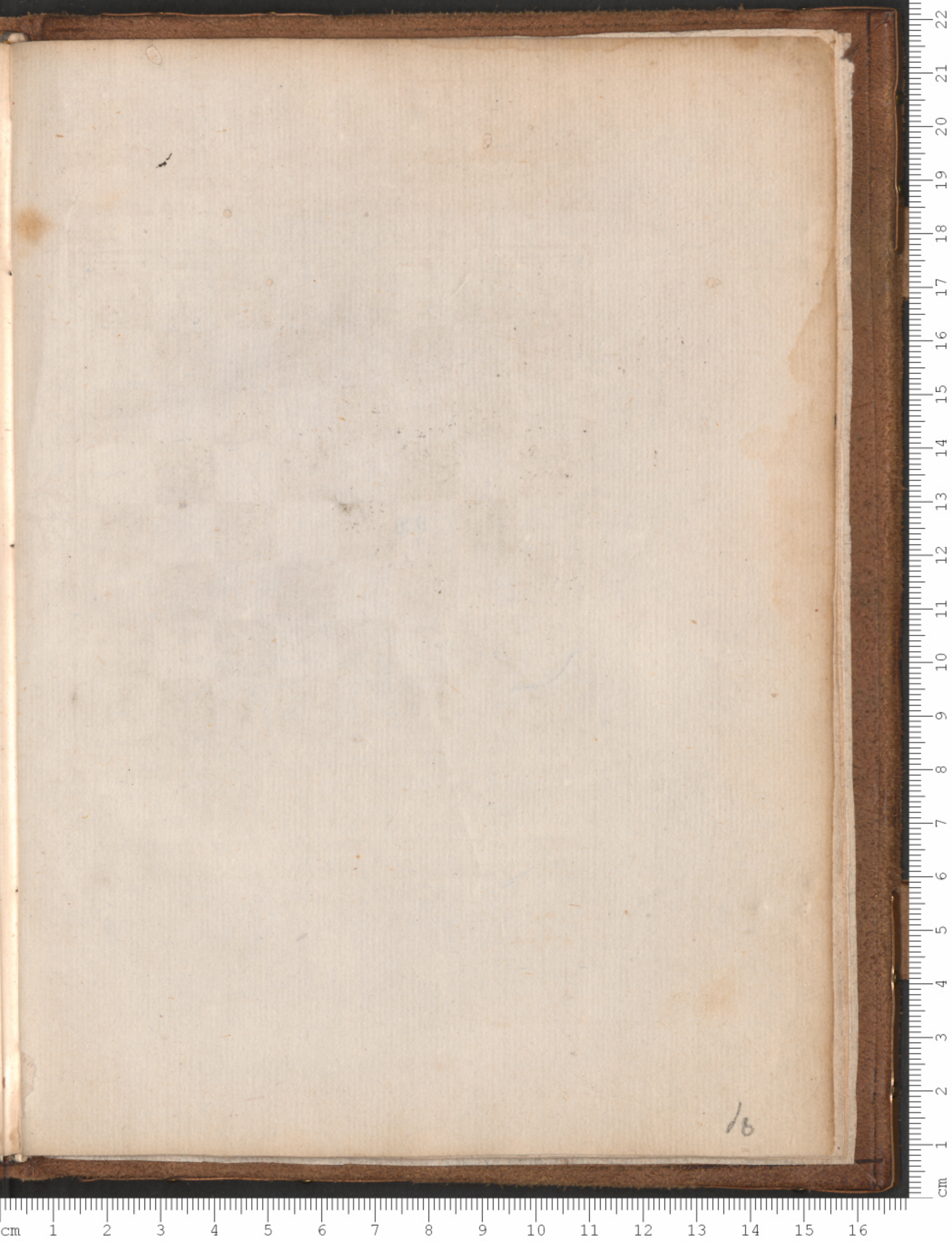

Que ad consumatū spectant oratore: ex antiquo rhetorū gymna/
 sio: dicendi: scribendiq; rationes: necnon 7 aptus optimo cuiq; vi/
 ro titulus: memorie quoq; modus parilis: Jacobi publicij Floren/
 tini lucubratione in lucem editus foelici numine explicita sunt.

Exhardus ratdolt augusten is . 1482. pridie calen. decembris
 impressit Venetijs.

18

cm
1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21

98

